

**TURUN
YLIOPISTO**
Oikeustieteellinen
tiedekunta

Nykyajan orjakauppaa vai vapaaehtoista ammattiharjoittamista?

Kriittinen diskurssianalyysi ulkomaalaisiin seksityöntekijöihin kohdistuvasta moraalipaniikista

Rikollisuus, kontrolli ja valta

Pro gradu

Laatija:

Fanni-Lyydia Rapala

3.10.2025

Turun yliopiston laatujärjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu

Turnitin OriginalityCheck -järjestelmällä.

Pro gradu-työ / Tutkielma

Oppiaine: Rikollisuus, kontrolli ja valta

Tekijä(t): Fanni-Lyydia Rapala

Otsikko: Nykyajan orjakauppaa vai vapaaehtoista ammatinharjoittamista? Kriittinen diskurssianalyysi ulkomaalaisiin seksityöntekijöihin kohdistuvasta moraalipaniikista.

Ohjaaja: Anne Alvesalo-Kuusi

Sivumäärä: 71 sivua

Päivämäärä: 3.10.2025

Tässä pro gradu-tutkielmassa tarkastelin ulkomaalaisia seksityöntekijöitä koskevissa lakihankkeissa (6 kpl) esiintyneitä puhetapoja. Selvitin, millaisia seksityöhön ja erityisesti ulkomaalaiseen seksityöhön liittyviä diskursseja aineistossa esiintyy. Lisäksi selvitin, millaisia taustaoletuksia nämä diskurssit ilmentävät, miten moraalipaniikki ilmeni seksityöhön liittyvissä diskursseissa, sekä mitkä diskurssit saivat aineistossa hallitsevan aseman ja mitkä väistyivät. Tutkielma tuo esiin nykyisen seksityöpolitiikan epäyhdenvertaisuuden.

Käytin empiirisenä aineistona hallituksen esityksiä, oikeusministeriön työryhmämietintöä, oikeusministeriön selvitystä sekä sisäministeriön selvitystä. Analysoin aineistoa diskurssianalyysin avulla. Tutkielmani ajallinen rajausta sijoittuu vuosiin 1997-2025.

Tunnistin yhteensä seitsemän (7) diskurssia. Aineistossa hallitsevaksi diskurssiksi nousi rikoksen uhridiskurssi, jossa seksin myyjistä rakennettiin kuvaa ihmiskaupan ja parituksen uhreina. Olosuhteiden uhridiskurssissa seksityöntekijöistä luotiin kuvaa heikon sosiaalisen asemansa uhreina, jonka seurauksena he ajautuvat seksin myymisen pariin. Sen sijaan seksityön ongelmallisuutta käsittelevissä diskursseissa seksin myyminen nähtiin harvoin vapaaehtoisena valintana ja sen nähtiin aiheuttavan muuta rikollisuutta. Aineistossa pohdittiin myös tiukan seksityöpolitiikan vaikutusta perus- ja ihmisoikeuksiin, etenkin elinkeinovapauteen ja henkilökohtaiseen vapauteen ja koskemattomuuteen. Perus- ja ihmisoikeusdiskurssit saivat kuitenkin aineistossa väistyvän aseman. Rajoittamisen nähtiin olevan oikeassa suhteessa saavutettaviin hyötyihin nähden, sillä seksin myymisen nähtiin lähes aina olevan jonkinasteista hyväksikäyttöä tai pakkoa. Tästä huolimatta ulkomaalaisten seksityöntekijöiden perus- ja ihmisoikeuksien rajoittamista aineistossa ei pohdittu.

Analysoin empiirisiä tutkimushavaintojani teoriasidonnaisesti, eli käytin moraalipaniikin teoriaa osaltaan selittämään aineistosta tekemiäni havaintoja. Analyysi ei siten suoraan perustu moraalipaniikin teoriaan, mutta kytkennät siihen ovat havaittavissa. Tutkielman viimeisessä osiossa yhdistin moraalipaniikin teorian aineistosta tekemiini havaintoihini. Tutkielma tarjoaa kriittisen näkökulman seksityön sääntelyä ohjaaviin asenteisiin ja ideologioihin, erityisesti ulkomaalaisiin seksityöntekijöihin kohdistuviin uskomuksiin.

Avainsanat: ulkomaalaiset, seksuaalipalveluiden tarjoaminen, perus- ja ihmisoikeudet, prostituutio, seksityö, irtolaisuus

Sisällys

Nykyajan orjakauppaa vai vapaaehtoista ammatinharjoittamista?	I
Lähteet	V
Lyhenteet.....	XI
Liitteet	XII
1 Johdanto	1
2 Ajatuspohja.....	4
2.1 Prostituoitu vai seksityöntekijä?.....	4
2.2 Seksuaalipalveluiden tarjoamisen sääntelystä vuosina 1998-2023.....	5
2.3 Aikaisempi tutkimus.....	8
2.3.1 Seksityön sääntelyn historiaa	8
2.3.2 Irtolaisuuden sääntelyn historiaa	11
2.3.3 Seksityön sääntely nykyajan irtolaissääntelynä.....	13
2.3.4 Tiukan seksityöpolitiikan seuraukset	15
2.3.5 Laittomuuden efekti	16
2.3.6 Seksityön vapaaehtoisuus	18
2.4 Teoriapohja	20
2.4.1 Moraalipaniikki.....	20
3 Tutkimusasetelma	24
3.1 Tutkimuskysymykset	25
3.2 Kriittinen diskurssianalyysi lähestymistapana.....	25
3.3 Aineisto.....	28
3.3.1 Aineiston valinta	28
3.3.2 Aineiston rajaus	29
3.3.3 Koodausprosessin eteneminen ja diskurssien muodostuminen.....	31
3.4 Tutkimuseettiset kysymykset.....	32
4 Analyysi	33
4.1 Seksityöntekijät uhreina	34
4.1.1 Rikoksen uhridiskurssi.....	35
4.1.2 Olosuhteiden uhridiskurssi	41
4.2 Seksityö ongelmana	45

4.2.1	Uhka- ja kontrollidiskurssi	46
4.2.2	Vapaaehtoisuuden fasadidiskurssi	50
4.2.3	Järjestys- ja turvallisuusdiskurssi	53
4.3	Perus- ja ihmisoikeudet	57
4.3.1	Elinkeinovapausdiskurssi	58
4.3.2	Henkilökohtainen vapaus ja koskemattomuusdiskurssi	60
5	Lopuksi	64
5.1	Yhteenveto	64
5.2	Keskustelu.....	65
5.3	Johtopäätökset	70

Lähteet

Kirjallisuus

Alvesalo, Anne – Ervasti, Kaijus, Oikeus yhteiskunnassa – näkökulmia oikeussosiologiaan. Edita 2006.

Alvesalo-Kuusi, Anne – Sjölund, Marjaana, Lainvalmisteluasiakirjat kritiikin lähteenä. Oikeus ja kritiikki. 4/2024. s. 33-40.

Braun, Virginia – Clarke, Victoria, Qualitative Research in Psychology. Using thematic analysis in psychology. Qualitative Research in Psychology. 3:2/2006. s. 77-101.

Cohen, Stanley, Folk Devils and Moral Panics. Routledge. 2011.

Diatlova, Anastasia – Näre, Lena, Living the Perpetrual Border: Bordering practices in the lives of Russian-speaking women engaged in commercial sex in Finland. Nordic Journal of Migration Research Vol. 8, No. 3. 2018. s. 151-158.

Elo, Satu – Kajula, Outi – Tohmola, Anniina – Kääriäinen, Maria, Laadullisen sisällönanalyysin vaiheet ja eteneminen. Hoitotiede, 34 (4). 2022. s. 215-225

Garland, David, On the concept of moral panic. Crime, and Culture: An international Journal, Vol. 4. Issue 1. 2008. s. 9-30.

Graham, Laura, Governing Sex Work Through Crime: Creating the Context for Violence and Exploitation. The Journal of Criminal Law. Vol 81. Issue 3. 2017. s. 201-216

Haasio, Ari – Mattila, Markku, Suomalaisen seksin historiaa. Avain 2022.

Häkkinen, Antti, Rahasta – vaan ei rakkaudesta. Prostituutio Helsingissä 1867-1939. Kustannusosakeyhtiö Otava 1995.

Jahnsen, Synnove – Skilbrei, May-Len, Leaving No stone Unturned: The Borders and Orders of Transnational Prostitution. *The British Journal of Criminology*. Vol. 58. Issue 2. 2018. s. 255-272.

Jokinen, Arja – Juhila, Kirsi – Suominen, Eero, Diskurssianalyysi – teorit, peruskäsitteet ja käyttö. Vastapaino 2016.

Kimpimäki, Minna, Haureuden harjoittajista ihmiskaupan uhreihin. Prostitution, parituksen ja ihmiskaupan oikeudellinen sääntely. Lapin yliopistokustannus 2009.

Kontula, Anna, Punainen eksodus, Tutkimus seksityöstä suomessa. Like 2008.

Lappi-Seppälä, Tapio – Tonry, Michael, Crime, Criminal Justice, and Criminology in the Nordic Countries. *Crime and Justice* Vol. 40, No. 1. s. 1-32

Marttila, Anna-Maria, Rajat ylittävä prostituutio. *Idäntutkimus* 4/2006. s. 31-43

Mitchell, Gregory, Evangelical Ecstasy Meets Feminist Fury: Sex Trafficking, Moral Panics, and Homonationalism during Global Sporting Events, *Lesbian and Gay Studies* Vol 22. No. 3. 2016. s. 325-357.

Munksgaard, Rasmus – Moeller, Kim – Henriksen, Theresa, SexWork.DK: a comparative study of citizenship and working hours among sex workers in Denmark. *Global Crime*. Vol 26, No. 1. 2025 s. 50-68.

Pynnönen, Anu, Diskurssianalyysi: Tapa tutkia, tulkita ja olla kriittinen. Jyväskylän yliopiston kauppakorkeakoulu. 2013.

Sanghera, Jyoti, Shifting Paradigms: Globalization, Labor Migration and Human Rights, s. 1-25 teoksessa Kembadoo, Kamala – Sanghera, Jyoti – Pattanaik, Bandana, Trafficking and Prostitution Reconsidered – New Perspectives on Migration, Sex Work and Human Rights. Routledge 2005.

- Skaffari, Pia, Rajat ylittävä prostituutio, Tutkimus naisten kokemuksista pohjoisen itäprostituutiosta. Acta Universitatis Lappeensis 185. 2010
- Skilbrei, May-Len – Holmström, Charlotta, Is There a Nordic Prostitution Regime? Crime and Justice. Vol. 40. No. 1. 2011 s. 479-517
- Thorbeck, Susanne, Prostituutio globaalina ilmiönä: Toimintamallien muuttuminen. Teoksessa Thorbeck, Susanne – Bandana, Pattanaik, Prostituutio. 2003
- Tosh, Sarah, Drugs, Crime, and Aggravated Felony Deportations: Moral Panic Theory and the Legal Construction of the “Criminal Alien”. Critical Criminology Vol. 27. 2019. s. 329-345.
- Unger, Nancy, Legislating Morality in the Gilded Age and Progressive Era: Moral Panic and the “White Slave” Case That Changed America. The Journal of the Gilded Age and Progressive Era. Vol 23. No. 2. 2024. s. 141-169.
- Van Dijk, Teun, Critical Discourse Analysis. The Handbook of Discourse Analysis, Second edition 2015. s. 466-485.
- Vanwesenbeeck, Ine, Sex Work Criminalization Is Barking Up the Wrong Tree. Archives of Sexual Behavior. Vol 46. No. 6. 2017. s. 1631-1640.
- Vuolajärvi, Niina, Ihmiskaupanarratiivit ja seksityön todellisuus. Sosiologia Vol 53. No. 3. 2016. s. 318-324.
- Vuolajärvi, Niina, Governing in the Name of Caring – the Nordic Model of Prostitution and its Punitive Consequences for Migrants Who Sell Sex. Sexuality Research and Social Policy 16. 2018. s. 151-165
- Vuolajärvi, Niina, Governing in the name of caring: Migration, sex work and the ‘Nordic model’. A dissertation submitted to the School of Graduate Studies Rutgers, the State University of New Jersey. 2021.

Vuolajärvi, Niina, The Stigma of Defining Sex Work as Violence: Exclusion and Victimization. Teoksessa *Governing in the Name of Caring*. 2021. s. 171-212

Vuolajärvi, Nina, the Control of "Wandering Women": The Legacy of Vagrancy Laws in the Contemporary Governance of Migrant Sex Work. *Critical Criminology*. Vol 32. 2024.

Wagenaar, Hendrik – Amesberger, Helga – Altink, Sietske, *Designing Prostitution Policy: Intention and Reality in Regulation the Sex Trade*. 2017

Weitzer, Ronald, Moral Crusade Against Prostitution. *Society*. Vol. 43. No 3. 2006 s. 33-38.

Williams, Erica, Sex tourism, trafficking, and the limits of transnational mobility in Bahia. s. 189-219 teoksessa "Policing pleasure, Sex work, policy and the state in global perspective". 2011. s. 189-219

Wyers, Mark, Coercion and Voluntarism in Sex Work s. 775-800 teoksessa *Selling Sex in the City: A Global History of Prostitution, 1600-2000s*. 2017.

Virallislähteet

HE 6/1997 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle oikeudenkäyttöä, viranomaisia ja yleistä järjestystä vastaan kohdistuvia rikoksia sekä seksuaalirikoksia koskevien säännösten uudistamiseksi. HE 6/1997.

HE 50/1998 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi ulkomaalaislain muuttamisesta.

HE 28/2003 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle ulkomaalaislaiksi ja eräiksi siihen liittyviksi laiksi.

K 19/2014. Kansallinen ihmiskaupparaportoiija, Arvio ihmiskaupan vastaisen toiminnan tilasta ja seksuaalisen hyväksikäytön kohteeksi joutuneiden

ihmiskaupan uhrien oikeuksien toteutumisesta rikosprosessissa. Kertomus 2014.

LA 86/2016 Lakialoite laiksi rikoslain 20 luvun 8 §:n muuttamisesta.

LA 38/2018. Lakialoite laiksi ulkomaalaislain 148 § 1 momentin 6 kohdan kumoamisesta.

OM tr 2003:5. Ihmiskauppa, paritus ja prostituutio: Työryhmän osamietintö.

OM 39/2013. Niemi, Johanna – Aaltonen, Jussi, Seksikaupan kohteen hyväksikäyttö. Seksinostokiellon toimivuuden arviointi. Oikeusministeriö.

SM 2023:22. Jokinen, Anniina – Pekkarinen Anna-Greta – Turunen, Tiina – Huovinen, Riikka, Selvitys ihmiskaupan uhreille annettavista harkinta-ajoista ja seksuaalipalvelujen myynnistä käännyttämisen perusteena. Sisäministeriö.

Internetlähteet

Anita Saaranen-Kauppinen & Anna Puusniekka. 2006. KvaliMOTV - Menetelmäopetuksen tietovaranto [pdf-verkkajulkaisu]. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto [ylläpitäjä ja tuottaja]. <https://www.fsd.tuni.fi/menetelmaopetus/> (Viitattu 20.8.2025)

Ihmiskauppa.fi, työvoiman hyväksikäyttöön liittyvä ihmiskauppa, <https://ihmiskauppa.fi/ihmiskauppa/ihmiskaupan-muodot/tyovoiman-hyvakskaytto/> (viitattu 22.9.2025)

Nvivo. <https://www.qsrinternational.com/nvivo-qualitative-data-analysis-software/home> (Viitattu 20.8.2025)

Medialähteet

Makkonen, Nita, ”Tytöt netissä – 21-vuotiaan Mayan seksinmyynti-ilmoitus ei ole mieltä ylentävää luettavaa. Tai riippuu varmasti keneltä kysyy. Tällaista hehkutettu seksinmyyntiala Suomessa todellisuudessa on.”
<https://www.iltalehti.fi/kotimaa/a/35cea043-71f8-47b6-9e64-3dad2c245f8>
Iltalehti 13.5.2023 (vierailtu 1.4.2025)

Leinonen, Pauliina, ”Lapsenkasvoinen Janet tuli suomeen ja koki maanpäällisen helvetin: kertoo nyt seksityön järkyttävästä todellisuudesta” Iltasanomat 2.2.2023 <https://www.is.fi/tv-ja-elokuvat/art-2000009364013.html> (vierailtu 1.4.2025)

Puonti, Kalevi, ”Suomen tunnetuin seksikatu – Iltalehti lähti Helsingin tunnetuimmalle seksikadulle entisen rikosylikonstaapelin mukana. Siellä tekevät töitä Aisha ja Nam ja nyt he kertovat, mitä suljettujen ovien takana tapahtuu. Nam paljastaa surullisen kohtalon, joka vei naisen thaihierontapaikkaan töihin”. Iltalehti 5.3.2022 <https://www.iltalehti.fi/kotimaa/a/beb0dc8a-3254-4311-aacb-aabd80046bf3> (vierailtu 1.4.2025)

”Prostituutio Suomessa – Suomessakin käydään nykyajan orjakauppaa”. Iltalehti 8.8.2008 <https://www.iltalehti.fi/prostituutiosuomessa/a/200808078058417> (Vierailtu 1.7.2025)

Lyhenteet

HE	Hallituksen esitys
ibid.	ibidem, sama kuin edellinen lähde
PL	Suomen perustuslaki 731/1999
UlkL	Ulkomaalaislaki 301/2004

Liitteet

Liite 1. Taulukko diskurssien esiintymisestä aineistossa

Diskurssi	Dokumentti	Lukumäärä	
Elinkeinovapaus	HE 6/1997	0	
	OM		
	39/2013	1	
	OM 2003/5	6	
	SM 2023	0	
	HE 28/2003	0	
	HE 50/1998	0	
Yhteensä		7	
Henkilökohtainen vapaus ja koskemattomuus	HE 6/1997	3	
	OM		
	39/2013	0	
	OM 2003/5	11	
	SM 2023	0	
	HE 28/2003	0	
	HE 50/1998	0	
	Yhteensä		14
	Uhka- ja kontrolli	HE 6/1997	2
		OM	
39/2013		6	
OM 2003/5		4	
SM 2023		0	
HE 28/2003		0	
HE 50/1998		1	
Yhteensä		13	
Rikoksen uhri	HE 6/1997	0	
	OM		
	39/2013	13	
	OM 2003/5	21	

	SM 2023	0
	HE 28/2003	1
	HE 50/1998	2
Yhteensä		37
Vapaaehtoisuuden fasadi	HE 6/1997	0
	OM 39/2013	7
	OM 2003/5	7
	SM 2023	0
	HE 28/2003	0
	HE 50/1998	0
Yhteensä		14
Olosuhteiden uhri	HE 6/1997	1
	OM 39/2013	7
	OM 2003/5	9
	SM 2023	0
	HE 28/2003	0
	HE 50/1998	0
Yhteensä		17
Järjestys- ja turvallisuus	HE 6/1997	2
	OM 39/2013	2
	OM 2003/5	6
	SM 2023	3
	HE 28/2003	0
	HE 50/1998	1
Yhteensä		14

1 Johdanto

”Suomessakin käydään nykyajan orjakauppaa” julistaa iltalehden otsikko 8.8.2008.¹ Otsikko viitataan laajaan ihmiskauppavyyhtiin, mutta artikkelissa käsitellään seksityötä. Tämä ilmentää tyypillistä käsitystä, jossa seksityö samaistetaan ihmiskauppaan. Vaikka jutun kirjoittamisesta on kulunut jo lähes 20 vuotta, se heijastaa edelleen käsitystä seksityöstä: seksin myyminen nähdään ihmiskaupan piirteitä saavana vakavana ihmisoikeusloukkauksena, johon ajaututaan vain pakon edessä.

Pelko niin kutsutusta ”valkoisesta orjakaupasta” juontaa juurensa 1800-1900-lukujen vaihteeseen, jolloin naisten ja lasten ihmiskauppaa vastaan kampanjoitiin voimakkaasti. Jo tuolloin vakiintui käsitys seksin myyjistä uhreina. Tämä käsitys on vaikuttanut merkittävästi siihen, miten seksityötä on säännelty historiallisesti ja miten siihen suhtaudutaan edelleen.²

Vaikka seksin myyminen on ilmiönä normalisoitunut ja viihteellistynyt, siihen kohdistuu edelleen merkittävää yhteiskunnallista ja juridista kontrollia.³ Seksin myyminen ei ole ollut Suomessa rikos enää vuoden 1937 jälkeen, jolloin rikoslain säännös seksin myymisestä kumottiin ja korvattiin irtolaislailla (57/1936). Irtolaislain 1 §:n mukaan irtolaiseksi katsottiin muun muassa henkilö, joka säännöllisesti hankkii tuloja siveellisyyden vastaisella tavalla. Kontrolli ei siten dekriminalisaation myötä päätynyt, vaan jatkui hallinnollisin toimin, kuten terveystarkastuksin ja irtolaisstatuksen määrittelyin.

Nykyisin seksityöhön kohdistuva sääntely perustuu erityisesti järjestyslakiin, ulkomaalaislakiin ja rikoslakiin. Järjestyslain (612/2003) 2 luvun 7 § 1 momentti kieltää seksin myymisen julkisella paikalla, mikä rajoittaa erityisesti kadulla tapahtuvaa seksin myymistä. Ulkomaalaislain (301/2004) 148 §:n 1 momentin 6 kohdan mukaan kolmannen maan kansalainen voidaan käännättää Suomesta, mikäli hänen epäillään tarjoavan seksuaalipalveluita. Tämä sääntely ei koske suomalaisia tai EU-kansalaisia, mikä tekee kolmannen maan kansalaisista (jäljempänä ulkomaalaisista) erityisen haavoittuvan ryhmän. Lisäksi rikoslain (39/1889) kieltää parituksena esimerkiksi bordellin pitämisen tai asiakasrekisterin jakamisen. Seksuaalipalveluiden ostamisen kriminalisointia on ehdotettu useita kertoja viimeisten vuosikymmenten aikana. Myös ulkomaalaislain käännätysperusteen

¹ Iltalehti, 8.8.2008

² Wyers, 2017, s. 778

³ Skaffari, 2010, s. 40

(UlkL 148 § 1 mom 6 kohta) poistamisesta on käyty politiikassa keskustelua useita kertoja. Tästä huolimatta, tutkimusajankohtana syyskuussa 2025 rikoslaisissa kriminalisoidaan edelleen vain seksuaalipalveluiden ostaminen alaikäiseltä tai ihmiskaupan uhrilta ja kyseinen ulkomaalaislain (UlkL 148 § 1 mom 6 kohta) on edelleen voimassa.

Seksityön sääntelyn ymmärtämiseksi on tärkeää ymmärtää moraalipaniikin rooli kyseisessä sääntely-ympäristössä. Moraalipaniikki syntyy, kun jokin ilmiö tai ryhmä esitetään uhkana yhteiskunnalliselle järjestykselle.⁴ Seksityöhön kohdistuva moraalipaniikki on historiallisesti rakentunut erityisesti valkoisen orjakaupan narratiivin ympärille, jossa seksin myyjät esitetään uhreina ja seksityö pakottamisena.⁵ Vaikka useissa tutkimuksissa on osoitettu, että suurin osa seksityöntekijöistä toimii vapaaehtoisesti,⁶ julkinen keskustelu ja lainsäädäntö keskittyvät usein poikkeustapauksiin, mikä johtaa yksinkertaistaviin ja stigmatisoiviin tulkintoihin.⁷

Tutkielman tavoitteena on ymmärtää sitä sääntely-ympäristöä, jossa seksityön sääntelyä on Suomessa rakennettu. Tutkielmassa selvitän, millaisia seksityöhön, ja erityisesti ulkomaalaisiin seksityöntekijöihin, liittyviä diskursseja on löydettävissä seksityön sääntelyyn liittyvistä lainsäädäntöasiakirjoista, ja millaisia taustaoletuksia diskurssit paljastavat. Lisäksi selvitän, millä tavoin valitsemani diskurssit ilmentävät moraalipaniikkia. Selvitän myös, mitkä diskurssit saavat hallitsevan aseman ja mitkä väistyvät. Aihe on yhteiskunnallisesti merkittävä, ja sillä on kytköksiä ihmisoikeuksiin ja lainsäädännön yhdenvertaisuuteen. Tutkielma pyrkii osallistumaan yhteiskunnalliseen keskusteluun kiinnittämällä huomiota seksityöhön liittyvän sääntelyn epäyhdenvertaisuuteen, ja sen mahdollisiin muutostarpeisiin.

Tutkielma jakautuu viiteen päälukuun. Johdannon jälkeen luvussa kaksi esitellään tutkimuksen ajatuspohjaa. Aloitan esittelemällä perusteluni käyttämäni termeistä. Sen jälkeen siirryn antamaan kattavan katsauksen seksuaalipalveluiden tarjoamisen sääntelystä vuosina 1998-2023. Sääntelyn esittely on tarpeen aiheen syvällisemmän ymmärtämisen kannalta. Lisäksi esittely antaa laajan kokonaiskuvan siitä, mitä seksuaalipalveluiden tarjoamiseen liittyvässä lainsäädännössä on tapahtunut ulkomaalaislain pykälän säätämisen jälkeen. Tämän jälkeen siirryn käsittelemään aiempaa tutkimusta aiheesta. Aiemman tutkimuksen esittely auttaa paikantamaan tutkimusaukkoa, sekä luomaan perustaa analyysissa

⁴ Cohen, 2011, s. 41

⁵ Unger, 2024, s. 144-145

⁶ Unger, 2024, s. 144-145; Vuolajärvi, 2016, s. 318; Skaffari, 2010, s. 182

⁷ Unger, 2024, s. 144-145

esiteltäville diskursseille. Aiemman tutkimuksen jälkeen esittelen moraalipaniikin teorian. Tämän jälkeen siirrytään lukuun kolme, jossa esittelen tutkimusasetelmani, eli aineiston ja menetelmän. Näiden esitleminen ja valintojen perusteleva auttaa lukijaa ymmärtämään ja arvioimaan tutkimuksen pätevyyttä sekä tulkitsemaan tuloksia. Luvussa neljä analysoidaan kerättyä aineistoa. Olen luonut jokaiselle diskurssille oman alaluvun, jotta pystyn käsittelemään diskursseja riittävän yksityiskohtaisesti. Tutkimukseni päättyy yhteenvetoon, keskusteluun ja johtopäätöksiin. Tässä osiossa tuon esiin tutkimukseni keskeiset tulokset, vastaan tutkimuskysymyksiini, ja tuon esiin suositukseni lainsäädännön muuttamiseksi.

2 Ajatuspohja

Tässä kappaleessa avaan tutkielmani ajatuspohjaa, jotta lukija saa kokonaiskuvan aiheesta. Aloitan termistön esittelyllä. Sen jälkeen siirryn esittelemään seksuaalipalveluiden tarjoamisen sääntelyä viimeisen noin 20 vuoden ajalta. Sitten pureudun seksityön ja irtolaisuuden sääntelyn historiaan aiemman tutkimuksen pohjalta. Myöhemmin syvennyn seksityöpolitiikan nykytilaan ulkomaalaispolitiikan ajajana. Tämän jälkeen tuon esiin tiukan seksityöpolitiikan seuraukset. Sen jälkeen esittelen laittomuuden efektiiksi kuvaamani ilmiön. Luvun lopuksi esittelen aikaisempaa tutkimusta seksityön vapaaehtoisuuteen liittyen.

2.1 Prostituoitu vai seksityöntekijä?

Aiemmassa tutkimuksessa on kiinnitetty laajalti huomiota termeihin puhuttaessa seksin myymisestä. Prostituoitulla tarkoitetaan muun muassa asettua julkisesti tarjolle, alentaa, häväistä, paljastaa ja pitää kaupan. Prostituoitu on käsitteenä leimaava ja synnyttää kuvan ”huonosta naisesta” rajaten ulkopuolelle kaiken muun, mitä nainen on. ”Prostituoitu” käsitteeseen on liitetty jo kauan runsaasti negatiivisia merkityksiä, kuten löyhä moraalit, estottomuus, heikot älynlahjat, poikkeavuus, ns. ”reppanuus”, olosuhteiden uhri.⁸

Termi ”prostituutio” saatetaan yhdistää näkemykseen, jossa seksin myynti nähdään hyväksikäyttönä tai orjuutena. Termillä ”seksityö” sen sijaan voidaan viitata näkökulmaan, jossa seksin myyminen nähdään työnä, johon liittyy oikeus työehtoihin, palkkaan ja seksuaaliseen itsemääräämisoikeuteen.⁹

Tämän vuoksi olen tehnyt tutkimuksessani linjauksen olla käyttämättä sanaa ”prostituutio” tai ”prostituoitu”. Lisäksi olen valinnut käyttää termejä ”seksityö” ja ”seksityöntekijä”, sillä mielestäni seksityötä tulisi kohdella nimenomaan työnä, ja seksin myyjiä työntekijöinä. Joissain aineiston suorissa sitaateissa puhutaan seksityöntekijöistä ja seksityöstä ”prostituoitu” ja ”prostituutio” termein, mutta en itse käytä niitä omassa analyysissäni.

⁸ Skaffari, 2010, s. 39

⁹ Wagenaar et al., 2017, s. 33

2.2 Seksuaalipalveluiden tarjoamisen sääntelystä vuosina 1998-2023

Vuonna 1998 säädetty ulkomaalaislain 148 §:n 6. kohta ei syntynyt tyhjiössä.

Käännätyisperusteen säätämisen aikaan, 1990-luvulla ja 2000-luvun alussa idästä tulevien seksin myyjien määrä oli lisääntynyt voimakkaasti. Pykälän säätämisen oli tarkoitus rajoittaa idästä tulevien seksin myyjien määrää.¹⁰ Lisäksi kyseistä säädöstä käsittelevässä hallituksen esityksessä (HE 50/1998) mainittiin halu kitkeä seksityön yleisesti aiheuttamaa häiriötä sekä siihen liittyvää paritustoimintaa ja muuta oheisrikollisuutta. Säännöksen ajateltiin heijastavan yleistä mielipidettä.¹¹ Esityksessä täsmennettiin, että yksittäinenkin tulojen hankkiminen on riittävä peruste käännätykselle. Lisäksi selvennettiin, että arviota käännätyksen perusteiden olemassaolosta ei tulisi tehdä ulkoisen olemuksen perusteella, vaan epäilyn tulisi perustua esimerkiksi merkintään, jonka mukaan henkilö on aiemminkin harjoittanut seksityötä Suomessa.¹²

Keskustelu laajeni pian myös seksuaalipalveluiden kriminalisointiin, kun vain muutama vuosi myöhemmin, vuonna 2002 oikeusministeriö asetti työryhmän, jonka tehtävänä oli muun muassa selvittää seksuaalipalveluiden ostamisen rangaistavaksi säätämisen tarpeellisuutta. Työryhmä ehdotti ensimmäisessä osamietinnössään (OM 2003:5), että rikoslakiin lisätään seksuaalipalveluiden koskeva säännös ja kyseinen teko kriminalisoidaan. Työryhmän osamietinnössä käsiteltiin seksin ostamisen kriminalisoinnista koituvia hyötyjä sekä haittoja. Myös suhdetta perus ja ihmisoikeuksiin punnittiin.¹³ Työryhmän osamietinnön mukaan seksuaalipalveluiden ostaminen olisi tullut säätää rangaistavaksi. Kriminalisointia perusteltiin muun muassa useiden oikeushyvien suojaamisella. Säännöksen ajateltiin suojaavan ihmisen fyysistä ja psyykkistä koskemattomuutta, koska lähtökohtaisesti ihmistä ei voida pitää kaupan kohteena. Lisäksi säännöksellä haluttiin vaikuttaa ihmiskauppa- ja paritusrikollisuuden ohella seksuaalipalveluiden kysyntään.¹⁴

Samaan aikaan ulkomaalaislainsäädäntöä uudistettiin. Vuonna 2003 säädettiin uusi ulkomaalaislaki (301/2004), johon lisättiin ulkomaalaisia seksityöntekijöitä koskeva säännös saman sisältöisenä kuin aiemmin. Hallituksen esityksessä (HE 28/2003) ei viitattu enää

¹⁰ Skaffari, 2010, s. 53

¹¹ HE 50/1998 s. 10-11

¹² HE 50/1998 s. 33

¹³ OM 2003:5 s. 55-57.

¹⁴ OM 2003:5 s. 57-58

yleisen järjestyksen ylläpitämiseen vaan ennen kaikkea haluttiin kohdistaa sääntelytoimenpiteet parittajiin ja parituksen kitkemiseen.¹⁵

Seksityön sääntelyä pyrittiin tiukentamaan myös rikoslain puolella. Vuonna 2005 hallitus antoi oikeusministeriön työryhmän mietinnön pohjalta esityksen (HE 221/2005), jossa ehdotettiin seksuaalipalveluiden säätämistä yleisesti rangaistavaksi. Rangaistukseksi ehdotettiin sakkoa tai enintään kuusi kuukautta vankeutta. Myös yritys olisi määrätty rangaistavaksi. Seksuaalipalveluiden ostamista ei kriminalisoitu yleisesti, mutta ostaminen ihmiskaupan uhrilta säädettiin rangaistavaksi.

Seksityöhön liittyvä keskustelu jatkui, kun vuonna 2013 oikeusministeriö teki aiheesta selvityksen (OM 39/2013), jossa arvioitiin seksin ostamisen ihmiskaupan uhrilta -säännöksen toimivuutta. Selvityksen mukaan tuolloinen lainsäädäntö ei suojannut riittävästi ihmiskaupan ja parituksen uhreja, ja sen vuoksi seksin ostaminen tulisi kriminalisoida kokonaan.¹⁶ Seksin ostamista ei kuitenkaan kriminalisoitu kokonaan, mutta säännöstä ankaroitettiin siten, että seksin ostaminen on kiellettyä, jos ostajalla on ollut aihetta epäillä ihmiskauppaa tai paritusta.

Mielenkiintoisen käänteen keskustelu sai, kun vuonna 2014 kansallinen ihmiskaupparaportoiija Eva Biaudet suositteli raportissaan (K 19/2014) ulkomaalaislain 148 §:n 6. kohdan poistamista. Perustelut keskittyivät ihmiskaupan kitkemiseen. Ihmiskaupparaportoiijan mukaan käännytysperusteen (UlkL 148 § 1 mom 6 kohta) poistamisella olisi voinut olla myönteisiä vaikutuksia ihmiskaupan uhrien oikeuksiin.¹⁷ Raportti ei kuitenkaan johtanut käännytysperusteen (UlkL 148 § 1 mom 6 kohta) poistamiseen.

Täysin päinvastaisen suunnan seksityöhön liittyvä keskustelu sai, kun vuonna 2016 kansanedustaja Päivi Räsänen teki lakialoitteen (LA 86/2016) seksin ostamisen täyskriminalisoimiseksi. Kyseessä oli selkeä pyrkimys kiristää seksityöhön liittyvää sääntelyä entistä ankarampaan suuntaan. Täysin päinvastainen pyrkimys oli vain kaksi vuotta myöhemmin, vuonna 2018, julkaistulla kansalaisaloitteella (LA 38/2018), jossa vaadittiin ulkomaalaislain 148 §:n 6. kohdan poistamista. Tätä perusteltiin muun muassa sen kielteisillä

¹⁵ HE 28/2003 s. 210

¹⁶ OM 39/2013 s. 119

¹⁷ K 19/2014 s. 76

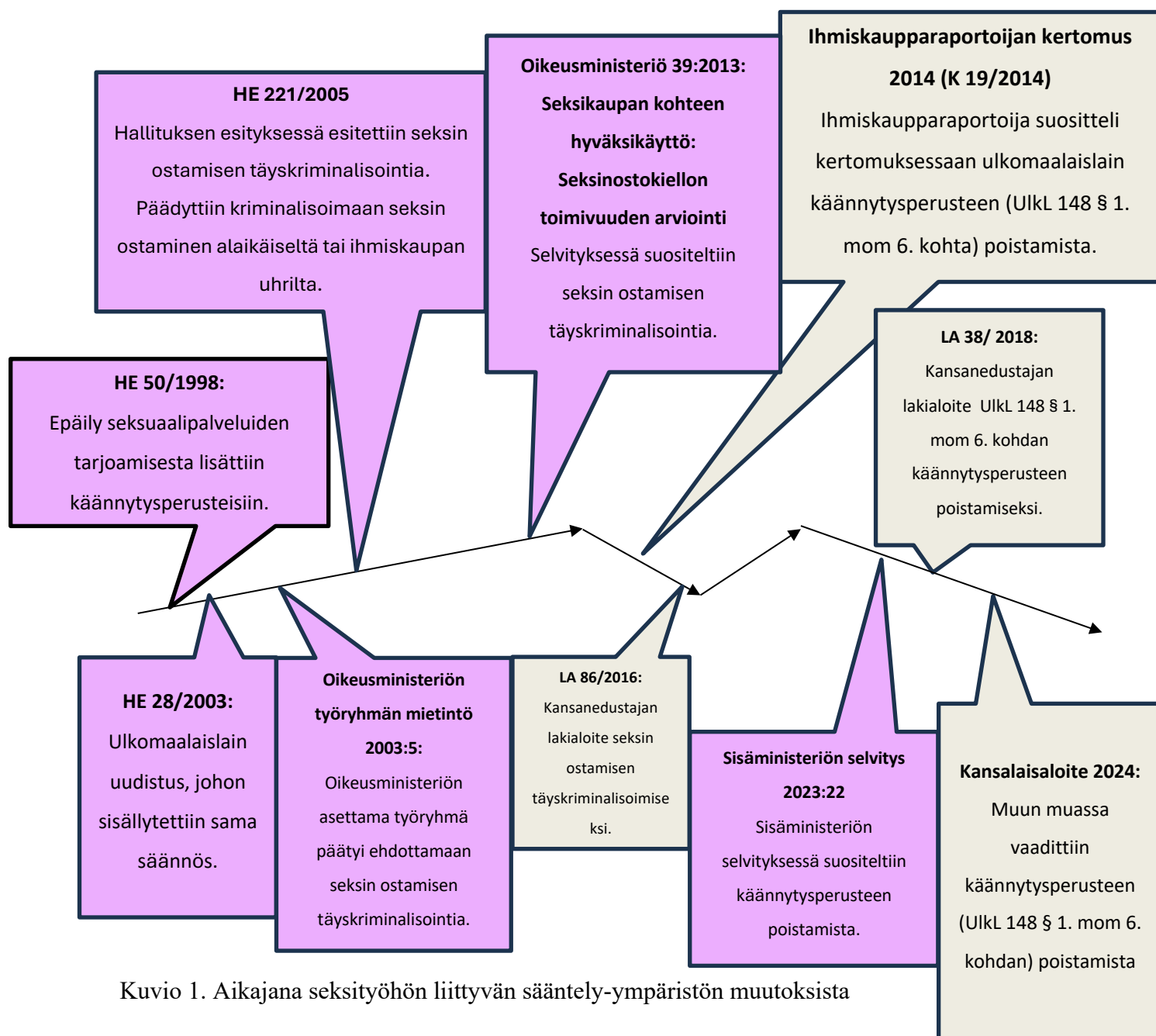
ihmisoikeusvaikutuksilla, johon myös kansallisen ihmiskaupparaportoijan, Suomen Amnestyn, Naisasialiitto Unionin sekä Pro-tukipisteen kerrottiin ottaneen samanlaisen kannan. Perusteluiden mukaan väkivallan uhriksi joutuneet kolmannen maan kansalaiset eivät uskalla tehdä rikosilmoitusta, sillä he pelkäävät käännytystä. Lisäksi säännöksen uskottiin johtavan siihen, että myös ihmiskaupan uhrit saattavat joutua käännytetyksi. Aloitteessa tuotiin myös esille se, että säännös rohkaisee ja altistaa väkivallalle ja hyväksikäytölle. Aloitteen mukaan tietynlaiset seksin ostaja-asiakkaat saattavat etsiä kolmansien maiden kansalaisten luo, koska he tietävät, etteivät nämä kerro poliisille teoista. Lisäksi ulkomaalaiset pelkäävät käännytetyksi tulemista niin paljon, että he eivät halua hakeutua muutoinkaan avun piiriin, kuten lääkärin tarkastuksiin. Aloitteessa tuotiin esiin myös se, että nykyisellään pelkkä epäily riittää käännetykseen, eli rajalla saatetaan käännättää myös suomeen pyrkiviä kolmannen maan kansalaisia, joiden voidaan matkatavaroiden perusteella olettaa olevan seksuaalisesti aktiivisia (esim. seksilelut, vaatteet, ehkäisyvälineet). Käännytetyksi joutuneet henkilöt harvoin kyseenalaistavat käännetyispäätöksiä tai valittavat niistä seksityöhön liittyvän stigman vuoksi.¹⁸

Valtion taholta seksityöhön liittyvään keskusteluun osallistuttiin vuoden 2014 jälkeen vasta vuonna 2023, kun Anniina Jokinen, Anna-Greta Pekkarinen, Tiina Turunen sekä Riikka Huovinen laativat sisäministeriölle selvityksen (SM 2023:22): ”Selvitys ihmiskaupan uhreille annettavista harkinta-ajoista ja seksuaalipalvelujen myynnistä käännättämisen perusteena”. Selvityksessä suositeltiin ulkomaalaislain 148 §:n 6. kohdan poistamista, koska sen ei katsottu edesauttavan ihmiskaupan tai rikosvastuun toteutumista.¹⁹ Tätä tutkielmaa kirjoittaessa, syyskuussa 2025, ulkomaalainen voidaan edelleen käännättää epäiltynä seksuaalipalveluiden myymisestä (UlkL 148 § 1 mom 6 kohta).

Alla oleva aikajana havainnollistaa seksityöhön liittyvän sääntely-ympäristön kokonaiskuvaa ja siihen liittyviä rangaistuksellisia käännteitä. Liilalla värillä merkityt tarkoittavat aineistoja, joita analysoin tutkielmassani. Harmaaksi värjätty jätän analyysini ulkopuolelle, mutta niiden esiin tuominen on tärkeää kokonaiskuvan ymmärtämiseksi. Tämän jälkeen siirryn esittelemään aikaisempaa tutkimusta.

¹⁸ LA 38/2018

¹⁹ SM 2023:22 s. 125

Kuvio 1. Aikajana seksityöhön liittyvän sääntely-ympäristön muutoksista

2.3 Aikaisempi tutkimus

2.3.1 Seksityön sääntelyn historiaa

Seksityön juridinen ja yhteiskunnallinen sääntely Suomessa alkoi muotoutua jo varhain. Vuoden 1734 rikoskaaressa oli kriminalisoitu ainoastaan paritus ja bordellien pitäminen, eli seksin myymistä ei vielä tuohon aikaan pidetty rikoksena. Vainio-Korhosen (2022) mukaan

seksin myymistä ei ennen 1800-luvun puoliväliä pidetty yhteiskunnallisesti ongelmallisena, kun kaikki avioliiton ulkopuolinen seksin harrastaminen katsottiin rikolliseksi.²⁰

1800-luvun puolivälistä lähtien seksityön yhteiskunnallinen asema alkoi muuttua. Wyersin (2017) mukaan ajatus seksityöhön liittyvästä pakottamisen ja vapaaehtoisuuden jaottelusta syntyi samanaikaisesti, kun naiset alkoivat osallistua palkkatyöhön yhä laajemmin. Työperäinen muuttoliike ja huoli naisten liikkumisesta lisäsivät yhteiskunnallista epävarmuutta, ja seksin myyjistä muotoutui kuva tauteja levittävänä uhkana kaupunkiympäristölle.²¹ Seksin myyminen nähtiin tilana tai sairautena, jota tuli hallita. Seksin myyjistä puhuttiin ”prostituoituina”, ja heidät nähtiin poikkeavina yksilöinä.²² Vainio-Korhosen (2022) mukaan heitä saatettiin kuvailla epäsosiaalisiksi, laiskoiksi, turpeiksi ja likaisiksi nymfomaaneiksi, mikä vahvisti heidän asemaansa poikkeavina yksilöinä.²³

Samaan aikaan kulttuurinen käsitys avioliitosta oli murroksessa. Vainio-Korhosen, 2022, mukaan seksistä maksamiseen ryhdyttiin puuttumaan vasta, kun avioliittoa ei enää ymmärretty taloudellisena sopimuksena, vaan tunteisiin ja romanttiseen rakkauteen perustuvana liittona. Aiemmin myös avioliitossa tapahtunut seksuaalinen kanssakäyminen voitiin nähdä osaksi taloudellista vaihtosuhdetta, mutta 1800-luvun kuluessa rahasta ja tavarasta ei enää puhuttu avioliiton solmimisen yhteydessä. Tämä muutos vaikutti suoraan siihen, miten seksityö nousi yhteiskunnallisen arvioinnin kohteeksi: 1800-luvun lopulla seksin myynti alkoi näyttäytyä ongelmallisena, ja seksin myyjät saivat ”prostituoidun” leiman.²⁴

Tämä kehityskulku konkretisoitui vuoden 1875 keisarillisessa julistuksessa, jossa seksin myyjät määrättiin käymään säännöllisissä terveystarkastuksissa. Tarkastusten tarkoituksena oli ehkäistä sukupuolitautien leviämistä.²⁵ Lisäksi seksin myyjien esiintymistä, asumista ja liikkumista rajoitettiin. He eivät esimerkiksi saaneet kasvattaa lapsiaan itse, tai aiheuttaa pahennusta.²⁶

²⁰ Vainio-Korhonen, 2022, s. 12

²¹ Wyers, 2017, s. 776

²² *ibid.*, s. 777

²³ Vainio-Korhonen, 2022, s. 14

²⁴ *ibid.*, s. 13-14

²⁵ *ibid.*, s. 14

²⁶ Häkkinen, 1995, s. 165

Bordellien ulkopuolella tapahtuva seksin myyminen kriminalisoitiin vasta vuonna 1889 rikoslain uudistuksen yhteydessä.²⁷ Tuon ajan rikoslain mukaan ”naisen antautuminen haureuden harjoittamiseen” katsottiin seksityöksi. Muutosta perusteltiin sillä, ettei ollut periaatteellisia syitä rajata rangaistavuutta vain sitä varten perustetussa talossa harjoitettuun toimintaan. Lisäksi entisen määräyksen ei katsottu vastaavan kansan oikeustajua.

Säännöksellä kriminalisoitiin nimenomaan myyjän toiminta, ei asiakkuutta.

Kimpimäen (2009) mukaan tuhoon aikaan seksin myyjiin kohdistuvia tuomioita annettiin rikoslain nojalla varsin vähän, koska katsottiin, että irtolaissääntely sopi seksityön kontrolliin rikoslakia paremmin. Rikoslain säännös jäi käytännössä kuolleeksi kirjaimeksi, ja sen merkitys seksityön sääntelyssä oli rajallinen.²⁸ Tämän seurauksena seksin myymisen kriminalisaatio poistettiin rikoslaista 1900-luvun alkupuolella. Seksityö jäi näin rikosoikeudellisesti sääntelemättömäksi toiminnaksi, vaikka sen kontrolli jatkui irtolaislain kautta. On tärkeää huomioida, että rikosoikeudellisen sääntelyn puuttuminen ei tarkoittanut seksityön yhteiskunnallisen kontrollin loppumista, vaan sääntely siirtyi hallinnollisen lainsäädännön piiriin.²⁹

Seksityö säilyi rikosoikeudellisesti sääntelemättömänä rikoslain uudistusten yhteydessä. Vuoden 1967 seksuaalirikosoikeuskomitean mietinnössä, vuoden 1970 hallituksen esityksessä sekä vuoden 1976 rikoslain kokonaisuudistuksen alkupuolen mietinnössä seksityö jätettiin käsittelemättä.³⁰ Kimpimäen (2009) mukaan vähäinen halu ja tarve puuttua seksityöhön rikoslain avulla johtui siitä, että seksityö oli Suomessa 1990-luvulle asti vähäistä, näkymätöntä ja järjestäytymätöntä. Koska ilmiö aiheuttanut juurikaan näkyvää häiriötä, eikä sitä pidetty määrällisesti kovin suurena ongelmana, katsottiin irtolaisasetuksen muodostavan riittävät rajat seksityölle.³¹

Seksityön kontrollointi rikosoikeuden keinoin nousi esiin vasta 1990-luvun rikosoikeuden kokonaisuudistuksessa. 1990-luvun loppu ja 2000-luvun alku merkitsivät murrosvaihetta seksityön sääntelyä koskevassa keskustelussa Suomessa. Kimpimäen (2009) mukaan seksityöhön liittyvän sääntelyhalukkuuden muutos kytkeytyy aikaan, jolloin seksityö alkoi

²⁷ Vainio-Korhonen, 2022, s. 10

²⁸ Kimpimäki 2009, s. 46

²⁹ *ibid.*, s. 75

³⁰ *ibid.*, s. 75

³¹ *ibid.*, s. 76

näkyä Suomessa aiempaa laajemmin ja julkisemmin.³² Taustalla vaikutti kadulla tapahtuvan seksin myymisen lisääntyminen ja siitä koitua ”häiriö”. Lisäksi Ruotsi oli samoihin aikoihin kriminalisoinut seksin ostamisen, joten osittain haluttiin seurata Ruotsin esimerkkiä.

Kriminalisointiin ei kuitenkaan päädytty, koska sen katsottiin aiheuttavan merkittäviä haittoja. Erityisesti sen pelättiin vähentävän seksin myyjien halukkuutta ilmoittaa heihin kohdistuvista rikoksista.³³ 1900-luvun lopulla tehtiin myös asiakkuuden kriminalisoimiseksi muutamia aloitteita. Nämä eivät kuitenkaan johtaneet lainsäädäntötoimiin.³⁴

Vuonna 2001 kuusi kansanedustajaa esitti kirjallisen kysymyksen hallitukselle tiedustellen, mihin toimenpiteisiin hallitus aikoi ryhtyä seksuaalipalveluiden ostamisen kriminalisoimiseksi. Seuraavana vuonna, 2002 100 kansanedustajaa allekirjoitti toimenpidealoitteen seksin ostamisen kriminalisoimiseksi. Aloitteessa seksityö nähtiin ihmisoikeusloukkauksena. Aloitteella haluttiin osoittaa, että toisen ihmisen ostamista ei pidetä hyväksyttävänä. Perusteluissa viitattiin myös Ruotsin antamaan esimerkkiin.³⁵

Oikeusministeriö asettikin vuonna 2002 työryhmän laatimaan ehdotuksen seksin ostamisen kriminalisoinnista.³⁶ Tässä on havaittavissa mielenkiintoinen käänne yhteiskunnallisessa kontekstissa, kun ainakin puolet kansanedustajista oli selkeästi sitä mieltä, että seksin ostaminen tulisi kriminalisoida. Lisäksi halu kriminalisoida seksityö näkyy myös konkreettisina lainsäädäntötoimina oikeusministeriön asettaman työryhmänä sekä kansanedustajien allekirjoittaman toimenpidealoitteena. Vaikka kyse oli tuolloin seksin ostamisen kriminalisoinnista, tämä edustaa laajempaa näkemystä seksityön tuomittavuudesta ja ”vääränlaisuudesta”. Seksityötä pidettiin asiana, jota tulisi säädellä, ja jonka olemassaoloon tulisi puuttua. Seksityötä pidettiin myös vaarallisena, ja jopa ihmisoikeusloukkauksena. Sen nähtiin aiheuttavan muun muassa ihmiskauppaa.

2.3.2 Irtolaisuuden sääntelyn historiaa

Vuolajärvi (2024) on tutkinut irtolaissääntelyn yhteyttä seksityöhön liittyvään sääntelyyn. Ruotsissa jo 1900-luvun ulkomaalaislaissa säädettiin maassa oleskelun edellytykseksi kyky

³² Kimpimäki, 2009, s. 77

³³ *ibid.*, s. 75-76

³⁴ *ibid.*, s. 77

³⁵ TPA 178/2002 vp, s. 1

³⁶ Kimpimäki 2009, s. 107-109

elättää itsensä rehellisin keinoin. Epärehellisiin keinoihin lukeutui muiden ohella seksityön harjoittaminen.³⁷ Irtolaisuutta on kuitenkin säännelty jo 1800-luvulta lähtien. Irtolaisiksi katsottiin henkilöt, joilla ei ollut hyväksyttyä työtä tai asuinpaikkaa.³⁸

Häkkisen (1995) mukaan irtolaisuuden sääntelyn taustalla oli muun muassa pelko sukupuolitautilien leviämisestä. Esimerkiksi kupan levittäjiksi katsottiin 1800-luvulla merimiehet, vaeltelevat kisällit, kulkukauppiat, kiertelevät teatterilaiset, löytölapsien imettäjät ja matkustelevat naiset. Seksin myyjiin kohdistuvat terveystarkastukset, pakkohoito ja karkotukset nähtiin tärkeinä keinoina sukupuolitautilien leviämisen ehkäisemiseksi.³⁹ Vuolajärven, 2024, mukaan Euroopan ulkopuolelta tulevien henkilöiden toimesta tapahtuvaa seksin myymistä pidettiin myös uhkana ”eurooppalaiselle rodulle”.⁴⁰

Seksin myymisestä tuli virallisesti irtolaisuuden muoto vasta 1800-luvun loppupuolella, kun vuoden 1883 irtolaisasetukseen kirjattiin irtolaisuuden muodoksi muun muassa siveettömän elämän viettäminen. Seksin myymistä pidettiin tyyppiesimerkkinä siveettömästä elämästä.⁴¹ Vuonna 1937 säädettiin uusi irtolaislaki, ja samalla seksin myymisen kieltävä rikoslain säännös korvattiin uudella irtolaislailla. Uudistus täsmensi lakia siten, että sen soveltamiskriteerit kohdistuivat entistä suuremmin henkilöihin, jotka poliisi tulkitsi seksin myyjiksi.⁴² Asiakkaisiin ei sen sijaan kohdistettu sääntelyä.⁴³ Häkkisen (1995) mukaan uuden irtolaisasetuksen keskeisenä tavoitteena oli luoda tehokas keino ammattihaureuden rankaisemiseksi, sillä rikoslain säännöstä ei pidetty tarpeeksi tehokkaana.⁴⁴ Irtolaisasetuksen myötä seksin myyjät nidottiin samaan ryhmään kuljeskelevien kerjäläisten ja ”työn vieroksujen” kanssa. Taustalla vaikutti myös yhteiskunnallinen ilmapiiri: Suomen itsenäistymisen jälkeen irtolaisuus alkoi näyttäytyä yhä vaarallisempana ja yhteiskunnallisesti haitallisena ilmiönä.⁴⁵ Seksin myymisen dekriminalisaatio ei siten merkinnyt kontrollin päättymistä, vaan sääntely siirtyi rikosoikeudellisesta hallinnolliseen järjestelmään.⁴⁶ Seksin myyjien kannalta lainsäädännön muutos vaikutti erityisesti seuraamusten tasolla. Uusiksi

³⁷ Vuolajärvi 2024, s. 538

³⁸ Vainio-Korhonen, 2022, s. 167

³⁹ Häkkinen, 1995, s. 163-165

⁴⁰ Vuolajärvi, 2024, s. 534

⁴¹ Kimpimäki 2009, s. 67

⁴² Häkkinen, 1995, s. 162

⁴³ Kimpimäki 2009, s. 69

⁴⁴ Häkkinen, 1995, s. 170-171; Vuolajärvi 2024, s. 7

⁴⁵ *ibid.*, s. 170-171

⁴⁶ Haasio & Mattila, 2022, s. 69

seuraamusjärjestelmän muodoiksi vakiintuivat irtolaisvalvonta ja pakkotyötuomiot. Irtolaisvalvonta muistutti aiempia terveystarkastuksia, mutta määriteltiin virallisesti sosiaalivalvonnaksi. Pakkotyötuomioiden seurauksena osa seksin myyjistä joutui vuosien ajaksi pakkotyöhön Ilmajoen työlaitokseen.⁴⁷ Lain mukaan irtolaista oli hoidettava niin kauan, kunnes oli perusteltua syytä olettaa, että hän viettäisi kunniallista elämää. Minimirangaistus oli yksi vuosi.⁴⁸

Irtolaislain tilalle tuli vuonna 1987 uusi päihdehuoltolaki. Irtolaislain kumoamisen yhteydessä korostettiin, ettei kumotun lain tilalle tulisi säätää uutta lakia.⁴⁹ Seksityöstä tuli sekä rikosoikeudellisesti, että hallinnollisesti sääntelemätöntä.⁵⁰ Kimpimäen (2009) mukaan taustalla vaikutti se, että seksityö ei tuohon aikaan ollut kovin näkyvää eikä siten häiritsevää. Lisäksi ajateltiin, että seksityön kriminalisoinnille ei ollut riittäviä perusteita, kun rangaistavuutta pystyttiin perustelemaan lähinnä muille kuin seksin myyjille aiheutuvana häiriönä sekä ilmiön yleisellä paheksumisella.⁵¹ Seksityötä ei siis pidetty enää rikoksena, eikä irtolaisuutta nähty asiana, jota tulisi hallinnollisesti säännellä. Sen sijaan katsottiin, että seksityön sääntelemisen syyksi ei riitä muille aiheutuva häiriö ja yleinen paheksuttavuus.

2.3.3 Seksityön sääntely nykyajan irtolaissääntelynä

Vuolajärven (2024) mukaan nykyajan seksityön sääntely vastaa pitkälti entisajan irtolaissääntelyä, ja että seksityön sääntelyyn vaikuttaa vahvasti myös maahanmuuttosääntely.⁵² Tämä liittyy oletettavasti siihen, että Euroopassa seksityöntekijät ovat yhä useammin ulkomaalaistaustaisia. Monet seksityöntekijät tulevat nykyisin EU:n ulkopuolelta.⁵³ Etenkin rajojen välittömässä läheisyydessä seksin myymistä tapahtuu erityisen paljon.⁵⁴ Aiemmissä tutkimuksissa on osoitettu, että erityisesti rajat ylittävä prostituutio yhdistetään usein ihmiskauppaan ja siirtolaiskontrolliin.⁵⁵

⁴⁷ Häkkinen, 1995, s. 172

⁴⁸ *ibid.*, s. 189

⁴⁹ Kimpimäki 2009, s. 74

⁵⁰ *ibid.*, s. 75

⁵¹ *ibid.*, 2009, s. 76

⁵² Vuolajärvi 2024, s. 531

⁵³ Munksgaard et al., 2025, s. 50

⁵⁴ Marttila 2006, s. 31

⁵⁵ Wagenaar – Amesberg – Altink, 2017, s. 29

Pohjoismaisen kriminaalipolitiikan suhde seksityön sääntelyyn on erityisen mielenkiintoinen. Pohjoismaista kriminaalipolitiikkaa pidetään pragmaattisena ja eimoraalisesti ohjautuneena. Sen katsotaan myös heijastavan hyvinvointivaltion arvoja, eli tasa-arvoa, syrjäytymisen ehkäisyä ja osallisuutta.⁵⁶ Siitä huolimatta seksityön sääntely ei heijastele näitä arvoja. Seksityötä säännellään eri tavoin riippuen seksityöntekijän kansalaisuudesta. Suomessa seksityölle rajat luo rikoslaki, joka kriminalisoi muun muassa ihmiskaupan ja parituksen. Seksin myyminen sinällään on sallittua. Kolmansista maista tulevia seksin myyjiä sen sijaan sääntelee maahanmuuttopolitiikka ja erityisesti ulkomaalaislaki. Tämä juontaa juurensa 1990-luvulle, kun ulkomaalaisia ajautui yhä enemmän seksityöhön ja seksityön sääntelyn fokus siirtyi seksityöstä maahanmuuttopolitiikkaan.⁵⁷ Vuolajärven (2024) mukaan entisajan siirtolaislait ovat kehittyneet nykyajan maahanmuuttolainsäädännöksi, ja maahanmuuttolainsäädännöstä onkin ajan saatossa tullut seksityökontrollin pääkeino, erityisesti ulkomaalaisten naisten osalta.⁵⁸ Kansallinen kuuluminen, alkuperä ja alueelliset rajat vaikuttavat siihen, miten seksityötä valvotaan ja toisaalta sen valvonta vahvistaa kansallista identiteettiä ja rajoja, kun ulkomaalaisia kontrolloidaan ulkomaalaispolitiikan keinoin.⁵⁹

Tutkimuksissa on havaittu, että Euroopan maissa erityisesti nigerialaistaustaiset seksiä myyvät naiset ovat herättäneet huomiota mediassa ja poliitikkojen keskusteluissa. Heidät on nähty uhkana moraalille, sillä heidän on koettu olevan äänekkäämpiä ja häiritsevempiä kuin muiden ryhmien. Lisäksi heidät monesti yhdistetään seksityöhön ja ihmiskauppaan julkisessa keskustelussa.⁶⁰ Jahnsenin ja Skilbrein (2017) mukaan tämä kertoo osaltaan siitä, miten erityisesti ulkomaalaisten harjoittama seksin myyminen voidaan nähdä uhkana yleiselle järjestykselle ja moraalille kuin turvallisuudelle. Esimerkiksi Norjassa kotimaiset seksityöntekijät nähdään niin sanotusti moraalisesti hyväksyttävänä, osana ”meitä”, kun taas ulkomaalaiset nähdään ongelmana.⁶¹

⁵⁶ Lappi-Seppälä, Tonry 2011 s. 24

⁵⁷ Vuolajärvi 2024 s. 1-2

⁵⁸ Vuolajärvi 2024 s. 12; Jahnsen – Skilbrei 2017 s. 258

⁵⁹ Jahnsen – Skilbrei 2017 s. 260

⁶⁰ *ibid.*, 2017 s. 263, 267

⁶¹ *ibid.*, s. 267

2.3.4 Tiukan seksityöpolitiikan seuraukset

Vaikka tiukalla seksityöpolitiikalla pyritään suojelemaan seksityöntekijöitä ihmiskaupalta, käytännössä ne lisäävät stigmaa ja haavoittuvuutta seksityön ympärillä.⁶² Seksityöhön liittyy Vanwesenbeeckin (2016) kuvailema ”vesisänkyefekti”. Seksityö ja siihen liittyvät ongelmat piiloutuvat, kun niihin kohdistuu kontrollia ja valvontaa.⁶³ Tämä ei kuitenkaan auta ratkaisemaan taustalla olevia rakenteellisia ongelmia, kuten köyhyyttä ja epätasa-arvoa. Sen sijaan sääntely heikentää seksityöntekijöiden turvallisuutta ja on ristiriidassa ihmisoikeuksien kanssa.⁶⁴ Sääntely huonontaa seksityöntekijöiden asemaa ja altistaa heidät riippuvaiseksi muille toimijoille, kuten salakuljettajille ja järjestäytyneelle rikollisuudelle. Lisäksi tiukka sääntely ja viranomaisvalvonta heikentävät seksityöntekijöiden luottamusta poliisiin, mikä puolestaan vähentää heidän halukkuuttaan hakea apua tai ilmoittaa heihin kohdistuvista rikoksista tilanteen sitä vaatiessa.⁶⁵ Esimerkiksi Norjassa tiukka seksityön sääntely on osa maahanmuuttokriittisyyttä, ja se näkyy myös katukuvassa. Norjassa tiukalla seksityöpolitiikalla pyritäänkin käytännössä tiukkaan maahanmuuttokontrolliin.⁶⁶

Vuolajärven (2018) mukaan seksikauppaa koskeva keskustelu pohjautuu usein speaktaakkelimaiseen kärsimykseen, jota ruokitaan mediassa esitettävillä pelottavilla ja raaoilla tarinoilla. Tämä oikeuttaa pohjoismaisen mallin etiikan: suojellaan naisia miehiltä. Tällä ei kuitenkaan ratkaista laajempia yhteiskunnallisia ongelmia, joiden tuloksena naiset myyvät seksiä, kuten köyhyyttä, epätasa-arvoa ja siirtolaisuutta. Humanitaarisuus siirtää myös huomion pois ihmisoikeuksista – ihmiset nähdään avun vastaanottajina, ei aktiivisina toimijoina. Vuolajärvi (2018) kuvaa pohjoismaista mallia punitiiviseksi humanitarismiksi: hallintaa huolenpidon varjolla. Pohjoismaisen mallin on tarkoitus suojella ihmiskaupan uhreja ja ylipäätään naisia, mutta todellisuudessa se lisää turvattomuutta, edistää eriarvoisuutta ja siirtää fokuksen yksilöön laajempien rakenteellisten ongelmien sijaan.⁶⁷

Myös Graham (2017) on tutkinut sitä, miten valtio verhoaa seksityön rikolliseksi. Vaikka seksityö itsessään on laillista, voidaan sille luoda laittomuuden efektiä kriminalisoimalla siihen liittyviä asioita, kuten bordellien pitäminen tai seksin myyminen ulkomaalaisena.

⁶² Diatlova – Näre 2018 s. 157

⁶³ Vanwesenbeeck 2016 s. 163; Weitzer 2006 s. 37

⁶⁴ Vanwesenbeeck 2016 s.1631

⁶⁵ *ibid.*, s. 1632-1633

⁶⁶ Vuolajärvi, 2018 s. 162-163

⁶⁷ *ibid.*, s. 163-164

Rikosoikeutta käytetään hallitsemaan ja kontrolloimaan seksin myymistä, sekä piilottamaan muita, salattuja ideologioita, kuten tiukkaa maahanmuuttopolitiikkaa.⁶⁸

Wyersin (2017) mukaan ihmiskauppalainsäädäntö on vaikuttanut seksityöhön antaen viranomaisille laajat valtuudet. Seksityöntekijät ovat raportoineet kohdanneensa viranomaisten taholta jopa raiskauksia, pahoinpitelyitä, häirintää, pidätyksiä ja kiristyksiä. Tämän myötä nykyään monet seksityöntekijät turvautuvat välittäjiin, joka puolestaan altistaa heidät väkivallalle, ihmiskaupalle ja velkaorjuudelle.⁶⁹

2.3.5 Laittomuuden efekti

Ulkomaalaislain 148 §:n 1 momentin 6 kohdan mukaan ulkomaalainen, eli kolmannen maan kansalainen voidaan käännäyttää epäillyn seksuaalipalveluiden myymisen perusteella. Vaikka seksin myyminen ei ole Suomessa rikos, kyseinen säännös tekee ulkomaalaiselle laillisesta toiminnasta käytännössä rangaistavaa. Tämä tarkoittaa, että sama toiminta, eli seksin myyminen, on sallittua suomalaisille ja EU-kansalaisille, mutta voi johtaa ulkomaalaisen käännäyttämiseen. Kutsun tätä laittomuuden efektiksi. Myös Graham (2017) on tutkinut sitä, miten valtio verhoaa seksityön rikolliseksi. Vaikka seksityö itsessään on laillista, voidaan sille luoda laittomuuden efektiä kriminalisoimalla siihen liittyviä asioita, kuten bordellien pitäminen tai seksin myyminen ulkomaalaisena. Rikosoikeutta käytetään hallitsemaan ja kontrolloimaan seksin myymistä, sekä piilottamaan muita, salattuja ideologioita, kuten tiukkaa maahanmuuttopolitiikkaa.⁷⁰

Osana laittomuuden efektin luomista ulkomaalaisille seksityöntekijöille on käännäytyksen yhteydessä saatettu määrätä maahantulokielto⁷¹, vaikka maahanmuuttoviraston ohjeen mukaan maahantulokieltoa ei tulisi määrätä pelkästään seksin myymisestä perusteella.⁷² Tämä lisää laittomuuden efektiä, sillä maahantulokieltoa voidaan pitää eräänlaisena rangaistuksena laittomasta toiminnasta. Maahantulokiellosta seuraa se, että henkilöt eivät voi saada viisumia kyseiseen maahan maahantulokiellon ajan. Henkilöiden vaihtoehdoiksi jää kohdemaan

⁶⁸ Graham, 2017, s. 201-202

⁶⁹ Wyers, 2017, s. 792

⁷⁰ Graham, 2017, s. 201-202

⁷¹ Vuolajärvi, 2019, s. 162

⁷² SM 2023:22, s. 69

vaihtaminen, siirtyminen paikalliseen seksityöhön tai seksityön lopettaminen.⁷³ Luultavasti se on myös rajanviranomaisten tavoite.

Vuolajärvi (2021) on tuonut esiin, kuinka seksityö on asemoitu niin sanottuun puolilailliseen asemaan. Esimerkiksi Ruotsissa seksin ostamisen kieltävän lain tavoitteena on torjua prostituutiota vähentämällä seksuaalipalveluiden kysyntää, estää nuorten ajautumista seksityöhön sekä tarjota palveluita seksin myyjille heidän irtautumisensa tueksi.⁷⁴ Tällainen lähestymistapa vahvistaa osaltaan laittomuuden efektiä: kun seksityö esitetään ilmiönä, johon ei tulisi ajautua ja josta tulisi pyrkiä pois, se alkaa muistuttaa yhä enemmän rikollisuutta – sekä siihen ajautumista että siitä irtautumista. Seksityöstä puhutaan näin ikään kuin rikollisena toimintana, mikä edelleen vahvistaa stigman ja laittomuuden kokemusta.

Kimpimäen (2009) mukaan seksityöhön liittyvää kontrollia perustellaan yleensä myös yleisen turvallisuuden ja järjestyksen ylläpitämisellä. Tämä muistuttaa irtolaiskontrollin aikaisia perusteluja liittyen yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämiseen. Irtolaiskontrollin aikaan irtolaisuuden ja rikollisuuden välistä yhteyttä perusteltiin irtolaisten heikkoluonteisuudella, älyllisillä puutteilla, siveellisen vastustuskyvyn alentumisella sekä sillä, että irtolaisilla oli tavallisesti muita enemmän houkuttelevia tilaisuuksia rikosten tekemiseen. Nykyäänkin ulkomailta tulevan seksityön uskotaan tuovan mukanaan rikollisuutta.⁷⁵

Vuolajärven (2024) mukaan seksityötä pidetään ylipäättäänsäkin ponnahduslautana rikollisuuteen.⁷⁶ Seksityö yhdistetään usein myös järjestäytyneeseen rikollisuuteen. Esimerkiksi Norjassa rajaviranomaiset olivat evänneet useilta ulkomaalaisilta naisilta pääsyn Norjaan, koska he olivat epäilleet heidän ryhtyvän seksityöhön oleskelunsa aikana ja sen myötä joko syyllistymään muihin rikoksiin tai tuovan mukanaan järjestäytyntä rikollisuutta tai ihmiskauppaa.⁷⁷ Tämä osaltaan lisää seksin myymiseen kohdistuvaa laittomuuden efektiä.

Sekä Thorbek (2003), että Skaffari (2010) ovat kiinnittäneet huomiota ristiriitaan, jossa ulkomaalaisia seksityöntekijöitä pidetään julkisessa keskustelussa pääsääntöisesti ihmiskaupan uhreina, mutta viranomaisten silmissä he eivät välttämättä saa uhrin asemaa. Sen

⁷³ Skaffari, 2010, s. 53-54

⁷⁴ Vuolajärvi, 2021, s. 173

⁷⁵ Kimpimäki 2009, s. 275-276

⁷⁶ Vuolajärvi 2024, s. 10

⁷⁷ Jahnsen – Skilbrei 2017, s. 267

sijaan heidät voidaan ulkomaalaislain 148 § 1 momentin 6 kohdan nojalla käännättää takaisin samoihin olosuhteisiin, joista he ovat lähteneet, tai joita he ovat pyrkineet pakenemaan.⁷⁸ Tämä tiivistää laittomuuden efektin tarkoituksen: seksityöntekijät leimataan julkisesti uhreiksi, mutta käytännössä heitä kohdellaan rikollisina.

Laittumuuden efektiin yhdistyy myös seksin myymiseen liittyvä moraalipaniikki. Kun seksin myyjistä luodaan syntipukkeja, jotka edustavat ihmiskauppaa ja seksin myymisen olemassaolon nähdään mahdollistavan ihmiskauppaa, saatetaan samalla luoda edellytyksiä moraalipaniikille. Tätä käsitelen enemmän kappaleessa 4.1.1.

2.3.6 Seksityön vapaaehtoisuus

Wyers (2017) on tarkastellut seksityöhön liittyvien vapaaehtoisuuden ja pakottamisen käsitteitä. Hänen mukaansa pakottaminen ja vapaaehtoisuus kytkeytyvät läheisesti väkivallan ja orjuuden käsitteisiin, jotka ovat itsessään ongelmallisia ja latautuneita.⁷⁹ Skaffarin (2010) mukaan keskustelu seksin myymisestä omana valintana on ollut käynnissä lähes koko seksityötutkimuksen historian ajan. On esitetty tulkintoja siitä, onko seksin myyminen oma valinta, ja mihin raja vedetään pakon ja oman valinnan välillä. Myös Shagera (2005) korostaa, ettei seksityön todellisuus asetu yksiselitteisesti kategorioihin, kuten ”suostumus” tai ”pakottaminen”.⁸⁰

Seksin myymistä tulisikin tarkastella nykyisen selkeän rajan pakon ja vapaaehtoisuuden välillä sijasta pakon ja vapaaehtoisuuden limittymänä.⁸¹ Pakon ja valinnan välinen suhde riippuu olosuhteista, jossa valinta tehdään. Seksin myymisen aloittaminen voi usein olla enemmän rationaalinen valinta kuin vapaasta tahdosta kumpuava valinta. On kuitenkin otettava huomioon, että vapaasta tahdosta koituva valinta on hierarkkisesti rakennetussa yhteiskunnassamme erittäin harvinaista. Valinta voikin siten olla samaan aikaan sekä vapaaehtoinen että pakotettu.⁸² Toimijuus voi myös muuttua ajan myötä: nainen saattaa

⁷⁸ Thorbek, 2003, s. 22; Skaffari, 2010, s. 53

⁷⁹ Wyers, 2017, s. 775

⁸⁰ Sanghera, 2005, s. 4

⁸¹ Wyers, 2017, s. 788

⁸² Skaffari, 2010, s. 181; Kontula 2008, s. 184

aloittaa seksityön vapaaehtoisesti, mutta voi myöhemmin joutua pakottavaan tilanteeseen tai päinvastoin.⁸³

Skaffari (2010) kuitenkin tunnistaa eron niin kutsutun vapaaehtoisen seksityön ja hyväksikäytön välillä. Hän selventää, että toisinaan seksityön harjoittamisessa voi olla kyse naisten houkuttelemisesta seksibisnekseen katteettomien lupausten avulla. Pahimmillaan työolot saattavat täyttää ihmiskaupan tunnusmerkit. Skaffarin mukaan suurin osa naisista tekee seksityötä kuitenkin vapaaehtoisesti, ilman päihderiippuvuutta tai ulkopuolisten pakottamista tai houkuttelua.⁸⁴

Seksin myymisen aloittamisessa on kuitenkin usein kyse sekä pakosta että valinnasta. Seksin myymiseen ryhdytään Skaffarin mukaan usein rationaalisen valinnan seurauksena, jolloin valinta tehdään kahden ammatin välillä. Täysin vapaasta tahdosta tehty valinta on ylipäätään nyky-yhteiskunnassa erittäin harvinaista, sillä yhteiskuntamme on rakentunut siten, että ihmisten on pakko valita elinkeinonsa elättääkseen itsensä. Pakon ja valinnan välinen suhde riippuu siten olosuhteista, jossa valinta tehdään. Valinta seksin myymisestä johtuu kuitenkin useimmiten ympäristön puutteellisista vaihtoehdoista kuin pakosta.⁸⁵ Tämän seurauksena valinta seksin myymisestä perustuu useimmiten siihen, että henkilön on täytynyt valita matalapalkkaisen ammatin, kuten siivoojan, tarjoilijan tai muun vastaavan ja seksin myymisen välillä.

Vapaaehtoisen seksityön mahdollisuutta kyseenalaistetaan toisinaan kokonaan, sillä seksin myynti nähdään väistämättä yksilön itsemääräämisoikeutta rajoittavana toimintana – jopa tilanteissa, joissa parituksesta ei ole kyse. Toisaalta osa näkemyksistä korostaa seksityön potentiaalia vahvistaa itsemääräämisoikeutta, mikäli työ nähdään tietoisena valintana. Tällöin seksin myyjällä katsotaan olevan oikeus määritellä itse tarjoamiensa palvelujen sisältö, työaikansa sekä asiakkaansa. Tällainen autonomian taso ei ole useinkaan saavutettavissa perinteisissä suorittavan työn muodoissa, joissa työntekijän vaikutusmahdollisuudet ovat rajallisemmat.⁸⁶

⁸³ Wyers, 2017, s. 789

⁸⁴ Skaffari, 2010, s. 182

⁸⁵ Skaffari, 2010, s. 181-182; Kontula 2008, s. 184

⁸⁶ Haasio – Mattila, 2022, s. 164

Seksityön asiakkuuden kriminalisoinnin taustalla nähdään usein olevan ajatus, jonka mukaan ihminen ei voi vapaaehtoisesti harjoittaa seksin myymistä. Seksityön kriminalisointia suosittelevissa esityksissä tuodaankin usein ilmi, että seksin myyminen voi olla oma valinta vain hyvin harvoissa tapauksissa. Seksityöhön kohdistuva näkökulma riippuukin siitä, nähdäänkö seksityö epäsideellisenä toimintana, kahden tai useamman aikuisen ihmisen välisenä vapaaehtoisena sopimuksena vai pakotettuna toimintana ja väkivaltana.⁸⁷

Sen sijaan aiempien tutkimusten mukaan seksin myyjillä voi toisinaan olla valta valita itse asiakkaansa. Lisäksi seksin myyjät oppivat ”lukemaan” asiakkaita, ja tarvittaessa kieltäytyä vaarallisina pitämistään asiakkaista. Aiemmissa tutkimuksissa on lisäksi havaittu, että valtaosa seksityöntekijöiden asiakkaista on rauhallisia ja turvallisia.⁸⁸

Lainsäädännön tapa sekoittaa ihmiskauppa ja seksin myyminen toisiinsa yksinkertaistaa ilmiötä ja tuottaa ristiriitaa seksityöntekijöistä sekä uhreina että rikollisina. Wyersin (2017) mukaan vapaaehtoisuuden ja pakon sijaan seksityötä tulisi tarkastella suostumuksen käsitteen kautta.⁸⁹

2.4 Teoriapohja

2.4.1 Moraalipaniikki

Moraalipaniikilla viitataan tilanteisiin, joissa jokin ilmiö, henkilö tai ryhmä nähdään uhkana yhteiskunnallisille arvoille. Käsite tuli tunnetuksi Stanley Cohenin teoksen *Folk Devils and Moral Panics* (1972) kautta. Cohenin mukaan moraalipaniikki on kollektiivinen reaktio, jossa media ja yhteiskunnan auktoriteetit (esim. poliitikot, toimittajat, asiantuntijat) reagoivat liioitellusti johonkin koettuun uhkaan.⁹⁰ Käsite on levinnyt sosiologian ulkopuolelle mediakeskusteluun ja politiikkaan, missä sitä käytetään keinona torjua liioiteltuja reaktioita tai "hysteriaa". Moraalipaniikki syntyy usein äkillisesti, saa paljon huomiota ja voi joko laantua nopeasti tai johtaa pidempiaikaisiin yhteiskunnallisiin muutoksiin.⁹¹

⁸⁷ Kimpimäki 2009, s. 32, 37-38

⁸⁸ Skaffari, 2010, s. 273; Kontula 2008, s. 48

⁸⁹ Wyers, 2017, s. 799

⁹⁰ Cohen, 2011, s. 41

⁹¹ Garland 2008 s. 9-10

Cohenin (2011) mukaan moraalipaniikki syntyy prosessissa, jossa media ensin liioittelee tiettyä ilmiötä, esittäen sen poikkeuksellisena tai uhkaavana. Tämän seurauksena yleisö alkaa nähdä ilmiön ja siihen liittyvät teot vaarana yhteiskunnan moraalille järjestykselle. Reaktiona tähän niin sanotut ”korkean moraalin kannattajat”, eli esimerkiksi poliitikot alkavat vaatia tiukempia lakeja ja hallinnollisia toimenpiteitä. Tällaiset vaatimukset johtavat usein uusien rajoitusten ja entistä ankarampien säädösten käyttöönottoon, mikä ei kuitenkaan ratkaise taustalla olevia ongelmia, vaan saattaa jopa pahentaa niitä.⁹² Moraalipaniikki ei kehity tyhjiössä, vaan se vaatii ympärilleen yhteiskunnallisesti rakennetun ilmiön. Ihmiskunnan kokema muutospainne ja epävarmuus ruokkivat moraalipaniikin syntyä. Moraalipaniikin ymmärtämiseksi on tarkasteltava laajemmin yhteiskunnallisia muutoksia, jotka antavat tälle voimaa.⁹³

Seksityöhön kohdistuva moraalipaniikki juontaa juurensa jo 1900-luvun alkuun, jolloin niin sanottu valkoisen orjakaupan uhka nousi voimakkaasti julkiseen keskusteluun. Valkoisella orjakaupalla viitattiin moraalipaniikkiin, jossa kansalliset ja kansainväliset viranomaiset reagoivat voimakkaasti väitteisiin pakotetusta seksityöstä. Uskottiin, että valkoisia naisia siepattiin ja pakotettiin seksityöhön, erityisesti ulkomaille. Tämä narratiivi sai laajaa huomiota mediassa ja vaikutti merkittävästi lainsäädäntöön ja kansainvälisiin sopimuksiin. Tutkimustieto kuitenkin haastaa tämän yleistävän käsityksen. Esimerkiksi Ungerin (2024) tekemän laajan selvityksen mukaan noin 7,5 % seksityöntekijöistä oli joutunut alalle pakotettuna, kun taas valtaosa oli siirtynyt seksityöhön muista syistä, kuten taloudellisista olosuhteista, henkilökohtaisista valinnoista tai rakenteellisista esteistä muulle työllistymiselle. Tästä huolimatta media ja poliittinen keskustelu keskittyivät juuri tähän pieneen osaan ja esittivät sen koko ilmiön normina. Tämä ilmiö on tyypillinen moraalipaniikille: huomio kohdistetaan kaikkein vakavimpiin ja emotionaalisesti latautuneimpiin tapauksiin, jotka saavat edustaa koko ilmiötä. Tällainen yksinkertaistava ja pelkoon perustuva kehystys sivuuttaa ilmiön monimuotoisuuden ja voi johtaa lainsäädäntöön, joka pahentaa niiden asemaa, joita sen väitetään suojelevan.⁹⁴

⁹² Cohen, 2011, s. 41

⁹³ Tosh 2019, s. 332

⁹⁴ Unger, 2024, s. 144-145; Vuolajärvi, 2016, s. 318; Skaffari, 2010, s. 182

Moraalipaniikille tyypillistä on, että esitetyt väitteet ovat usein liioiteltuja, yksinkertaistavia ja todellisuudesta irtautuneita. Weitzerin (2006) mukaan viime vuosien moraalipaniikki seksityötä kohtaan on kiteytynyt erityisesti neljään keskeiseen väitteeseen:

1. Seksityö on aina miesten harjoittamaa alistusta ja hyväksikäyttöä naisia kohtaan, eikä sitä voida koskaan järjestää naisten etuja tai voimaantumista tukevalla tavalla.
2. Väkivalta on olennainen osa seksityötä, eikä sitä nähdä satunnaisena ilmiönä vaan rakenteellisena ja universaalina.
3. Naiset ovat aina uhreja ilman omaa toimijuutta – ero vapaaehtoisesta ja pakotetun seksityön välillä nähdään virheellisenä. Käytetään termejä kuten "*seksiorjat*" tai "*prostituoidut naiset*".
4. Laillistaminen tai dekriminointi pahentaisi tilannetta – nähtäisiin symbolisesti ja käytännöllisesti haitallisena, koska se normalisoi ja oikeuttaa hyväksikäytön.

Myös Vuolajärven (2021) mukaan seksityöntekijät saatetaan esittää uhreina, ja seksityö poikkeuksetta miesten harjoittamana väkivaltana naisia kohtaan.⁹⁵

Williamsin (2011) mukaan seksityöhön ja ihmiskauppaan liittyvä moraalipaniikki ei ensisijaisesti pyri suojelemaan naisia, vaan toimii keinona kontrolloida erityisesti ulkomaalaistaustaisen naisten liikkuvuutta.⁹⁶ Vaikka ihmiskaupan vastaiset kampanjat voivat olla lähtökohtaisesti hyvää tarkoittavia, ne saattavat käytännössä vahvistaa rodullistettuja stereotyyppioita ja tuottaa haitallisia seurauksia niille, joita niiden väitetään suojelevan. Williams kutsuu tätä ilmiötä "*haavoittuvuuden aaveeksi*", jolla viittaa siihen, kuinka oletettu haavoittuvuus oikeuttaa valvonnan ja leimautumisen riippumatta siitä, ovatko henkilöt mukana seksityössä vai eivät.⁹⁷

Lisäksi Williams (2011) korostaa, että vapaaehtoinen seksityö ja ihmiskauppa niputetaan usein yhteen, mikä hämärtää olennaisia eroja suostumuksellisen työn ja pakottamisen välillä. Seksityö on saanut huomattavasti enemmän huomiota kuin muut ihmiskaupan muodot, kuten pakkotyö tai kotityön hyväksikäyttö. Tämä painotus heijastaa lainsäätäjien yleistä uskomusta siitä, että seksityö on luonteeltaan haitallisempaa kuin muu työ. Samaan aikaan valtio saattaa

⁹⁵ Vuolajärvi, 2021, s. 171

⁹⁶ Williams, 2011, s. 197

⁹⁷ *ibid.*, s. 198-199

ylläpitää tai sietää muita riistäviä työjärjestelmiä, jotka eivät herätä vastaavaa moraalista huolta.⁹⁸

Myös termeillä voidaan luoda tietynlaista kuvaa seksityön todellisuudesta. Todellisuus rakentuu oman tiedon ja toisilta saadun tiedon varaan. Medialla on siten merkittävä rooli todellisuuden rakentamisessa.⁹⁹ Tämän vuoksi on tärkeää huomioida myös median rooli seksityöhön liittyvän moraalipaniikin luomisessa. Media saattaa myös yhdistää seksityön ihmiskauppaan ja tällöin käyttämällä ihmiskauppaa kuvaavia termejä, kuten ”maanpäällinen helveti” tai ”surullinen kohtelu” taikka ”järkyttävä todellisuus” (esim. Iltasanomat 2023, Iltalehti 2022, Iltalehti 2023)¹⁰⁰. Moraalipaniikki peittää alleen seksityön taustalla olevat todelliset syyt, kuten köyhyyden ja epätasa-arvon.

Vuoden 1999 ulkomaalaislainmuutoksen, jossa käännytysperusteeksi lisättiin epäily seksuaalipalveluiden tarjoamisesta (UlkL 148 § 1 mom 6 kohta), voidaan tulkita toimivan keskeisenä esimerkkinä siitä, miten pelot ja uhkakuvat saattavat ohjata sääntelyä. Alun perin kyseinen käännytysperuste sisällytettiin samaan kohtaan ”epärehellisten keinojen” kanssa.¹⁰¹ Hallituksen esityksessä HE 28/2003 epärehellisiksi keinoiksi luokiteltiin rikollisen toiminnan lisäksi toimiminen kielletyllä tai luvattomalla tavalla. Seksityön harjoittamisen sijoittaminen juuri kyseiseen kohtaan ilmentää käsitystä, jonka mukaan seksityö nähdään epärehellisenä tulonhankkimiskeinona, vaikka toiminta oli jo tuolloin laillista Suomessa. Tämä saattaa kertoa lainsäätäjien piilossa olevista ja ääneen lausumattomista käsityksistä: ulkomainen seksityö on jotakin, jota voidaan pitää luvattomana, rikollisena tai kiellettynä, tai ainakin voidaan samaistaa sen kaltaiseen toimintaan, vaikka se sinänsä ei ole laitonta.

⁹⁸ Williams, 2011, s. 193

⁹⁹ Alvesalo, Ervasti 2006 s. 149

¹⁰⁰ Leinonen, 2.2.2023; Puonti, 5.3.2022; Makkonen, 13.5.2023

¹⁰¹ HE 50/1998

3 Tutkimusasetelma

Vaikka kansainvälisesti aihetta on tutkittu jonkin verran, Suomessa oikeudellinen tarkastelu on toistaiseksi ollut vähäistä. Tutkielmani pyrkii paikkaamaan erityisesti kolmea seuraavaa tutkimusaukkoa: Ensinnäkin ulkomaalaisten seksityöntekijöiden asemaa ei ole aiemmin tarkasteltu diskurssien tasolla suomalaisessa sääntelykeskustelussa. Toiseksi seksityötä koskevan lainsäädännön perus- ja ihmisoikeusnäkökulmiin ei ole aiemmassa kotimaisessa tutkimuksessa kiinnitetty juurikaan huomiota. Kolmanneksi seksityön ja moraalipaniikin välistä yhteyttä ei ole tarkasteltu suomalaisessa lainsäädäntöympäristössä, vaikka kansainvälisessä tutkimuksessa on huomattu niiden yhteys. Näiden näkökulmien tarkastelu on tärkeää, jotta seksityöhön liittyvää sääntelyä voidaan arvioida kriittisesti, läpinäkyvästi ja ihmisoikeusperustaisesti.

Tarkasteluni kohteena olevat muutokset ja aineistot sijoittuvat vuosille 1997–2023. Kuitenkin tarkasteluni sijoittuu myös vuoteen 2025, koska olen aktiivisesti Turun yliopiston Lakitutka-palvelua hyödyntäen pyrkinyt pysymään ajan tasalla ajankohtaisista seksityöhön liittyvistä lainsäädäntöhankkeista.¹⁰² Kuitenkaan, tutkielman tekohetkellä syyskuussa 2025, ei ole julkaistu seksityöhön liittyviä lainsäädäntöhankkeita vuoden 2023 jälkeen.

Täten tutkielmani tarkastelee seksityön sääntelykehikkoa yleisellä tasolla, sekä erityisesti ulkomaalaisten seksityöntekijöiden osalta. Vaikka tutkimukseni erityisenä kohteena on ulkomaalaiset seksityöntekijät, käsittelen myös seksityöhön liitettäviä diskursseja laajemmin, koska on tärkeää hahmottaa seksityöhön kohdistuvaa keskustelua kokonaiskuvan ymmärtämiseksi. Tämä on perusteltua, sillä seksityöhön kohdistuva puhe rakentaa sosiaalista todellisuutta, joka vaikuttaa sääntelyn oikeutukseen ja muotoutumiseen. Kokonaiskuvan hahmottaminen on siten keskeistä, jotta ulkomaalaisten seksityöntekijöiden asemaa voidaan tarkastella osana laajempaa yhteiskunnallista ja lainsäädännöllistä kontekstia. Tutkimuksen painopisteen ollessa ulkomaalaisiin seksityöntekijöihin kohdistuvassa sääntelyssä, en käsittele yksityiskohtaisesti esimerkiksi pohjoismaisen mallin soveltamista Suomessa tai sen seurauksia.

¹⁰² Lakitutka.fi

Tässä luvussa esittelen tarkemmin tutkimusmenetelmän ja aineiston, joiden pohjalta analyysini rakentuu. Tavoitteena on tarjota lukijalle selkeä kokonaiskuva tutkimuksen lähtökohdista, metodologisista valinnoista ja aineiston rajauksesta. Metodien valinta ja sen huolellinen perustelu ovat keskeisiä tutkimuksen luotettavuuden ja tulosten tulkinnan kannalta. Luvun ensimmäisessä alaluvussa esittelen tutkimuskysymykseni. Toisessa alaluvussa syvennyn diskurssianalyysin menetelmään ja perustelen, miksi juuri tämän metodien valinta on tutkimukseni kannalta ratkaisevan tärkeää: se määrittää, millaisia kysymyksiä aineistolle voidaan esittää ja millaisia tulkintoja on mahdollista tehdä. Kolmannessa alaluvussa esittelen tutkimusaineistoni ja sen valintaperusteet.

3.1 Tutkimuskysymykset

Empiirinen päätutkimuskysymykseni on:

1. Millaisia diskursseja aineistosta on tunnistettavissa seksityöhön liittyen, erityisesti ulkomaalaista seksityötä koskien?

Alatutkimuskysymykseni ovat:

- a. Millaisia taustaoletuksia ja ideologioita diskurssit paljastavat?
- b. Miten moraalipaniikki ilmenee seksityöhön liittyvissä diskursseissa?
- c. Mitkä diskurssit saavat hallitsevan aseman, ja mitkä väistyivät?

Hyödynnän kriittistä diskurssianalyysia vastatessani näihin kysymyksiin. Kriittistä diskurssianalyysia ja sen käyttöä avaam tarkemmin luvussa 3.2. Empiirinen aineisto ja sen rajaus kuvataan tarkemmin luvussa 3.3.

3.2 Kriittinen diskurssianalyysi lähestymistapana

Kielenkäyttö ei ainoastaan heijasta todellisuutta, vaan myös aktiivisesti rakentaa sitä.¹⁰³ Diskurssianalyysin keskeinen tavoite on ymmärtää, mitä kielellä tehdään ja millaiseen

¹⁰³ Pälli, 2020, s. 376

sosiaaliseen toimintaan se yhdistyy.¹⁰⁴ Diskurssianalyysin avulla voidaan tarkastella oikeudellista argumentaatiota sen luodessa sosiaalista todellisuutta. Diskurssianalyysin avulla voidaan myös tutkia, miten käsitteitä on konstruoitu lainesitöissä. Sen avulla voidaan myös pyrkiä löytämään tekstin taustalla vaikuttavia julkilausumattomia käsityksiä ja oletuksia.¹⁰⁵ Diskurssianalyysia voidaan käyttää avuksi puhutun tai kirjoitetun kielen tulkitsemisessa. Diskurssianalyysiä voidaan hyödyntää etenkin tutkimusasetelmissa, jossa on keskeistä saada tietoa jonkin ilmiön tai asian yhteiskunnallisesta ymmärryksestä ja kielen roolista tämän ymmärryksen tuottajana.¹⁰⁶

Diskurssianalyysia luonnehditaan tarkkarajaisen tutkimusmenetelmän sijasta väljäksi teoreettiseksi viitekehyykseksi. Siihen sisältyy seuraavia taustaoletuksia: 1) oletus, jonka mukaan kieli luo sosiaalista todellisuutta, 2) oletus siitä, että merkityssystemiä voi olla olemassa useita ja keskenään kilpailevia, 3) oletus, jonka mukaan kielenkäytöllä on seurauksia tuottava luonne, 4) oletus siitä, että merkityksellinen toiminta on kontekstisidonnaista ja 5) oletus, jonka mukaan toimijat kiinnittyvät merkityssystemeihin.¹⁰⁷

Kielenkäyttöä voidaan hahmottaa janalla, jonka toisessa ääripäässä on epävarmuutta tai spekulatiota ilmentävä puhe ja toisessa faktuaalisuutta korostava, varmana esitetty väite. Mitä vakuuttavampaa ja faktuaalisemmalta kielenkäyttö vaikuttaa, sitä helpommin yleisö hyväksyy esitetyn asiantilan totena. Näin tuotettu tieto voi saada muut tiedot näyttämään epätosilta tai epäuskottavilta. Faktuaalistamisstrategiat viittaavat kielellisiin keinoihin, joilla jokin väite esitetään niin totena, että se näyttäytyy itsestään selvänä ja kiistämättömänä.¹⁰⁸ Esimerkiksi vaihtoehdottomuuteen vetoava strategia pyrkii vakuuttamaan yleisön siitä, että tietty ongelma on mahdollista ratkaista vain yhdellä tavalla.¹⁰⁹ Kvantifioivan strategian avulla faktuaalistamisessa tukeudutaan asioiden ja tapahtumien kvantifioitiin. Kvantifiointi ei välttämättä perustu numeeriseen esittämiseen, vaan voi tapahtua esimerkiksi ilmausten ”paljon” tai ”kaikki” avulla.¹¹⁰ Sosiaalisiin normeihin tukeutuvalla strategialla viitataan siihen, miten faktuaalistamisessa voidaan tukeutua yhteisesti jaettuihin sosiaalisiin normeihin, eli vakiintuneisiin käsityksiin ja tapoihin perustuviin, vaikeasti kumottaviin periaatteisiin.¹¹¹

¹⁰⁴ *ibid.*, s. 375

¹⁰⁵ Alvesalo – Ervasti, 2006, s. 41

¹⁰⁶ Pälli, 2020, s. 376

¹⁰⁷ Alvesalo – Ervasti, 2006, s. 27

¹⁰⁸ Jokinen – Juhila – Suoninen, 2016, s. 146-147

¹⁰⁹ *ibid.*, s. 157

¹¹⁰ Jokinen – Juhila – Suoninen, 2016, s. 161

¹¹¹ *ibid.*, s. 165

Asiantuntijuusstrategian avulla voidaan pyrkiä vakuuttamaan yleisö tukeutuen jonkunlaiseen erityistietämykseen, kuten viranomaisen mielipiteeseen.¹¹² Tällainen strateginen vakuuttelu voidaan nähdä vallankäytön muotona, jossa kielen avulla rakennetaan todellisuutta ja ohjataan tulkintaa haluttuun suuntaan.¹¹³

Kriittisen diskurssianalyysin lähtöoletuksena on käsitys alistussuhteista, joten sen tavoite on tarkastella sitä, miten valtasuhteita syntyy, miten niitä säilytetään ja oikeutetaan. Kriittisessä diskurssianalyysissä tarkastellaan ideologioita, valtaa, valtasuhteita, hallitsevia diskursseja ja niin sanottuja vaiennettuja ääniä. Se tarkastelee sitä, miten sosiaalista valtaa käytetään ja miten epätasa-arvoisuutta synnytetään ja pidetään yllä puheen avulla.¹¹⁴ Kriittisen diskurssianalyysi pyrkii tuomaan esiin epätasa-arvoisia käytäntöjä ja syrjintää sekä poliittista retoriikkaa.¹¹⁵ Lisäksi se pyrkii tukemaan ja vapauttamaan syrjinnän ja epätasa-arvon kohteena olevia.¹¹⁶

Kriittisessä diskurssianalyysissä ”vallan” käsite ei mukaile sen yleistä määritelmää. Sen sijaan vallalla tarkoitetaan sitä, kuinka valikoitu tieto saavuttaa totuuden aseman. Valta-analyysissä tarkastellaan millaisia diskurssien välisiä ja sisäisiä valtasuhteita voidaan havaita.¹¹⁷

Diskurssissa käytävällä kamppailulla annetaan merkitys sille, millaiset tiedot tai totuudet saavat hallitsevan aseman, mitkä väistyvät, ja millaisiksi diskurssien keskinäiset suhteet muodostuvat.¹¹⁸ Tässä analyysissä hallitsevalla asemalla tarkoitetaan diskursseja, jotka saivat aineistossa eniten sijaa ja toistuivat määrällisesti useimmin. Väistyvillä diskursseilla viitataan puolestaan niihin puhetapoihin, jotka esiintyivät aineistossa harvemmin ja jäivät vähälle huomiolle.¹¹⁹

Kriittisen diskurssianalyysin avulla tutkin seksityöhön liittyvää poliittista retoriikkaa sekä yhteiskunnallisia epätasa-arvoisia käytäntöjä, jotka ovat johtaneet ulkomaalaisten seksityöntekijöiden epäyhdenvertaiseen kohteluun. Lisäksi diskurssianalyysi sopii hyvin yhteen moraalipaniikin teorian kanssa, koska moraalipaniikin teoriassa tutkitaan sitä, miten diskursseilla luodaan sosiaalista todellisuutta ja tehdään tietyistä ryhmistä niin sanotusti

¹¹² *ibid.*, s. 170

¹¹³ *ibid.*, s. 147

¹¹⁴ Pynnönen, 2013, s. 29

¹¹⁵ Pälli, 2020, s. 385

¹¹⁶ Pynnönen, 2013, s. 30

¹¹⁷ Jokinen – Juhila – Suoninen, 2016, s. 75

¹¹⁸ *ibid.*, s. 87

¹¹⁹ Van Dijk, 2015, s. 470

vihollisia.¹²⁰ Kriittisen diskurssianalyysin avulla pyrin tuomaan esiin lainvalmisteluasiakirjoista havaittavissa olevia julkilausumattomia käsitteitä ja oletuksia liittyen seksityöhön. Lisäksi kriittisen diskurssianalyysin avulla tuon esiin sitä, miten vallankäyttäjät, eli lainsäätäjät hiljentävät ei-vallankäyttäjät tahot, eli seksityöntekijät, asemoimalla heidät uhrin asemaan unohtaen heidän autonomisen toimijuutensa.

3.3 Aineisto

3.3.1 Aineiston valinta

Tutkimukseni on empiirinen lainsäädäntötutkimus. Empiirisellä lainsäädäntötutkimuksella voidaan hahmottaa lainsäätelyn ihanteita ja todellisuutta sekä tutkia yhteiskunnallisia hallintamekanismeja. Voidaan tutkia sitä, millaiselle tiedolle on annettu painoarvoa ja miten tietoa on tuotettu ja valikoitu.¹²¹

Lainvalmisteluaineistoon liittyy merkittävää vallankäyttöä. Oikeudella ei ainoastaan estetä hyväksikäyttöä, alistamista ja väkivaltaa vaan myös mahdollistetaan sitä. Lainsäädännöllä voidaan määritellä, kenelle väkivallan käytön mandaatti annetaan. Lainsäädännön mahdollistama väkivalta mahdollistaa rakenteellisen väkivallan esimerkiksi estämällä joidenkin ihmisryhmien, tässä tapauksessa ulkomaisten seksityöntekijöiden, yhdenvertaisuuden, osallisuuden ja itsemääräämisoikeuden toteutumisen.¹²² Oikeudellisilla teksteillä on diskursiivista valtaa, sillä niiden avulla voidaan määrittää muun muassa sitä, miten tiettyjä ihmisryhmiä tulisi kohdella yhteiskunnassa.¹²³

Valitsemani aineistot ovat valmiita aineistoja ja syntyneet lainsäädäntöprosessin aikana, sekä sen jälkeen. Empiirinen aineistoni koostuu hallituksen esityksistä (HE 6/1997, HE 50/1998 sekä HE 28/2003), oikeusministeriön työryhmämietinnöistä (OM tr 2003:5) sekä selvityksestä (OM 39/2013) ja sisäministeriön selvityksestä (SM 2023:22). Valitsemani aineistot ovat myös helposti saatavilla, ja aineiston julkisuuden vuoksi aineistossa ei käsitellä henkilötietoja.

¹²⁰ Garland, 2008

¹²¹ Rantala – Ala-Suutari, 2021, s. 71

¹²² Alvesalo – Sjölund, 2025, s. 35

¹²³ *ibid.*, 2025, s. 36

Hyödynsin aineiston keräämisessä Turun yliopiston Lakitutka-hakupalvelua kartoittamalla ensin kaikki lakitutkasta löytyvät asiakirjat, joissa puhutaan seksityöstä ja sen jälkeen valitsemalla niistä empiirisen aineistoni. Valitsin aineiston, sillä perusteella, mitkä asiakirjat mielestäni kuvasivat parhaiten seksityöpolitiikassa tapahtuneita muutoksia. Valitsemani asiakirjat ilmentävät huomattavia rangaistuksellisia käännteitä, tai vähintään pyrkimyksiä niihin.

3.3.2 Aineiston rajaus

Empiirinen aineistoni koostuu kolmesta hallituksen esityksestä, oikeusministeriön työryhmämietinnöstä sekä selvityksestä sekä sisäministeriön selvityksestä. Hallituksen esityksistä tarkasteluni kohteena ovat HE 6/1997 Hallituksen esitys eduskunnalle oikeudenkäyttöä, viranomaisia ja yleistä järjestystä vastaan kohdistuvia rikoksia sekä seksuaalirikoksia koskevien säännösten uudistamiseksi, HE 50/1998 Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi ulkomaalaislain muuttamisesta sekä HE 28/2003 Hallituksen esitys eduskunnalle ulkomaalaislaiksi ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi. Oikeusministeriön työryhmämietintö 2003:5 sen sijaan kantaa nimeä ”Ihmiskauppa, paritus ja prostituutio”, osamietintö. Mietinnön on laatinut ihmiskauppatyöryhmä puheenjohtajanaan Jukka Lindsted. Toimielin on asetettu 28.11.2002 ja osamietintö julkaistu 3.7.2003. Oikeusministeriön selvitys OM 39/2013 on nimeltään ”Seksikaupan kohteen hyväksikäyttö, seksinostokiellon toimivuuden arviointi”, ja sen ovat laatineet Johanna Niemi sekä Jussi Aaltonen. Selvitys on julkaistu 4.9.2013. Sisäministeriön selvityksen SM 2023:22 ”Selvitys ihmiskaupan uhreille annettavista harkinta-ajoista ja seksuaalipalvelujen myynnistä käännättämisen perusteena” ovat luoneet Anniina Jokinen, Anna-Greta Pekkarinen, Tiina Turunen sekä Riikka Huovinen. Selvitys on julkaistu 23.5.2023.

Aineistossani on sekä lainvalmistelun esivalmisteluun luettavia selvityksiä sekä perusvalmisteluun kuuluvia hallituksen esityksiä. Lainvalmisteluun osallistuu useita tahoja, joilla ei välttämättä ole samanlaisia intressejä tai ajatuksia nykysääntelyn tilasta ja tarpeista. Toisinaan taas poliittinen tahtotila saattaa olla hyvin vahva, ja tällöin lainsäädännön

valmistelussa vaihtoehtoiset sääntelyratkaisut jäävät vähemmälle huomiolle. Tutkimustietoa saatetaan myös käyttää tarkoitushakuisesti.¹²⁴

Esivalmistelussa syntyneitä asiakirjoja ovat selvitykset ja oikeusministeriön työryhmämietintö. Esivalmistelussa pyritään selvittämään mahdollisen lainsäädäntöuudistuksen tarvetta ja muotoa.¹²⁵ Tästä vuoksi on mielestäni perusteltua valita aineistoksi myös esivalmistelussa luotuja aineistoja, vaikka osa niistä ei johtanutkaan suoraan esivalmistelun seurauksena suositeltuihin toimenpiteisiin. Valitsemani esivalmistelussa syntyneet aineistot ovat oikeusministeriön selvitys ja työryhmämietintö sekä sisäministeriön selvitys.

Hallituksen esitykset kuuluvat lainvalmisteluprosessin perusvalmisteluun. Hallituksen esitys on lainvalmistelun lopputulos, jossa on ehdotus uudistukseksi sisältäen suunnitellut säädökset ja niihin liittyvät yleis- sekä yksityiskohtaiset perustelut.¹²⁶ Hallituksen esitykset eivät kuitenkaan ole neutraaleja tiivistelmiä muista esitöistä. Toisinaan hallituksen esitysten taustalla on voitu käydä pitkiä kamppailuja, ja ne ovat lopulta kompromissien tuloksia. Lisäksi hallituksen esityksissä käytetyt ilmaisut ja argumentit vaikuttavat oikeudelliseen päätöksentekoon, jolloin näillä argumenteilla voi olla merkittäviä vaikutuksia yksilöiden elämään.¹²⁷ Näin hallituksen esitysten analysointi aineistona hyödyntäen diskurssianalyysia voi tuottaa merkittävää tietoa liittyen ulkomaalaiseen seksityöhön.

Valitsin aineistokseni hallituksen esitykset, joissa käsiteltiin ulkomaalaislain 148 § 6. kohtaa, sekä kolme muuta seksityön sääntelyä koskevaa aineistoa. Valitsin hallituksen esitykset aineistoiksi, koska niiden avulla voin tuoda tutkimuksessani esiin poliittista tahtotilaa, joka hallituksen esitysten aikaan vallitsi. Lisäksi mielestäni niiden analysointi on tärkeää kokonaiskuvan ja lainsäädännön synnyn taustojen hahmottamiseksi.

Vaikka aineistossa käsitellään myös seksuaalipalveluiden ostamisen kriminalisointia, mielestäni diskurssit kertovat laajemmin yleisestä suhtautumisesta seksityöhön. Lisäksi yleistä seksityöpolitiikan kiristämistä koskevassa aineistossa tulee esiin myös ulkomaalaisia seksityöntekijöitä koskevia diskursseja. Aineistossa myös todettiin useita kertoja suurimman

¹²⁴ Rantala – Ala-Suutari, 2021, s. 71

¹²⁵ Alvesalo – Ervasti, 2006, s. 57

¹²⁶ *ibid.*, s. 57

¹²⁷ Alvesalo – Sjölund, 2025, s. 34

osan seksin myyjistä olevan ulkomaalaisia, joten tästäkin näkökulmasta aineiston valintani on mielestäni perusteltu.

Valitsin useilta eri hallituskausilta aineistoja, jotta voisin tuottaa tietoa siitä, millä tavoin ulkomaalaiseen seksityöhön tai seksityöhön ylipäänsä liittyvä sääntely on muuttunut vuosien saatossa. Valitsin ajankohdaksi vuodet 1997–2023, sillä ensimmäinen ulkomaalaislain kääntysperustetta (UlkL 148 § 1. mom 6. kohta) koskeva hallituksen esitys on vuodelta 1997, ja viimeisin kääntysperustetta (UlkL 148 § 1. mom 6. kohta) koskeva lainvalmisteluaineisto vuodelta 2023. Näin pystyn antamaan kattavan ja laajan kuvan sääntelyssä tapahtuneista muutoksista.

3.3.3 Koodausprosessin eteneminen ja diskurssien muodostuminen

Hyödynsin analyysissa soveltuvien osin Braun ja Clarken kuusiportaista mallia. Koodasin aineistoni hyödyntäen Nvivo-ohjelmaa. Nvivo on tarkoitettu laadulliseen analyysiin, ja sen avulla voidaan analysoida erilaisia aineistoja.¹²⁸ Koodaamisella tarkoitetaan laadullisen tutkimuksen aineiston käsittelytapaa. Ensimmäisenä askeleena oli huolellinen tutustuminen aineistoon. Luin aineistoni läpi useita kertoja saadakseni kattavan kuvan siitä, mistä aineistossa on kyse.¹²⁹ Seuraavaksi loin alustavat koodit, eli Nvivo-ohjelmalla ryhmitelläkseni löydöksiäni. Aloitin koodaamisen yleisellä tasolla, jäsentäen aineistoa laajoiksi kokonaisuuksiksi, eli teemoiksi.¹³⁰ Teemoja olivat: historia, kääntymisen tai kriminalisoinnin hyödyt ja haitat, perus- ja ihmisoikeudet, pohjoismainen malli, seksityö ongelmana, rikollisuus ja ulkomaalaisuus. Seuraavaksi arvioin, yhdistin ja hylkäsin teemoja tarpeen mukaan.¹³¹ Nimesin jäljelle jääneet teemat uudelleen: seksityöntekijät uhreina, seksityö ongelmana ja perus- ja ihmisoikeudet. Sen jälkeen jaoin teemat alateemoihin, eli varsinaisiin diskursseihin. Samalla annoin diskursseille niiden lopulliset nimet.¹³² Diskursseiksi valikoituivat rikoksen uhridiskurssi, olosuhteiden uhridiskurssi, uhka- ja kontrollidiskurssi, vapaaehtoisuudenfasadidiskurssi, järjestys- ja turvallisuusdiskurssi, elinkeinovapausdiskurssi sekä henkilökohtainen vapaus- ja koskemattomuusdiskurssi. Analysoimalla diskursseja

¹²⁸ Nvivo

¹²⁹ Braun – Clarke, s. 87

¹³⁰ *ibid.* s. 88

¹³¹ *ibid.* s. 92

¹³² *ibid.* s. 92-93

havaintsin hallitsevia ja väistyviä diskursseja aineistosta, jonka avulla loin tutkimukseni empiirisen osion. Jaottelin löytämäni diskurssit omiksi yläteemoikseen. Näistä yläteemoista loin omat alaluvut, joiden otsikoina on erilaiset löytämäni diskurssit.

Koodaus tapahtui puhtaasti aineistolähtöisesti, eli en hyödyntänyt moraalipaniikin teoriaa koodaamisvaiheessa. Analyysilähtöisessä koodauksessa tutkija tuottaa luokittelun itse. Luokittelu perustuu aineistoon, eikä täten käytä mitään valmista luokittelurunkoa.¹³³ Sen sijaan analyysini on teoriasidonnaista. Teoriasidonnainen analyysi yhdistää teoria- ja aineistolähtöistä analyysia.¹³⁴ Analyysini ei perustu suoraan teoriaan, vaan hain teoriasta tukea ja vahvistusta tekemilleni havainnoille. Tutkimuksessani käytin moraalipaniikin teoriaa diskurssien analysoimisen tukena ja selittääkseni aineistosta löytämiäni diskursseja. Moraalipaniikin teoriaa avaan tarkemmin luvussa 2.4.1.

3.4 Tutkimuseettiset kysymykset

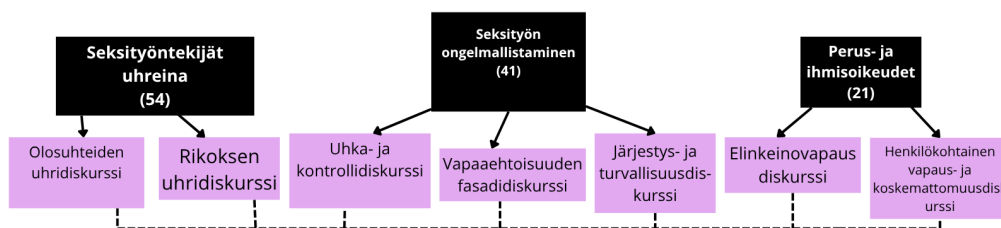
Tutkimustani koskevat tutkimuseettiset kysymykset pohjautuvat metodiini, eli kriittiseen diskurssianalyysiin. Tutkimusta tehdessäni minun tulee kiinnittää huomiota siihen, miten varmistan, että analyysini on oikeudenmukaista eikä perustu omiin ennako-oletuksiini. Tutkimukseni objektiivisuuden lisäämiseksi haluan tuoda esiin oman kantani nykyiseen seksityölainsäädäntöön. Mielestäni nykyinen lainsäädäntö syrjii (erityisesti) ulkomaalaisia seksityöntekijöitä. Seksityö ei mielestäni näyttäydy työnä muiden joukossa, vaan se on saanut osakseen erityistä negatiivista tarkastelua. Lisäksi nykyinen lainsäädäntö on mielestäni erityisen syrjivää ulkomaalaisia seksityöntekijöitä kohtaan, sillä se kohtelee eri tavoin kotimaisia ja ulkomaalaisia, EU:n ulkopuolelta tulevia seksityöntekijöitä. Tämän vuoksi minun on tutkimuksessani otettava huomioon kriittisen ja objektiivisen näkökulman välinen tasapaino. Vaikka tutkimukseni tavoitteena on yhteiskunnallisen epäoikeudenmukaisuuden esiintuominen, minun täytyy olla tarkka, ettei kriittisyys vaaranna objektiivisuutta. Samalla minun on pohdittava, voiko tutkimukseni lisätä stigmaa tai vääristää heihin liittyviä miellelyhtymiä, jos en huomioi riittävästi heidän näkökulmaansa. Myös se on otettava huomioon, että tutkimukseni saattaa vahvistaa tiettyjä poliittisia narratiiveja.

¹³³ Elo et al., 2022, s. 218

¹³⁴ Kauppinen – Puusniekka, 2006

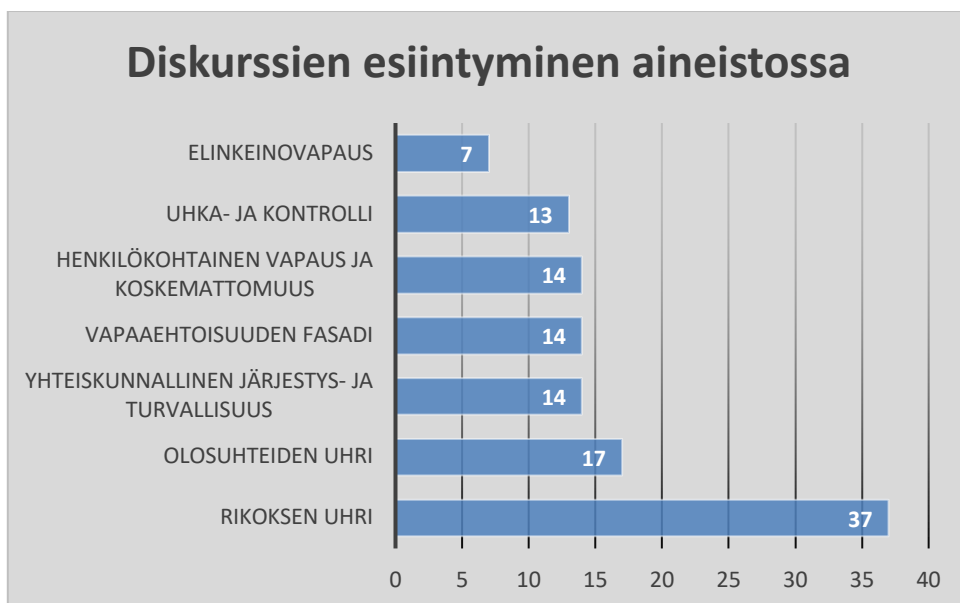
4 Analyysi

Tässä luvussa analysoin aineistosta löytämiäni diskursseja ja niiden esiintymistä. Diskurssit täydentävät toisiaan ja monien diskurssien välillä on huomattavissa yhteyksiä. Silti on mielestäni tärkeää erottaa diskurssit omiksi ryhmikseen, vaikka osittain diskursseissa on päällekkäisyyksiä. Niiden yksityiskohtainen tarkastelu avaa kuitenkin mahdollisuuden tarkkaan analyysiin. Alla oleva kuva havainnollistaa diskurssien välisiä yhteyksiä.

Kuva 1 Teemojen esiintyminen aineistossa ja diskurssien väliset yhteydet.

On perusteltua tarkastella diskurssien esiintymistä myös määrällisestä näkökulmasta. Alla oleva taulukko kokoaa yhteen diskurssien esiintymiskerrat ja auttaa hahmottamaan niiden suhteellista asemaa aineistossa. Koko aineiston tasolla rikoksen uhridiskurssi saa hallitsevimman aseman esiintyen yhteensä 37 kertaa. Sen sijaan asema-, järjestys- ja turvallisuus-, vapaaehtoisuuden fasadi-, henkilökohtainen vapaus- ja koskemattomuus sekä uhka- ja kontrollidiskurssi esiintyvät aineistossa tasaisemmin (13-17 kertaa). Elinkeinovapausdiskurssia sen sijaan esiintyy aineistossa määrällisesti vähiten, eli vain seitsemän kertaa.

Kuva 2 Diskurssien esiintyminen aineistossa.

4.1 Seksityöntekijät uhreina

Seksityön ympärillä käytävässä keskustelussa uhrin asema muodostuu aineistossa keskeiseksi tulkintakehykseksi. Aineistossa seksikauppaan liitettiin toistuvasti rikollisuuden eri muotoja, ja seksityöntekijät asemoitiin usein rikosten tai olosuhteiden uhreiksi. Seksikauppaan liittyvä rikollisuus yhdistettiin aineistossa useimmiten ihmiskauppaan ja paritukseen. Tämän rinnalla esiintyi myös diskursseja, joissa seksikauppaan liitettiin muunlaista rikollisuutta, kuten väkivalta-, huume ja kiristysrikollisuutta. Lisäksi aineistossa esiintyi diskursseja, joissa seksityöntekijät leimattiin olosuhteiden uhreiksi.

Seuraavaksi tarkastelen rikoksen uhridiskurssia, jossa seksityöntekijöistä luodaan kuvaa uhreina. Tällainen esitystapa oikeuttaa heihin kohdistuvia toimenpiteitä, kuten kontrollia, suojelua sekä ulkomaalaisten seksityöntekijöiden osalta jopa käännyttämistä, samalla unohtaen heidän toimijuutensa. Rikoksen uhridiskurssi on aineiston hallitsevin tulkintakehys, ja myös muista diskursseista löytyi useita viittauksia rikoksen uhridiskurssiin. Tämän tarkastelun jälkeen siirryn tarkastelemaan olosuhteiden uhridiskurssia.

4.1.1 Rikoksen uhriskurssi

Uhri-teema kytkeytyy aineistossa huoleen seksityöntekijöistä vakavien rikosten, kuten ihmiskaupan ja parituksen, uhreina. Tällaista puhetapaa, jossa seksityöntekijät asemoidaan rikosten uhreiksi, nimitän rikoksen uhriskurssiksi. Tämä diskurssi esiintyy aineistossa sekä yleisellä tasolla, kun puhutaan seksityöntekijöistä kokonaisuutena, että kohdennetusti ulkomaalaisiin seksityöntekijöihin liittyvässä puheessa.

Rikoksen uhriskurssi oli aineistoa hallitseva diskurssi esiintyen yhteensä 37 kertaa. Se esiintyi hallituksen esityksissä HE 28/2003 ja HE 50/1998, sekä oikeusministeriön työryhmämietinnössä 2003/5, ja oikeusministeriön selvityksessä 39/2013. Näin ollen se esiintyi lähes jokaisessa aineistossa. Määrällisesti eniten sitä esiintyi oikeusministeriön työryhmämietinnössä (2003/5, 21 kertaa) ja oikeusministeriön selvityksessä (39/2013, 13 kertaa). Hallituksen esityksissä se esiintyi vain yhden tai kaksi kertaa.

Ajallisesti tarkasteltuna diskurssi, jossa seksikaupan vähentämistä perusteltiin ihmiskaupan ja parituksen torjunnalla esiintyi aineistossa erityisesti 2000-luvun alun ja 2010-luvun alun asiakirjoissa, erityisesti asiakirjoissa HE 28/2003, OM tr 2003/5 ja OM 39/2013.

Seksikauppaan puuttumista perusteltiin toistuvasti parituksen ja ihmiskaupan torjunnalla tehden seksin myyjistä rikoksen uhreja. Näissä yhteyksissä seksityö kytkettiin suoraan rikollisuuteen, ja seksin myynti nähtiin ilmiönä, jonka vähentämistä pidettiin keinona torjua vakavia rikoksia, kuten paritusta ja ihmiskauppaa.

Seksityön yhdistäminen paritukseen ja ihmiskauppaan näkyi myös asiakirjoissa HE 50/1998, OM tr 2003/5 ja OM 39/2013, mikä vahvisti käsitystä seksikaupan ja rikollisuuden välisestä kytköksestä. Erityisesti OM tr 2003/5:ssa ja OM 39/2013:ssa toistuivat samankaltaiset diskurssit, joissa korostettiin seksin myyjien heikon aseman hyväksikäyttöä, heidän suojelun tarvettaan sekä seksikaupan yleistä ongelmallisuutta ja vaarallisuutta. Näissä asiakirjoissa seksin myyjät esitettiin haavoittuvina yksilöinä, joiden toimintaan puuttuminen nähtiin oikeutetuksi heidän suojelunsa nimissä.

Sen sijaan hallituksen esityksissä HE 50/1998 ja HE 28/2003 tällaista puhetta ei esiintynyt. Näissä asiakirjoissa ei siis esiintynyt diskursseja, joissa seksin myyjien heikko asema tai seksikaupan yleinen vaarallisuus olisi ollut keskeinen perustelu lainsäädännölle. Aineiston perusteella seksikauppaan liittyvä diskurssi näyttäytyy ajallisesti vaihtelevana, ja erityisesti

oikeusministeriön tuottamissa asiakirjoissa korostuu suojeluretoriikka sekä huolipuhe, joka paikoin kytkeytyy moraalipaniikin piirteisiin.

Rikoksen uhriskurssissa seksityöntekijöistä maalattiin kuvaa ihmiskaupan ja parituksen uhreina. Seksityö ja ihmiskauppa yhdistettiin toisiinsa esimerkiksi toteamalla, että seksityö ja ihmiskauppa tulevat samoista maista:

”Nykyisin prostituution ja ihmiskaupan lähtömaat näyttävät olevan pitkälti samat riippumatta kohdemaasta Euroopan sisällä.” OM 39/2013 s. 59

Linkittämällä seksityön ja ihmiskaupan lähtömaat toisiinsa, luodaan kuvaa siitä, miten seksikauppa ja ihmiskauppa ovat osa samaa ongelmaa. Luomalla kuvaa ihmiskaupan ja seksityön samankaltaisuudesta, luodaan samalla kuva seksityöntekijöistä uhreina, joiden turvallisuus ja oikeudet ovat uhattuina. Lisäksi sanavalinta ”*pitkälti*” voidaan tulkita viittaavan siihen, että aineistossa oletetaan seksityöntekijöiden ja ihmiskaupan olevan lähtöisin lähes aina samoista valtioista, vaikka lähde tälle väitteelle ei pystytä osoittamaan.

Seuraavassa sitaatissa seksityö esitetään vahvasti rikollisuuteen kytkeytyvänä ja järjestäytyneenä ilmiönä:

”Työryhmän saamien tietojen mukaan Suomessa tapahtuva prostituutio on tällä hetkellä erittäin pitkälle järjestäytynyttä. Toiminnassa on pääsääntöisesti kyse ammattimaisesta paritustoiminnasta.” OM työryhmämietintö 2003/5 s. 16

Sanavalinnat “*erittäin pitkälle*” ja “*pääsääntöisesti*” toimivat retorisisina voimakeinoina, joilla korostetaan oletusta, jonka mukaan lähes kaikki seksityö Suomessa liittyy paritukseen tai ihmiskauppaan. Tällainen ilmaisu luo vaikutelman laajasta ja systemaattisesta rikollisuudesta, vaikka väitettä ei tueta lähdeviittauksilla tai empiirisellä aineistolla.

Lisäksi ilmaisu “*ammattimainen paritustoiminta*” vahvistaa mielikuvaa seksikaupasta osana järjestäytynyttä rikollisuutta. Sen sijaan, että seksityö nähtäisiin mahdollisena ammatillisena toimintana, se kehystetään rikolliseksi toiminnaksi, jota hallinnoivat ulkopuoliset toimijat. Diskurssissa olosuhteita liioitellaan, sillä tutkimusten mukaan vain pieni osa seksikaupasta liittyy ihmiskauppaan, paritukseen tai muuhun hyväksikäyttöön.¹³⁵ Tästä huolimatta edellä kuvatun kaltaisen puhe rakentaa kuvaa seksityöstä vakavana ongelmana ja moraalisesti

¹³⁵ Vuolajarvi, 2016, s. 318 sekä Skaffari, 2010, s. 182, Unger, 2024, s. 144-145

tuomittavana ilmiönä, sekä saattaa lisätä seksityöhön kytkeytyvää moraalipaniikkia rinnastamalla seksityön ja ihmiskaupan toisiinsa.

Seksityön vähentäminen näyttäytyikin aineistossa tärkeänä keinona ihmiskauppa- ja paritusrikollisuuden torjumiseksi:

”Säännöksellä pyritään vaikuttamaan ihmiskauppa- ja paritusrikollisuutta vähentävästi — sen ohella että säännöksellä pyritään vaikuttamaan seksuaalipalvelujen kysyntää vähentävästi.” OM työryhmämietintö 2003/5 s. 57

Seksikaupan esittäminen vaarallisena ilmiönä oikeuttaa toimenpiteitä, jotka voivat rajoittaa yksilön perusoikeuksia, kuten elinkeinovapautta (ks. kappale 4.3.1).

Tämä rikollisuuteen kytkeytyvä perustelulogiikka ei kuitenkaan rajoitu pelkästään juridisiin toimenpiteisiin, vaan laajenee myös moraalisesti latautuneeseen puheeseen, jossa seksikauppa esitetään yksiselitteisesti haitallisena ja torjuttavana ilmiönä. Seksikaupan torjuminen liitettiin osaksi parituksen torjuntaa myös seuraavassa esimerkissä:

“Seksikaupan ja prostituution vähentämiseksi tulisi puuttua ennen kaikkea parittajien toimintaan.” HE 28/2003 s. 210

Yllä olevassa sitaatissa seksityön vähentämistä perustellaan ensisijaisesti parittajien toimintaan puuttumisella, mikä jälleen yhdistää seksityön paritukseen. Sanavalinta ”*ennen kaikkea*” luo mielikuvan, jonka mukaan suurin osa seksikaupasta olisi parittajien hallussa. Tällöin syntyy vaikutelma, että seksikaupan torjunta voidaan nähdä osana paritusrikollisuuden torjuntaa. Tämän voi tulkita tarkoittavan sitä, että seksityön vähentämisessä ensimmäisenä ja tärkeimpänä kohteena pidetään parittajien torjumista. Seksityön vähentämiseen tähtävään politiikan tarvetta ei aineistossa juurikaan perusteltu, vaan se ikään kuin otettiin annettuna. Seksityön vähentäminen näyttäytyi siten aineistossa haitallisena ilmiönä, jonka vähentämiseen tulee pyrkiä, kuitenkin perustelematta tätä tarvetta. Luomalla seksityöntekijöistä olosuhteiden uhreja, oikeutetaan samalla seksityön vähentämiseen pyrkivää politiikkaa ja tavoitteita.

Uhriskurssi ilmeni aineistossa myös siten, että seksityöhön esitettiin suoraan liittyvän ihmiskauppa- ja paritusrikollisuutta: *”Prostituutioon liittyvä ihmiskauppa- ja*

*paritusrikollisuus... ”.*¹³⁶ Sitaatissa rikollisuuden liitännä seksityöhön esitettiin varmana ja yksiselitteisenä, ilman epävarmuutta tai kontekstuaalista tarkennusta. Epävarmuutta ilmaisevat ilmaukset, kuten *mahdollisesti liittyvä* tai *joissain tapauksissa esiintyvä*, puuttuivat kokonaan. Näin syntyy vaikutelma, että ihmiskauppa sekä paritus ovat erottamattomasti ja automaattisesti osa kaikkea seksityötä. Kyseisessä asiakirjassa ei myöskään määritelty, kuinka laajasti ilmiö koskee seksityötä, eikä väitteen tueksi esitetty lähde. Tällainen esitystapa vahvistaa kuvaa seksityöntekijöistä suojelun tarpeessa olevina uhreina ja kaventaa tilaa vaihtoehtoisille tulkinnoille.

Rikoksen uhriskurssi näyttäytyi aineistossa myös oletuksina, joiden mukaan suurin osa seksityöntekijöistä olisi ihmiskaupan, parituksen tai muunlaisen hyväksikäytön uhreja:

”[...] huomattava osa prostituutiosta liittyy ihmiskauppaan tai paritukseen taikka henkilöiden muutoin erittäin heikon sosiaalisen tai terveydellisen aseman hyväksikäyttöön.” OM 39/2013 s. 118

Sitaatissa ilmaisua ”huomattava osa” käytetään retorisenä tehostekeinona, jolla pyritään korostamaan hyväksikäytön laajuutta ja vakavuutta. Samoin sanavalinta ”*muutoin erittäin heikon*” vahvistaa tulkintaa, jossa seksin myynti näyttäytyy vakavana haavoittuvuuden hyväksikäyttönä. Tällainen kielenkäyttö luo sosiaalista todellisuutta, jossa kaikkeen seksityöhön liittyy jonkinasteista hyväksikäyttöä. Sitaatissa esitetylle väitteelle ei kuitenkaan ole osoitettu lähteitä, jolloin väite näyttäytyy enemmän oletuksena kuin faktapohjaisena toteamuksena. Lisäksi myöhemmissä tutkimuksissa on kyseenalaistettu väitteen paikkansapitävyys, mikä entisestään heikentää sen uskottavuutta.¹³⁷ Täten diskurssi rakentuu oletukselle seksityön vaarallisuudesta ja hyväksikäytön mahdollisuudesta ohjaten tulkintaa kohti uhrikeskeistä näkökulmaa.

Samankaltainen rikollisuuden ja seksityön välinen ehdoton yhteys toistuu myös seuraavassa esimerkissä, jossa ilmiötä tarkastellaan kokonaisuutena:

”Ilmiötä tulisi tarkastella kokonaisuutena, jossa prostituutio, seksuaalipalvelujen kysyntä, paritus ja ihmiskauppa ovat keskenään yhteydessä..” OM työryhmämietintö 2003/5 s. 16

¹³⁶ OM työryhmämietintö 2003/5 s.16

¹³⁷ Vuolajärvi, 2016, s. 318; Skaffari, 2010, s. 182; Unger, 2024, s. 144-145

Tässä diskurssissa eri ilmiöt – paritus, ihmiskauppa ja seksikauppa – kytketään toisiinsa ilman tarkempaa määrittelyä siitä, millä tavoin ne ovat yhteydessä. Ainoa havaittava yhteys on se, että kaikissa mainituissa ilmiöissä myydään seksiä. Kuitenkin ihmiskauppa ja paritus ovat suomen lainsäädännön mukaan rikoksia, kun taas seksin myymistä ei ole Suomessa kriminalisoitu. Sitaatti luo vaikutelman, että seksin myyminen, paritus ja ihmiskauppa ovat keskenään sama asia tai toisiaan määrittäviä ilmiöitä. Tällainen esitystapa hämärtää näiden ilmiöiden välisiä eroja. Seksien myyminen on sinällään laillista ja ammatillista toimintaa, kun taas paritus ja ihmiskauppa ovat rikoksia, joihin liittyy uhreja ja pakottamista.

Mielenkiintoista on, että aineistossa on jossain määrin tunnistettu näiden ilmiöiden eroavaisuudet: *“Lainsäädännön kannalta niitä [prostituutiota, seksuaalipalveluiden kysyntää, paritusta ja ihmiskauppaa] ei kuitenkaan tule rinnastaa toisiinsa.”*¹³⁸ Tästä huolimatta sekä lainsäädännön tasolla että aineistossa ilmiöt esitetään toisiinsa kytkeytyvinä. Seksikaupan vähentämiseen tähtäävä politiikka näyttäytyy ihmiskaupan ja parituksen torjuntana, mikä osaltaan ylläpitää käsitystä, jonka mukaan kaikki seksin myymiseen liittyvä toiminta on lähtökohtaisesti rikollista tai ongelmallista, ja seksin myyjät ovat rikoksen uhreja.

Seksikaupan vähentämiseen tähtäävä politiikka esitetään aineistossa ihmiskaupan ja parituksen torjuntana, mikä saattaa mahdollistaa myös tiukemman maahantulo sääntelyn ja rajatoimenpiteet ihmiskaupan ehkäisyn nimissä. Myös seuraavassa sitaatissa oli havaittavissa, kuinka seksityöntekijöiden käännytysperustetta (UlkL 148 § 1 mom 6 kohta) perusteltiin lisääntyneellä huolella ihmiskaupasta:

“Tällöin esimerkiksi maahan tulon epääminen rajalla voidaan nähdä keinona ennaltaehkäistä ihmiskauppaa. Vastaavasti seksiä myyvien siirtolaisten käännyttämistä voidaan pitää keinona rajoittaa paritusta ja ihmiskauppaa.” SM 2023:22 s. 121

Yllä olevassa sitaatissa maahan tulon epääminen sekä seksiä myyvien siirtolaisten käännyttäminen esitetään suoraan rikollisuuden torjunnan välineinä. Kuitenkin jää epäselväksi, ketä näillä toimenpiteillä pyritään suojelemaan – rajalle saapuvia ulkomaalaisia vai kotimaan kansalaisia? Sitaatti ei täsmennä, kenen turvallisuutta tai hyvinvointia suojelun

¹³⁸ OM tr 2003/5 s. 16

nimissä priorisoidaan, mikä jättää tilaa tulkinnalle ja herättää kysymyksiä politiikan todellisista kohteista.

Myös käännytysperusteen (UlkL 148 § 1 mom 6 kohta) säätämisen yhteydessä tarvetta on perusteltu parituksen torjunnalla:

”Käännyttämisen perusteisiin ehdotetaan lisättäväksi perusteltu epäily seksuaalipalveluja myymisestä. -- Seksuaalipalvelujen tarjoamisen taustalla saattaa myös olla järjestettyä paritusta.” HE 50/1998 s. 11

Sanavalinta *”saattaa”* viittaa epävarmuuteen ja tuo esiin mahdollisuuden, ei varmuutta, että seksin myymisen taustalla olisi järjestettyä paritusta. Tässä sitaatissa otetaan varovaisempi kanta kuin myöhemmin laaditussa aineistossa, jossa yhteys seksikaupan ja rikollisuuden välillä esitetään usein yksiselitteisenä. Vaikka epävarmuus tuodaan esiin, väite toimii silti perusteluna käännytysperusteen (UlkL 148 § 1 mom 6 kohta) käyttöönotolle. Luomalla mielikuva, jonka mukaan ulkomaalainen seksin myyjä *saattaa* olla parituksen uhri, rakennetaan samalla kuvaa haavoittuvasta ryhmästä, jonka suojelemiseksi lainsäädäntöä tarvitaan.

Ristiriita syntyy, kun käännytysperusteen (UlkL 148 § 1 mom 6) kohteena oleva henkilö esitetään sekä mahdollisena rikoksen uhrina että maasta poistettavana. Tämä mahdollinen uhrin asema jää kuitenkin sitaatissa käsittelemättä, mikä hämärtää lainsäädännön eettisiä ja oikeudellisia perusteita.

On huomionarvoista, että seksin myyjien suojelua ja turvallisuutta korostavassa puheessa ei ole juurikaan arvioitu, millaisia seurauksia ulkomaalaislain 148 §:n 1 mom 6 kohta voi aiheuttaa. Käännytysperusteen (UlkL 148 § 1 mom 6 kohta) vaikutukset seksin myyjien asemaan ja ihmiskaupan uhrien tunnistamiseen ovat jääneet pitkään käsittelemättä. Vasta vuonna 2023 laaditussa aineistossa nämä seuraukset nostetaan esiin:

”Perustetta on joidenkin haastateltavien mukaan käytetty ennen kaikkea nopean maasta poistamisen välineenä, eikä käännyttämistä edeltävässä valvonnassa tai rajatoimenpiteissä ole keskitytty ihmiskaupan tai siihen viittaavaan hyväksikäytön tunnistamiseen.” SM 2023:22 s. 120

Käännytysperusteen (UlkL 148 § 1 mom 6 kohta) on siten todettu vaikeuttavan ihmiskaupan ilmituloa ja vaikuttavan siihen, etteivät seksiä myyvät siirtolaiset uskalla kertoa joutuneensa

rikoksen uhriksi. Useat käännytysperustetta kritisoineet näkemykset ovatkin keskittyneet juuri siihen, miten sääntely estää hyväksikäytön tunnistamista ja ennaltaehkäisyä.¹³⁹

Sitaatissa on erityisen ristiriitaista, että seksin myyjien uhri-asema on aiemmassa aineistossa toistuvasti nostettu esiin perusteluna seksikaupan rajoittamiselle, mutta heidän todellista haavoittuvuuttaan ei ole tarkasteltu käännytysperusteen (UlkL 148 § 1 mom 6 kohta) yhteydessä. Pykälää säädettyä ei tuotu esiin sitä riskiä, että maasta saatetaan käännyttää ihmiskaupan uhreja, eikä arvioitu, miten sääntely voi vaikuttaa seksin myyjien turvallisuuteen ja oikeuksien toteutumiseen. Vasta vuoden 2023 aineistossa tunnistetaan nämä vaikutukset, mikä herättää kysymyksen siitä, miksi ne ovat jääneet aiemmin huomiotta.

On huomionarvoista, että ihmiskaupan, parituksen ja seksin myymisen välisiä yhteyksiä korostavassa puheessa ei ole juurikaan pohdittu, miten tällaiset esitystavat voivat vaikeuttaa ihmiskaupan ilmituloa. Kun nämä ilmiöt esitetään toisiinsa sidottuina, luodaan samalla perusteluita ulkomaalaislain 148 §:n 1 mom 6 kohdan kaltaiselle sääntelylle, jonka olemassaolo puolestaan voi estää rikosten uhrien tunnistamisen ja avun saannin.

Puhe seksityön haitallisuudesta ja sen yhteydestä ihmiskauppaan ja paritukseen johtaa yksilöiden toimijuuden sivuuttamiseen. Tällöin lainsäädäntö ei enää näyttäytyä suojelevana, vaan rankaisevana, erityisesti niille, jotka jo valmiiksi toimivat haavoittuvassa asemassa. Rikoksen uhridiskurssi saattaa vahvistaa moraalipaniikkia, joka voi puolestaan oikeuttaa epäyhdenvertaisia poliittisia ja juridisia ratkaisuja.

4.1.2 Olosuhteiden uhridiskurssi

Uhri-teemaan liittyy usein huoli seksin myyjien sosiaalisesti heikosta asemasta. Tätä puhetapaa kutsun olosuhteiden uhridiskurssiksi. Diskurssi rakentaa kuvaa, jossa seksin myyjät ovat lähtökohtaisesti aina sosiaalisesti heikossa asemassa, ja että seksin myyminen entisestään huonontaa henkilöiden sosiaalista asemaa. Diskurssi rakentui yleisestä puheesta seksityöntekijöiden uhrin asemasta, eikä siinä erikseen korostettu ulkomaalaisten seksityöntekijöiden haavoittuvuutta tai erityisiä olosuhteita.

Tämä diskurssi esiintyi aineistossa vain kolmessa asiakirjassa: hallituksen esityksessä HE 6/1997, oikeusministeriön työryhmämietinnössä OM tr 2003/5 sekä oikeusministeriön

¹³⁹ Kimpimäki, 2009, s. 249; Nuotio, 2025, s. 93; Graham, 2017, s. 202

selvityksessä OM 39/2013. Muissa asiakirjoissa olosuhteiden uhridiskurssia ei havaittu. Näitä kolmea asiakirjaa yhdistää se, että niissä seksin myyjät asemoitiin heikossa sosiaalisessa asemassa oleviksi, joiden toimijuus on rajoittunutta ja joiden valinnat nähdään olosuhteiden sanelemina.

Erityisesti vuoden 2013 selvityksessä (OM 39/2013) rakennettiin kuvaa, jossa seksin myyminen näyttää heikon sosiaalisen aseman hyväksikäyttönä tai jopa seksuaalisena hyväksikäyttönä. Seksin myyjät esitetään tämän diskurssin kautta uhreina, jotka joutuvat hyväksikäytön kohteeksi nimenomaan haavoittuvuutensa vuoksi. Sen sijaan hallituksen esityksessä HE 6/1997:ssa ja oikeusministeriön työryhmämietinnössä (OM 2003/5) korostettiin seksin myyjien omaavan vain rajatun itsemääräämisoikeuden, joka puolestaan nähtiin merkinä heidän sosiaalisesti heikosta asemastaan.

Edellä mainituin tavoin olosuhteiden uhridiskurssia rakennettiin aineistossa yhdistämällä seksin myyminen heikkoon sosiaaliseen asemaan:

”Selvityksen perusteella seksin myyjät ovat pääsääntöisesti monin eri tavoin sosiaalisesti heikossa asemassa.” OM 39/2013 s. 116

Sitaatissa seksin myyjät esitetään erityisen alttiina sosiaaliselle haavoittuvuudelle. Ilmaus ”pääsääntöisesti” viittaa siihen, että heikko sosiaalinen asema nähdään lähes poikkeuksetta seurauksena seksin myymisestä. Väite esitetään yleispätevästä totuutena, mutta sen taustalla olevia syitä ei tarkenneta. Ilmaus ”monin eri tavoin” toimii retorisenä tehokeinona, jolla korostetaan seksin myymisestä koituvia haitallisia seurauksia ja korostetaan niiden vakavuutta. Tarkempi erittely jää kuitenkin lukijan mielikuvituksen varaan.

Aineistossa seksin myymistä ei ainoastaan nähdä heikkoon sosiaaliseen asemaan ajavana tekijänä, vaan seksin myymisen nähdään aineistossa myös heikentävän seksin myyjien jo ennestään heikkoa asemaa:

”Prostituutiotoimintaan pikemmin yleensä ajaudutaan jo valmiiksi heikon sosiaalisen aseman seurauksena.” OM tr 2003/5 s. 56

”Prostituotujen usein jo valmiiksi heikko sosiaalinen asema pääsääntöisesti entisestään heikentyy prostituution seurauksena.” OM tr 2003/5 s. 16

Ilmaisella ”*pikemmin yleensä*” viitataan ilmiön yleisyyteen: pääsääntöisesti seksin myymiseen ajaututaan, eikä sitä valita. Ilmaisuuksissa myös vahvistaa käsitystä siitä, ettei seksin myymisen taustalla yleensä ole vapaaehtoinen valinta. Ilmaisilla ”*jo valmiiksi heikon*” ja ”*usein jo valmiiksi heikko*” viitataan siihen, että seksin myyjän sosiaalinen asema heikentyy entisestään seksin myymisen seurauksena. Diskurssi toistaa aiemmissa sitaateissa esiintyvää oletusta, jonka mukaan seksin myynti on seurausta yhteiskunnallisesta epäonnistumisesta. Sitaatti rakentaa oletuksen, että seksityö ei ole ensisijaisesti vapaaehtoisen valinnan tulos, vaan seuraus yksilön heikosta sosiaalisesta asemasta. Tälle oletukselle ei kuitenkaan esitetä aineistossa lähteitä tai empiiristä näyttöä, mikä heikentää sen analyttistä uskottavuutta. Väite esitetään totuudellisessa muodossa, vaikka se perustuu tulkintaan. Ilmaus ”*pääsääntöisesti entisestään heikentyy*” puolestaan viittaa siihen, että seksin myynti itsessään aiheuttaa sosiaalisen aseman heikkenemistä. Sitaatti ei kuitenkaan tarkenna, millä tavoin seksityö johtaa aseman heikentymiseen. Ilmaus ”*usein jo valmiiksi heikko*” viittaa edellisen sitaatin tavoin siihen, että seksin myynti nähdään viimesijaisena keinona, johon päädytään pakon tai olosuhteiden ajamana, ei niinkään omaehtoisen valinnan seurauksena. Tämä vahvistaa uhrinarratiivia, jossa seksin myyjä esitetään passiivisena toimijana.

Seksityöntekijöiden asemaa olosuhteiden uhreina perusteltiin muun muassa seuraavassa esimerkissä, jossa esitetään, että seksikauppaan liittyy vakavia ongelmia:

”Tässä selvityksessä esiin tulleet tiedot ihmiskaupan ja parituksen laadusta ja prostituutiosta toimivien henkilöiden olosuhteista ovat niin vakavia, että tarvitaan tehokkaampia toimia prostituution vähentämiseen.” OM 39/2013 s. 118

Sitaatissa esitetty huoli seksityöntekijöiden olosuhteista jää epäselväksi, sillä siinä ei tarkenneta, mitä *vakavat tiedot* ihmiskaupasta, parituksesta tai seksityöntekijöiden olosuhteista konkreettisesti tarkoittavat. Lisäksi voimakkaat sanavalinnat, kuten ”*vakava*” ja ”*tehokkaampia toimia*”, rakentavat uhkakuvia ja luovat moraalista painetta ryhtyä toimenpiteisiin seksityön vähentämiseksi. Tällainen kielenkäyttö voi oikeuttaa tiukempia poliittisia ja juridisia toimia, vaikka esitetyt ongelmat perustuvat oletuksiin eikä todennettuun tietoon.

Autonomisen toimijan puute näkyi aineistossa myös siten, että itsenäisesti toimivien seksin myyjien esitettiin olevan erittäin harvinainen ilmiö:

”Kaikkiaan näyttää siltä, että alalla itsenäisesti toimivat prostituoidut ovat erittäin harvinaisia.” OM työryhmämietintö 2003/5 s. 39

Tällekään väitteelle ei kuitenkaan pystytty osoittamaan lähdettä tai muuta tieteellisesti luotettavaa faktapohjaa. Väite esitetään faktana, mutta perustuu pohjimmiltaan oletukseen. Kun tätä oletusta toistetaan tarpeeksi usein virallisissa asiakirjoissa, se alkaa näyttäytyä objektiivisena totuutena. Tällöin todellisuus hämärtyy, ja riskinä on, että luodaan lainsäädäntöä, joka perustuu oletuksiin faktojen sijasta.

Sanavalinta ”*erittäin harvinaisia*” korostaa itsenäisesti toimivien seksin myyjien poikkeuksellisuutta ja vahvistaa mielikuvaa alasta, jossa toimijat ovat lähes poikkeuksetta jonkinlaisen hyväksikäytön uhreja. Tällainen kielenkäyttö voi osaltaan ruokkia moraalipaniikkia, jossa seksin myyminen esitetään lähtökohtaisesti turvattomana ja vaarallisena ilmiönä.

Olosuhteisiin liittyvää huolta tuotiin esiin seuraavassa sitaatissa viittaamalla asiantuntijatahoon:

”Haastatellut järjestöjen edustajat toivat esiin, että Suomessa esiintyy myös tilanteita, joissa nuoria ja aikuisia käytetään seksuaalisesti hyväksi käyttäen vastikkeena huumeita, alkoholia, yösijaa tai muuta vastaavaa sekä rahaa.” OM 39/2013 s. 63

Sitaatti alkaa viittauksella asiantuntijatahoihin (”*järjestöjen edustajat*”), mikä toimii retorisenä keinona väitteen legitimoinnissa. Ilmaus ”*toivat esiin*” antaa vaikutelman, että kyseessä on asiantuntijapuheeseen perustuva, objektiivinen havainto. Tämä vahvistaa väitteen uskottavuutta ja esittää sen faktapohjaisena. Sanavalinta ”*käytetään seksuaalisesti hyväksi*” on voimakas ja rikosoikeudellisesti latautunut ilmaus, joka viittaa hyväksikäyttöön ja uhriutumiseen. Asiakirjassa ei kuitenkaan tarkenneta, millaisesta hyväksikäytöstä on kyse, mikä jättää tilaa tulkinnalle ja vahvistaa moraalisesti paheksuvaa sävyä. Lisäksi vastikkeiden luetteloiminen ”*huumeita, alkoholia, yösijaa tai muuta vastaavaa sekä rahaa*” rakentaa kuvaa seksin myymisen yhteydestä huonoon ja haavoittuvaan asemaan. Tämä luo uhrinarratiivia, jossa seksin myyjä näyttäytyy päihdeongelmaisena, kodittomana henkilönä, joka joutuu myymään ”itseään” saadakseen rahaa päihteisiin tai yösijaan. Ilmaus ”*muuta vastaavaa*” viittaa siihen, että seksin myyjät kohtaavat myös muita samankaltaisia ongelmia, kuitenkin määrittelemättä tarkemmin millaisia.

Arvioitaessa seksuaalipalveluiden myymisen rangaistavuutta tuotiin esiin kriminalisoinnin vaikutus seksin myyjien yhteiskunnalliseen asemaan:

”Tätä ei voitaisi pitää suotavana, koska prostituoitujen yhteiskunnallinen asema on jo valmiiksi heikko. Heidän toimintansa rangaistavuus näin edelleen heikentäisi heidän asemaansa.” OM tr 2003/5 s. 61

Sitaatissa todettiin seksin myyjien valmiiksi heikon yhteiskunnallisen aseman heikentyvän entisestään, mikäli seksuaalipalveluiden myynti kriminalisoidaan. Sitaatti toistaa aiemmin analysoituja diskursseja siitä, miten seksin myyminen johtaa heikkoon sosiaaliseen asemaan, ja kuinka seksin myyminen on yleensä seurausta jo valmiiksi heikosta yhteiskunnallisesta asemasta. Mielenkiintoista kuitenkin on, että vastaavaa pohdintaa ei käyty säädettäessä ulkomaalaislain 148 §:n 1 mom 6 kohtaa. Kyseistä pykälää säädettäessä ei käyty keskustelua siitä, miten se mahdollisesti vaikuttaa ulkomaalaisten seksin myyjien yhteiskunnalliseen asemaan. Siitä huolimatta UlkL 148 §:n 1 mom 6 kohdassa on kyse nimenomaan seksin myymisen kriminalisoimisesta ulkomaalaisten osalta. Onkin huolestuttavaa, että samankaltaisia näkökulmia ei tuotu esiin tai otettu huomioon kyseistä lain kohtaa (UlkL 148 § 1 mom 6 kohta) säädettäessä.

Kun seksin myyjien asemaa kuvataan toistuvasti sosiaalisesti heikkona, luodaan samalla edellytyksiä seksityöhön liittyvälle moraalipaniikille. Tässä diskurssiryhmässä seksityöntekijät asemoidaan haavoittuviksi yksilöiksi, jotka ovat oman sosiaalisen asemansa uhreja ja jotka tarvitsevat yhteiskunnan suojelua. Tähän oletettuun avuntarpeeseen vastataan kiristämällä seksityön sääntelyä, tavoitteena estää seksin myymisen mahdollisuus. Samalla lainsäädäntö saattaa kuitenkin entisestään vahvistaa seksin myyjien heikkoa asemaa luomalla stigmaa ja marginalisoimalla heitä.

Seksin myyjät uhriasemaan tai heikkoon sosiaaliseen asemaan asettavat diskurssit eivät olleet ainoita diskursseja aineistossa, joilla rakennetaan kuvaa seksityöstä ongelmana. Seuraavassa kappaleessa tarkastelen muita diskursseja, jotka rakentavat samankaltaista kuvaa seksityöstä.

4.2 Seksityö ongelmana

Tämän teeman alle kokosin diskursseja, jotka vahvistavat kuvaa seksikaupasta ongelmana, johon tulee puuttua. Aineistosta nousi esiin erityisesti kolme diskurssiryhmää: uhka- ja kontrollidiskurssi, vapaaehtoisuuden fasadidiskurssi sekä järjestys- ja turvallisuusdiskurssi.

Seuraavaksi käsittelen näitä diskurssiryhmiä omissa alakappaleissaan ja tarkastelen, miten niillä tuotetaan sosiaalista todellisuutta seksikaupasta ongelmana.

4.2.1 Uhka- ja kontrollidiskurssi

Seksityö ongelmana teemaan liittyen aineistossa esiintyi huoli seksityön muodostamasta uhasta yhteiskunnalle, jonka varjolla seksityön kontrollointi nähtiin välttämättömäksi. Nimitän tätä uhka- ja kontrollidiskurssiksi. Aineistossa seksityön nähtiin luovan uhan yhteiskunnalle, ja tämän perusteella seksityön kontrolloimista pidettiin tärkeänä. Kokonaisuudessaan seksityön muodostamaa uhkaa ja kontrollin tarvetta käsittelevät diskurssit esiintyivät aineistossa yhteensä 13 kertaa. Ajallisesti nämä diskurssit korostuivat vuosien 2003 ja 2013 aineistoissa. Hallituksen esityksissä HE 6/1997 ja HE 50/1998 seksityön muodostavaa uhkaa ja kontrollin tarvetta perusteltiin pääasiassa seksityöhön liittyvällä rikollisuudella, kuten väkivalta- ja päihderikollisuudella. Sen sijaan oikeusministeriön työryhmämietinnössä 2003/5 seksityön näyttäytyi monipuolisempana. Tässä aineistossa seksityö esitettiin ilmiönä, joka aiheuttaa terveydellisiä, sosiaalisia ja päihdeongelmia sekä altistaa seksin myyjät väkivallalle. Lisäksi sen katsottiin aiheuttavan vääristynyttä kuvaa seksuaalisuudesta ja vaikuttavan kielteisesti sukupuolten väliseen tasa-arvoon. Vuoden 2013 oikeusministeriön selvityksessä seksityön haitallisuutta perusteltiin vielä laajemmin, viitaten muun muassa kansanterveyteen, sukupuolten väliseen tasa-arvoon ja seksuaalioikeuksiin liittyen. Lisäksi sen haitallisuutta perusteltiin moraalisisilla perusteilla. Diskurssi, jossa seksityöntekijät asemoidaan uhrin rooliin, esiintyi erityisesti aineistossa, joka käsitteli seksityöntekijöitä yleisellä tasolla. Lisäksi yhdessä diskurssissa tätä puhetta kohdistettiin myös ulkomaalaisiin seksityöntekijöihin.

Seksin myymisen yleistymisen nähtiin ensinnäkin vaikuttavan siihen, miten naisten seksuaalisuus nähdään: ”*Prostitution yleistyminen voi aiheuttaa vääristynyttä suhtautumista etenkin naisten seksuaalisuuteen.*”¹⁴⁰ Väite esitetään ilman tarkempaa perustelua tai viittauksia empiiriseen aineistoon, mikä heikentää sen uskottavuutta. Samalla se tuottaa moraalisesti latautunutta diskurssia, jossa seksityö esitetään uhkana naisten seksuaalisuudelle. Seksin myymisen yleistymisen katsottiin vaikuttavan myös sukupuolten väliseen tasa-arvoon: ”*Seksuaalirooleilla on merkittävä vaikutus sukupuolten yleisten roolien ja yleisen*

¹⁴⁰ HE 6/1997 s. 168

*aseman muodostumiselle eli sukupuolten väliselle tasa-arvolle.*¹⁴¹ Ilmaus ”merkittävä vaikutus” toimii retorisena keinona vahvistamaan väitettä ja herättämään lukijassa voimakkaita tunteita. Tällainen diskurssi luo sosiaalista todellisuutta, jossa seksin myynti ei näyttäydy yksilön valintana, vaan yhteiskunnallisesti haitallisena ilmiönä, joka vääristää sukupuolijärjestystä ja uhkaa tasa-arvon toteutumista. Tässä voidaan havaita yhteys jäljempänä, luvussa 4.2.2, käsiteltävään vapaaehtoisuuden fasadidiskurssiin.

Havainnollistavana esimerkkinä tästä toimii hallituksen esitys 6/1997, jossa todetaan seuraavasti:

”Prostituutio kuitenkin aiheuttaa ja siihen liittyy runsaasti ongelmia.” HE 6/1997 s. 168

Puhumalla seksityöstä sekä ongelman aiheuttajana, että ongelmiin liitännäisenä asiana, saadaan luotua kuvaa seksityöstä erittäin ongelmallisena ilmiönä. Lisäksi sanavalinnalla ”runsaasti” saadaan luotua kuva, jossa seksityöhön liittyy erityisen paljon ongelmia. Tätä väitettä perusteltiin seuraavalla tavalla:

”Parituksen lisäksi prostituutioon saattaa usein liittyä myös muuta rikollisuutta, esimerkiksi väkivaltarikoksia ja kiristämistä.” HE 6/1997 s. 168

Sanavalinnoilla ”lisäksi” ja ”myös” viitataan siihen, että seksityöhön automaattisesti liittyvän paritusrikollisuuden lisäksi seksityöhön liittyy myös muuta rikollisuutta. Myös maininta parituksesta seksityöhön liittyvänä ongelmana vahvistaa käsitystä seksityön yhteiskunnalle muodostamasta uhasta ja kontrollin tarpeesta. Sen sijaan esiin ei tuoda sitä, kuinka suureen osaan seksityötä liittyy paritusta, jolloin lukijalle saattaa jäädä vaikutelma, että suurin osa seksityöstä sisältää myös muuta rikollista toimintaa.

Vastaavalla tavalla seuraavassa sitaatissa seksityön muodostamaa uhkaa ja kontrollin tarvetta perusteltiin sen laajalla liitynnällä muuhun rikollisuuteen:

”Ilmiöön liittyy usein myös muuta rikollisuutta, kuten väkivaltarikollisuutta, huumoririkollisuutta, laittoman maahantulon järjestämistä ja kiristämistä.” HE 50/1998 s. 11

¹⁴¹ HE 6/1997 s. 168

Tällainen puhe demonisoi seksityötä liittämällä sen suoraan vakaviin rikollisuuden muotoihin, kuten huume- ja väkivaltarikollisuuteen. Liittämällä seksityöhön väkivaltarikollisuus, huumerikollisuus, laitton maahantulo sekä kiristäminen ei ainoastaan luoda ja vahvisteta edellä mainittua uhrinarratiivia, vaan myös luodaan kuvaa seksityöntekijöistä rikoksen tekijöitä. Ilmaisut ”usein” ja ”myös muuta” toimivat retorisisina keinoina, joiden tehtävänä on luoda vaikutelmaa siitä, miten seksityöhön liittyy poikkeuksetta vakavaa ja laajaa rikollisuutta. Näin rakennetaan mielikuvaa seksikaupasta osana laajempaa rikollista verkostoa. Ilmiön esittäminen hallitsemattomana ja vaarallisena luo jälleen mahdollisuuden seksityöhön kohdistuvalle moraalipaniikille.

Seuraavassa esimerkissä seksityön ongelmallisuutta perusteltiin useilla eri seurauksilla:

”Prostituutiota voidaan pitää sosiaalisesti ongelmallisena. Työryhmälle esitettyjen arvioiden mukaan prostituution harjoittamisen seurauksena prostituoidulle usein aiheutuu mielenterveydellisiä vaurioita, terveydellisiä haittoja sekä päihteiden ja huumeiden käyttöä, minkä lisäksi prostituoidut toiminnassaan saattavat helposti altistua väkivallalle.” OM tr 2003/5 s. 16

Viittaamalla työryhmälle esitettyihin arvioihin rakennetaan mielikuva, jonka mukaan väitteet perustuvat asiantuntijalausuntoihin. Tämä luo vaikutelman luotettavasta ja kriittisestä arviosta. Arvioiden antajien nimiä ei kuitenkaan anneta lukijalle, jolloin tämä hämärtää lähteen läpinäkyvyyttä ja heikentää sen uskottavuutta. Ilmausta ”usein” sen sijaan käytetään retorisisena keinona viestimään seksityön haitallisuutta ja sen seurausten yleisyyttä. Diskurssi ohjaa lukijaa tulkitsemaan, että kyseiset ongelmat ovat tyypillisiä seksin myyjien keskuudessa. Sanavalinta ”*aiheutuu*” viittaa siihen, että haitat nähdään seksityön suorana seurauksena. Tämä johtaa siihen, ettei sen ympärillä vaikuttavia rakenteellisia tekijöitä, kuten stigmaa, häpeää, sosiaalista syrjintää tai lainsäädännön luomaa epätasa-arvoa oteta huomioon. Kyseisessä asiakirjassa ei tarkastella lainkaan sitä, miten nykyinen sääntely voi itsessään tuottaa tai vahvistaa näitä ongelmia. Luettelemalla vakavia mielenterveydellisiä haittoja rakennetaan kuvaa seksityöstä uhkana, joka vaarantaa tekijänsä hyvinvoinnin. Sanavalinta ”*helposti*” korostaa seksityöntekijöiden haavoittuvuutta ja viittaa siihen, että väkivalta on heille arkipäivää. Viittaamalla väkivaltaan altistumiseen vahvistetaan jälleen uhrinarratiivia, jossa seksityöntekijät esitetään passiivisina kärsijöinä. Kuten aiemmin luvussa XX on tuotu esiin, tällainen esitystapa sivuuttaa yksilöiden toimijuuden ja moninaiset kokemukset, ja ohjaa lukijaa näkemään seksityön ensisijaisesti ongelmana, ei ammatillisena tai autonomisena toimintana.

Lisäksi seksin myymisen yleistymisen pelättiin vaikuttavan naisten seksuaalisuuteen kohdistuviin asenteisiin sekä sukupuolten väliseen tasa-arvoon. Esimerkiksi:

”Lisäksi todettiin prostituution yleistymisen voivan aiheuttaa vääristynyttä suhtautumista naisten seksuaalisuuteen ja prostituution vaikuttavan kielteisesti sukupuolten väliseen tasa-arvoon.” OM tr 2003/5 s. 38

Sitaatissa käytetty ilmaus ”*todettiin*” toimii retorisenä keinona, joka pyrkii esittämään väitteen objektiivisena ja kiistattomana faktana. Tämä sanavalinta luo vaikutelman, että seksityön yleistymisen seuraukset ovat asiantuntijatasolla vahvistettuja, vaikka kyseessä on tulkinta. Lisäksi sanat ”*vääristynyttä*” ja ”*kielteisesti*” lataavat väitteen negatiivisilla mielleyhtymillä, mikä ohjaa lukijaa suhtautumaan ilmiöön moraalisesti paheksuen.

Seuraavassa sitaatissa tuotiin esiin seksin myymisen muodostamaa uhkaa ja kontrollin tarvetta perusteltiin luettelemalla siihen liitettuja mahdollisia haittoja:

”Prostituutiokeskustelussa korostuvat usein moraaliset perusteet, mutta niiden lisäksi on kiinnitetty huomiota kansanterveydellisiin seikkoihin, prostituution ympärillä tapahtuvaan rikollisuuteen, sukupuolten tasa-arvoon, prostituoitujen sosiaalisesti heikkoon asemaan, seksuaalioikeuksiin ja muihin vastaaviin seikkoihin.” OM 39/2013 s. 14

Sanavalinta ”*kiinnitetty huomiota*” toimii retorisenä keinona, joka esittää luetellut ongelmat yleisesti tunnustettuina ja merkittävinä. Ilmaus luo vaikutelman, että kyseiset haitat ovat asiantuntijayhteisön tai laajemman yhteiskunnan huolenaiheita, vaikka lähteitä tai perusteluja ei esitetä. Luetteloon sisällytetyt ilmiöt, kuten rikollisuus, kansanterveys ja tasa-arvo, rakentavat kuvaa seksin myymisestä yhteiskunnallisena uhkana. Kuvan luominen seksin myymisestä yhteiskunnallisena uhkana voi vahvistaa moraalipaniikkia, jossa seksityö esitetään laajasti haitallisena ja kontrollia vaativana ilmiönä. Sitaatin lopussa ilmaus ”*muihin vastaaviin seikkoihin*” laajentaa haittojen joukkoa epämääräisesti, viitaten siihen, että seksin myyntiin liittyy vielä lisää vakavia seurauksia, joita ei kuitenkaan sitaatissa tarkemmin määritellä. Tämä epätarkkuus voi vahvistaa negatiivista mielikuvaa ilman, vaikka väitteitä ei ole perusteltu tai esitetty luotettavasti.

Uhka- ja kontrollidiskurssi rakentaa kuvaa seksityöstä yhteiskunnallisena uhkana, jota tulee rajoittaa tiukoin lainsäädännöllisin toimin. Diskurssi korostaa seksin myynnin vaarallisuutta, hallitsemattomuutta ja rikollisuuteen linkittyvää luonnetta, mikä oikeuttaa kontrollia ja esimerkiksi ulkomaalaislain käännytysperusteen seksin myymisestä epäiltyinä (UuKL 148 1

mom 6 kohta). Moraalipaniikin retoriikka demonisoi seksityötä, ja ohjaa lukijaa näkemään ilmiön uhkana, jonka torjuminen vaatii painavia toimenpiteitä. Kuten aiemmassa seksityöntekijät uhreina-kappaleessa, myös tässä diskurssissa yksilöiden toimijuus on unohdettu. Tällainen puhe hämärtää seksityöntekijöiden asemaa, ja voi johtaa epäoikeudenmukaiseen sääntelyyn, joka kohdistuu erityisesti marginalisoituihin ryhmiin, kuten ulkomaalaisiin ja seksin myyjiin. Moraalipaniikki voi toimia sekä retorisenä että poliittisena välineenä valtiollisen kontrollin oikeuttamiseksi.

4.2.2 Vapaaehtoisuuden fasadidiskurssi

Teemaan seksityöstä ongelmana kytkeytyy myös puhe, jossa seksin myymisen vapaaehtoisuus kyseenalaistetaan tai esitetään keinona peittää taustalla vaikuttavaa rikollisuutta, kuten ihmiskauppaa tai paritusta. Kutsun tätä vapaaehtoisuuden fasadidiskurssiksi. Diskurssi rakentuu oletukselle, että seksityö ei ole aidosti vapaaehtoinen valinta, vaan olosuhteiden, pakottamisen tai hyväksikäytön seuraus. Näin vapaaehtoisuuden fasadidiskurssi yhdistyy myös hyväksikäytön uhri- sekä olosuhteiden uhri-diskursseihin. Diskurssit koskivat seksityöntekijöitä yleisesti.

Aineistossa vapaaehtoisuuden fasadidiskurssi esiintyi suoraan vain kahdessa aineiston asiakirjassa: oikeusministeriön työryhmämietinnössä vuodelta 2003 (OM tr 2003/5), sekä oikeusministeriön selvityksessä vuodelta 2013 (OM 39/2013). Molemmissa asiakirjoissa vapaaehtoisuuden fasadidiskurssiin viitattiin seitsemän kertaa. Vuoden 2003 työryhmämietinnössä seksin myymistä epäiltiin harvoin vapaaehtoiseksi ja ilmaisu ”täysin vapaaehtoista” toistui useita kertoja korostaen epäilyn voimakkuutta. Sen sijaan vuoden 2013 selvityksessä diskurssi rakentui hienovaraisemmin: seksin myymisen vapaaehtoisuus esitettiin lainausmerkeissä, mikä viittaa siihen, että epäily ei ollut enää suoraan lausuttu, vaan rivien välistä luettavissa. Lisäksi vuoden 2013 selvityksessä vapaaehtoinen seksin myyminen esitettiin ihmiskauppa- ja paritusrikokseen syyllistyneiden keinona peitellä rikoksia.

Seksin myymisen vapaaehtoisuutta kyseenalaistettiin aineistossa esimerkiksi seuraavalla tavalla:

”Paritus- ja ihmiskauppatoiminta pyritään säännönmukaisesti naamioimaan siten, että seksinmyynti näyttäisi vapaaehtoiselta.” OM 39/2013 s. 85

Sitaatissa esitetään, että seksin myymisen vapaaehtoisuus voi olla näennäistä, ja että rikolliset toimijat, kuten ihmiskauppiat ja parittajat, pyrkivät järjestelmällisesti peittelemään toimintaansa esittämällä seksin myynnin vapaaehtoisena. Sanavalinta ”säännömukaisesti” viittaa siihen, että kyseessä ei ole satunnainen ilmiö, vaan toistuva ja suunnitelmallinen toimintatapa. Tämä luo mielikuvan, jonka mukaan vapaaehtoinen seksin myyminen on harvinaista tai jopa illuusio, jonka taakse rikollisuus kätkeytyy. Tällainen esitystapa rakentaa kuvaa, jossa seksin myynnin vapaaehtoisuus asetetaan kyseenalaiseksi ja liitetään rikollisuuteen. Samalla se sivuuttaa ne toimijat, jotka kokevat toimivansa omasta tahdostaan, ja esittää heidän toimijuutensa epäuskottavana tai jopa manipuloituna. Diskurssi tuottaa kuvaa, jossa vapaaehtoinen seksin myyminen näyttäytyy utopistisena ja mahdottomana ajatuksena, ja jossa seksin myynti nähdään lähes poikkeuksetta hyväksikäytön ja rikollisuuden seurauksena. Tällainen retoriikka voi vaikuttaa siihen, miten seksin myyjien asemaa ymmärretään lainsäädännössä ja julkisessa keskustelussa. Se myös heikentää seksin myyjien itsenäistä asemaa ja vahvistaa uhrinarratiivia, jossa yksilön valinnan mahdollisuus jää näkymättömäksi.

Seuraavassa esimerkissä mielikuvaa vapaaehtoisuuden fasadista vahvistettiin vertaamalla tietoja muiden maihin tietoihin:

”Suomen kokemusten lisäksi Ruotsista ja Britanniasta saadut tiedot viittaavat siihen, että toiminnan naamiointi vapaaehtoiseksi seksin myynniksi on alalla tärkeää.” OM 39/2013 s. 86

Sitaatissa käytetään vertailua kansainvälisiin kokemuksiin retorisenä keinona, jolla pyritään vahvistamaan väitteen uskottavuutta. Viittaus ”Ruotsista ja Britanniasta saadut tiedot” luo vaikutelman, että kyseessä on laajasti tunnistettu ilmiö, ei vain kansallinen havainto. Tämä lisää väitteen painoarvoa ja esittää naamioinnin strategisena ja järjestelmällisenä osana seksuaalipalveluihin liittyvää toimintaa. Ilmaus ”alalla” jää kuitenkin monitulkintaiseksi. Se voi viitata joko seksin myynnin kenttään yleisesti tai rikolliseen toimintaan, kuten paritukseen ja ihmiskauppaan. Edellä analysoitujen sitaattien perusteella voidaan tulkita, että tässäkin sitaatissa nämä ilmiöt kytkeytyvät toisiinsa: seksin myynti esitetään kontekstina, jossa rikollisuus operoi ja jossa vapaaehtoisuus on usein näennäistä.

Aineistossa vapaaehtoisen seksityön häiriötön jatkuminen nähtiin epätoivottavana:

”Nykyuotoinen osittainen kriminalisointi turvaa ”vapaaehtoisen” prostituution häiriötöntä jatkumista.” OM 39/2013 s. 118

Sitaatissa ”vapaaehtoisuus” on asetettu lainausmerkkeihin, mikä toimii retorisenä keinona kyseenalaistaa seksin myynnin vapaaehtoisuus. Lainausmerkit viittaavat siihen, että vapaaehtoisuus nähdään näennäisenä tai harhaanjohtavana käsitteenä, ei todellisena ilmiönä. Tämä vahvistaa diskurssia, jossa seksin myynti esitetään lähes poikkeuksetta hyväksikäytön tai pakottamisen seurauksena, ja jossa yksilön toimijuus on kokonaan unohdettu. Sanavalinta ”turvaa” puolestaan viittaa siihen, että nykymuotoinen osittainen lainsäädäntö, jossa seksin ostaminen ihmiskaupan tai parituksen uhrilta on rikos, ei ainoastaan mahdollista seksin myymisen häiriötöntä jatkumista, vaan mahdollisesti myös suojaa tai ylläpitää siihen liittyvää rikollista toimintaa. Ilmaus ”häiriötöntä jatkumista” korostaa, että nykyinen lainsäädäntö ei puutu ilmiöön riittävästi, vaan mahdollistaa sen jatkumisen ilman merkittäviä esteitä. Tämä luo vaikutelman, että lainsäädäntö toimii epäsuorasti rikollisuuden eduksi. Tällainen käsitys saattaa puolestaan entisestään vahvistaa seksin myymiseen liittyvää moraalipaniikkia. Lisäksi tässä on selvä liitännä jljempänä (luvussa xx) käsiteltävään elinkeinovapauden diskurssiin: seksin myymistä ei nähdä elinkeinovapauden suojaamana elinkeinona, sillä seksin myymistä ei nähdä vapaaehtoisen valinnan tuloksena.

Seksin myymisen vapaaehtoisuus kyseenalaistettiin selkeästi myös seuraavissa sitaateissa:

”... eikä päätös prostituoiduksi ryhtymisestä useinkaan synny täysin vapaaehtoisen ja tietoisin valinnan seurauksena.” OM tr 2003/5 s. 57

”Tätä tukee myös se, että prostituoiduksi ryhtyminen vain äärimmäisen harvoissa tapauksissa on seurausta täysin vapaaehtoisesta valinnasta.” OM tr 2003/5 s. 56

Molemmat sitaatit rakentavat diskurssia, jossa seksin myynnin aloittaminen esitetään tilanteena, joka harvoin syntyy harkitun päätöksen pohjalta. Ilmaus ”prostituoiduksi ryhtyminen” viittaa ilmiöön ikään kuin kyseessä olisi merkittävä elämän- tai identiteetin muutos, eikä ammatillinen ratkaisu. Sanavalinta ”ryhtyminen” antaa diskurssille merkityksen, jossa seksityö ei näyntyä vain työnä, vaan kokonaisvaltaisena roolina, joka määrittää yksilön identiteettiä ja ihmisyyttä. Seksien myymisen nähdään määrittävän yksilön persoonaa ja asemaa yhteiskunnassa. Lisäksi ilmaukset ”ei synny täysin vapaaehtoisen ja tietoisin valinnan seurauksena” ja ”vain äärimmäisen harvoissa tapauksissa” toimivat retorisenä keinoina ja korostavat vapaaehtoisuuden poikkeuksellisuutta, sekä viittaavat ulkoisiin pakottaviin tekijöihin. Ilmaisut ”täysin vapaaehtoisen ja tietoisin valinta” ja ”täysin vapaaehtoinen valinta” viittaavat siihen, että vaikka seksin myyminen saattaisi ulkoisesti näyttäytyä vapaaehtoisena, sen taustalla on usein jonkinasteista pakottamista. Diskurssi

rakentaa kuvaa, jossa seksityöhön ei ryhdytä vapaaehtoisena valintana, vaan siihen joko ajaututaan tai joudutaan rikoksen, kuten parituksen tai ihmiskaupan uhriksi joutumisen seurauksena.

Kokonaisuudessaan edellä esitetyt sitaatit rakentavat diskurssia, jossa seksin myynnin vapaaehtoisuus esitetään myyttinä ja lainsäädäntö näyttäytyy riittämättömänä tai jopa rikollisuutta ylläpitävänä ja edistävänä rakenteena. Tällainen esitystapa vahvistaa uhrikeskeistä tulkintaa ja marginalisoi ne toimijat, jotka kokevat toimivansa omasta tahdostaan. Diskurssista ilmenee yhteys rikoksen uhri- sekä olosuhteiden uhri diskursseihin. Diskurssi osaltaan rakentaa sosiaalista todellisuutta, jossa seksin myynti näyttäytyy pakottamisen seurauksena, ja saattaa näin vahvistaa seksityöhön liittyvää moraalipaniikkia.

4.2.3 Järjestys- ja turvallisuusdiskurssi

Seksityö ongelmana teemaan liittyvät myös diskurssit, joissa seksityön sääntelyä perusteltiin yhteiskunnallisen järjestyksen ja turvallisuuden turvaamisella. Nimitän tätä järjestys- ja turvallisuusdiskurssiksi. Tässä diskurssissa ei keskitytä yksilön toimintaan, vaan asemoidaan seksikauppa laajemmaksi yhteiskunnalliseksi ongelmaksi, johon puuttuminen nähdään välttämättömänä yhteisen hyvän turvaamiseksi. Tässä diskurssiryhmässä luotiin myös eroa seksityöntekijöiden ja muun väestön välillä. Seksityöntekijät asemoitiin ”heiksi”, eli poikkeaviksi, häiritseviksi tai suojelua tarvitsevaksi ryhmäksi, kun taas muu väestö näyttäytyi ”meinä”, eli normaaleina ja suojelun arvoisena yhteisönä. Suurin osa analysoiduista diskursseista kohdistui ulkomaalaisiin seksityöntekijöihin, ja vain kahdessa yhteydessä puhetta esiintyi seksityöntekijöistä yleisellä tasolla. Seuraavaksi tarkastelen, miten järjestys ja turvallisuusdiskurssi rakentuu eri asiakirjoissa, millaisia retorisia keinoja sen tueksi on käytetty ja miten se voi osaltaan vahvistaa seksityöhön kohdistuvaa moraalipaniikkia.

Yhteiskunnallisen tarpeen diskurssi esiintyy hallituksen esityksissä HE 6/1997 sekä HE 50/1998, oikeusministeriön työryhmämietinnössä 2003:5, oikeusministeriön selvityksessä 39/2013 sekä sisäministeriön selvityksessä 2023:22. Hallituksen esityksissä HE 6/1997 ja HE 50/1998 sekä työryhmämietinnössä seksin myymisen koettiin aiheuttavan häiriötä, heikentävän yleistä viihtyvyyttä sekä yleisen mielipiteen olevan voimakkaasti seksin myymisen näkyvyyttä vastaan. Vuoden 2013 oikeusministeriön selvityksessä nykyistä tilannetta verrattiin 2000-luvun taitteeseen, jolloin seksin myyminen oli näkyvämpää. Nykytilannetta kuvattiin toivotummaksi ja paremmaksi tilanteeksi, jolloin samalla luotiin

uhkakuvaa näkyvän seksikaupan haitallisuudesta. Erityisesti vuoden 2013 selvityksessä rakennettiin voimakkaasti edellä mainittua *"he-me"* -asetelmaa, jota aiemmin laadituissa aineistoissa ei järjestys- ja turvallisuusdiskurssin yhteydessä korostettu yhtä selkeästi.

Aineistossa seksityön yleistymisen nähtiin esimerkiksi vaikuttavan yleiseen viihtyvyyteen:

"Prostituution yleistyminen voi heikentää viihtyvyyttä liikuttaessa yleisillä paikoilla." HE 6/1997 s. 168

Sitaatti tuottaa diskurssia, jossa seksin myynti esitetään yhteiskunnallisena uhkana, joka vaikuttaa julkisen tilan kokemiseen ja käyttöön. Väite luo vaikutelman, että seksityön näkyvyys heikentää yleistä viihtyvyyttä, vaikka sen tueksi ei esitetä konkreettisia esimerkkejä tai empiiristä näyttöä. Väite jää siten perustelemattomaksi ja nojaa oletukseen, että lukija jakaa käsityksen seksin myynnistä epämiellyttävänä ja ei-toivottuna ilmiönä. Tämän seurauksena diskurssi rakentaa sosiaalista todellisuutta, jossa seksin myynti ei näyntyä yksilön elinkeinona tai toimijuuden muotona, vaan häiritsevänä ja moraalisesti ongelmallisena ilmiönä, joka uhkaa turvallisuutta ja viihtyvyyttä julkisilla paikoilla liikuttaessa.

Edellä esitetyn kaltainen moraalipaniikin luominen voi oikeuttaa tiukempaa seksikaupapolitiikkaa. Seuraavassa esimerkissä viitattiin yleiseen mielipiteeseen tiukemman seksityösääntelyn oikeuttajana:

"Vaikka prostituutiota ja seksuaalipalvelujen tarjoamista ei olekaan säädetty rangaistavaksi voimassa olevassa laissa, ne aiheuttavat häiriötä niillä alueilla, joilla sitä esiintyy. Yleinen mielipide on ollut erityisesti alueiden asukkaiden keskuudessa voimakkaasti tätä ilmiötä vastaan." HE 50/1998 s. 11

Sitaatti rakentaa diskurssia, jossa seksin myynti esitetään häiriötä aiheuttavana ilmiönä, joka vaikuttaa alueelliseen viihtyvyyteen ja järjestykseen. Väite esitetään ilman konkreettisia esimerkkejä tai empiiristä näyttöä siitä, millaista häiriötä on havaittu ja missä konteksteissa. Tämä heikentää väitteen uskottavuutta. Ilmaus *"yleinen mielipide"* toimii retorisenä keinona, jolla väitteelle pyritään antamaan laajaa yhteiskunnallista hyväksyttävyyttä. Kuitenkaan asiakirjassa ei määritellä, keihin mielipide tarkalleen ottaen viittaa, kuinka laajasti se on kartoitettu tai millä menetelmillä se on todettu. Tämä jättää avoimeksi kysymyksen siitä, kuinka suurta joukkoa mielipide edustaa, tai kuinka luotettava se on. Silti ilmaus *"voimakkaasti"* korostaa vastustuksen intensiteettiä ja vahvistaa mielikuvaa seksin myymisestä laajasti torjuttuna ja tunteita herättävänä ilmiönä.

Seksin ostamisen kriminalisoinnin tarvetta perusteltaessa kiinnitettiin huomiota sen mahdollisiin vaikutuksiin näkyvän seksityön vähentämisessä:

”Kriminalisoinnilla pyritään muun muassa [...] turvaamaan yleistä järjestystä. Kriminalisointi on näin painavan yhteiskunnallisen tarpeen vaatima.” OM tr 2003/5 s. 102

Sitaatissa käytetty ilmaus ”turvaamaan” rakentaa mielikuvaa seksin myynnin muodostamasta konkreettisesta ja vakavasta uhasta yleiselle järjestykselle. Tällöin seksin myynti ei näyttäydy yksilön elinkeinona tai itsemääräämisoikeuden muotona, vaan yhteiskuntaa häiritsevänä ilmiönä, jonka torjuminen nähdään välttämättömänä järjestyksen säilyttämiseksi. Ilmaus ”painavan yhteiskunnallisen tarpeen vaatima” toimii retorisena vahvistuksena, jolla seksin ostamisen kriminalisointi esitetään välttämättömänä toimenpiteenä yhteisen hyvän nimissä. Samalla se painottaa, että seksin myynti ei ole vain yksilöllinen valinta, vaan laajempi yhteiskunnallinen ongelma, joka edellyttää lainsäädännöllistä puuttumista. Diskurssista käy ilmi oletus siitä, että lukija jakaa käsityksen seksin myynnistä epämiellyttävänä ja ei-toivottuna ilmiönä. Tätä ilmentää myös se, että väite esitetään ilman enempiä perusteluita tai empiirisiä todisteita.

Seksikaupan hallitsemattomuuden ja vaarallisuuden kuvaa luotiin myös seuraavassa esimerkissä:

”Poliisin mukaan Suomen prostituutiorikollisuustilanne ei ole nykyisin yhtä hälyttävä kuin vuosituhaten vaihteessa, jolloin virolaiset ja venäläiset rikollisjärjestöt olivat jakaneet Suomen etupiireihin.” OM 39/2013 s. 73

Viittaamalla poliisiin parannetaan väitteen uskottavuutta: poliisi nähdään auktoriteettina ja suojelijana, jonka asiantuntemukseen ja arvioihin luotetaan. Poliisin näkemyksen esiin nostaminen antaa puheelle virallisen ja objektiivisen sävyn, mikä vahvistaa käsitystä seksikaupasta on vakavana uhkana, johon viranomaisten tulee puuttua. Ilmaisuihin ”prostituutiorikollisuustilanne” kytkee seksityön suoraan rikollisuuden kontekstiin, rinnastaen sen muihin rikollisuuden muotoihin, kuten väkivalta- ja huumerikollisuuteen. Tällainen sanavalinta rakentaa mielikuvaa seksityöstä rikollisena toimintana. Sanavalinta ”hälyttävä” on voimakas, retorinen keino, jonka tarkoituksena on luoda kuvaa seksikaupasta vakavana ja toimenpiteitä vaativana uhkana. Rikollisjärjestöihin viittaaminen vahvistaa mielikuvaa seksikaupasta ilmiönä, joka ei ole yksittäisten toimijoiden käsissä, vaan osa

järjestäytyneitä rikollisuutta. Lisäksi ilmaisulla ”*jakaneet Suomen etupiireihin*” luodaan narratiivia kansallisesta uhasta: Suomi esitetään tilana, joka on ulkopuolisten, seksikaupan mukana tulleiden rikollisjärjestöjen haltuun ottama. Lisäksi viittauksella historiaan halutaan korostaa sitä, että aiemman kaltaista ”hälyttävää” tilannetta tulisi välttää. Tällainen vertaus toimii pelotteena, joka saattaa vahvistaa ja luoda moraalipaniikkia. Diskurssi luo vastakkainasettelua ”meidän” ja ”heidän” välillä, ja saattaa näin oikeuttaa valtiollista kontrollia seksikaupan torjumiseksi.

”Meidän” ja ”heidän” välistä vastakkainasettelua ilmentää myös seuraava esimerkki:

”Paritusrikollisuuden katsotaan liittyvän Suomessa pitkälti ulkomaalaisiin prostituoituihin.” OM 39/2013 s. 73

Tässä sitaatissa paritus yhdistetään nimenomaan ulkomaalaisiin seksityöntekijöihin, joka rakentaa eroa suomalaisen ja ulkomaalaisen seksityön välillä. Sitaatti rakentaa mielikuvaa ulkomaalaisista seksityöntekijöistä erityisen vaarallisina toimijoina johtuen heidän oletetusta yhteydestä paritusrikollisuuteen. Tällaisella puheella ulkomaalaisesta seksityöstä tehdään turvattomampaa ja vaarallisempaa. Lisäksi sanavalinta ”*pitkälti*” toimii retorisenä keinona vahvistamaan mielikuvaa paritusrikollisuudesta ilmiönä, joka liittyy ensisijaisesti ulkomaalaisiin seksityöntekijöihin. Tällaisella puheella vahvistetaan käsitystä nimenomaan ulkomaalaisista seksityöntekijöistä erityisen ongelmallisena ryhmänä, jonka toimintaan tulee puuttua rikollisuuden torjumiseksi ja kansallisen turvallisuuden takaamiseksi. Vaikka kyseinen sitaatti on annettu vasta ulkomaalaislain käännytysperusteen (UlkL 148 § 1 mom 6 kohta) säätämisen jälkeen, se toimii perusteluna sille, että ulkomaista seksityötä tulee säännellä eri tavoin kuin kotimaista. Kun ulkomainen seksityö esitetään kotimaista vaarallisempana (erityisesti sen oletetun yhteyden vuoksi paritusrikollisuuteen) oikeutetaan samalla tiukemmat ja eriarvoistavat toimenpiteet sen torjumiseksi. Tällainen diskurssi ei ainoastaan vahvista käsitystä ulkomaalaisista seksityöntekijöistä riskiryhmänä ja uhkakuvana, vaan voi myös luoda perustaa sääntelylle, joka kohdistuu valikoivasti ja epäyhdenvertaisesti eri ryhmiin.

Erytyisesti ulkomaalaislain 148 §:n 1 momentin 6 kohdan, joka mahdollistaa ulkomaalaisen käännyttämisen seksuaalipalveluiden myyntiepäilyn perusteella, soveltamisessa tämä ajattelutapa konkretisoituu osaksi yhteiskunnallisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämistä. Sisäministeriön selvityksessä (SM 2023:22) todettiin:

*”Asiantuntijahaastatteluissa esitutkintaviranomaiset toivat esiin, että pääosin ulkomaalaislain seksuaalipalveluiden myyntiepäily käännättämisperusteessa on kyse yleisen turvallisuuden ja järjestyksen ylläpidosta, jolloin voidaan puuttua esimerkiksi julkisella paikalla tehtävään seksin myyntiin.”*¹⁴² Ilmaus ”asiantuntijahaastatteluissa” toimii retorisenä uskottavuuden rakentajana. Samalla sanavalinta ”pääosin” toimii rajauksena, jonka voi tulkita oikeuttavan käännättämisperusteen olemassaolon viittaamalla yhteiskunnalliseen tarpeeseen, mutta jättävän tilaa muille perusteille, jotka jätetään tarkoituksella ääneen lausumatta. Väite sai jatkoa seuraavassa sitaatissa: *”Esitutkintaviranomaisten näkökulmasta kyseinen käännättämisperuste on keino ylläpitää yleistä järjestystä ja turvallisuutta.”*¹⁴³ Tässäkin viittaus ”esitutkintaviranomaisiin” toimii asiantuntijaviitteenä, jolla pyritään vahvistamaan väitteen uskottavuutta. Samalla yhteiskunnallisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpito esitetään käännättämisperusteen ensisijaisena tavoitteena, mikä peittää alleen mahdolliset poliittiset tai ideologiset motiivit. Diskurssi rakentuu oletukselle, että seksin myynti, erityisesti ulkomaalaisten osalta, muodostaa uhkan yhteiskunnalliselle järjestykselle, ja että siihen puuttuminen on perusteltua yleisen turvallisuuden nimissä.

Yhteiskunnallisen järjestyksen ja tarpeen diskurssi saattaa vahvistaa moraalipaniikkia, jossa seksin myyminen, erityisesti ulkomaalaisten osalta, asemoidaan häiritseväksi ja yhteiskuntajärjestystä uhkaavaksi toiminnaksi. Tällainen esitystapa oikeuttaa lainsäädännön kiristämisen ja käännättämistoimenpiteet yhteiskunnan järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämiseksi. Samalla seksityöntekijöiden oikeudet ja toimijuus jäävät varjoon, kun lainsäädäntö näyttäytyy suojelun sijaan kontrollin välineenä. Diskurssi tuottaa sosiaalista todellisuutta, jossa seksityö ei näyttäydy elinkeinona, vaan kansallista turvallisuutta uhkaavana ilmiönä, ja jossa ulkomaalaisuus ja seksityö yhdistyvät uhkakuvaksi, joka vaatii valtiollista puuttumista.

4.3 Perus- ja ihmisoikeudet

Seksityöhön liittyvä lainsäädäntö ei ainoastaan heijastele yhteiskunnallisia ja moraalisia arvoja, vaan kytkeytyy myös perus- ja ihmisoikeuksiin. Tämän teeman nimesin ”perus ja ihmisoikeudet”-teemaksi, sillä aineistossa esiintyi viittauksia erityisesti elinkeinovapauteen

¹⁴² SM 2023:22 s. 104

¹⁴³ SM 2023:22 s. 104

sekä henkilökohtaiseen vapauteen ja koskemattomuuteen. Vaikka nämä oikeudet ovat keskeisiä perustuslailla turvattuja jokaiselle kuuluvia oikeuksia, niiden merkitys seksityöhön liittyvässä sääntelyssä jää aineistossa lähinnä abstraktiksi ja toissijaiseksi. Diskurssit, joissa perus- ja ihmisoikeus liitääntää käsiteltiin, kytkeytyivät usein uhri- ja vapaaehtoisuuden fasadidiskursseihin. Näissä puhetoissa korostui oletus, jonka mukaan seksin myynti ei voi olla aidosti vapaaehtoinen valinta, vaan seksin myyjät ovat pikemminkin aina jonkinasteisen hyväksikäytön uhreja. Tämän oletuksen seurauksena yksilön oikeuksiin kohdistuva puuttuminen ei aineistossa näyttäytynyt ongelmallisena, vaan oikeutettuna yhteiskunnallisena toimenpiteenä. Perus- ja ihmisoikeusnäkökulma jää aineiston perusteella käsitteelliselle tasolle, eikä sen käytännön vaikutuksia arvioitu aineistossa syvällisellä tasolla.

Seuraavaksi tarkastelen elinkeinovapaudendiskurssin rakentumista aineistossa, jonka jälkeen siirryn tarkastelemaan henkilökohtaisen vapauden ja koskemattomuuden diskurssia.

4.3.1 Elinkeinovapausdiskurssi

Perus- ja ihmisoikeudet-teemaan liittyy läheisesti puhe, jossa pohditaan seksityön sääntelyn vaikutusta elinkeinovapauteen. Kutsun tällaista puhetta nimellä elinkeinovapausdiskurssi.

Suomen perustuslain (731/1999) 18 § takaa kaikille oikeuden hankkia toimeentulonsa valitsemallaan työllä, ammatilla tai elinkeinolla.¹⁴⁴ Elinkeinovapaus on siten perusoikeus, jonka tulisi lähtökohtaisesti kuulua kaikille, ellei kyseistä toimintaa ole erikseen lailla kielletty. Koska seksityö on Suomessa rikosoikeudellisesti, ainakin periaatteen tasolla, laillista, perustuslain 18 §:n tulisi ulottua suojaamaan myös seksityöntekijöiden oikeutta harjoittaa seksin myymistä elinkeinona. Tästä huolimatta aineistossa elinkeinovapauden merkitys näyttäytyi aineistossa lähinnä periaatteen tasolla. Analysoiduissa diskursseissa seksityöntekijöiden elinkeinovapaus nousi esiin vain yleisellä tasolla, eikä ulkomaalaisten seksityöntekijöiden oikeuksia tai asemaa käsitelty tämän diskurssin yhteydessä.

Viittaukset elinkeinovapauteen löytyivät ainoastaan kahdesta aineiston asiakirjasta: vuoden 2003 oikeusministeriön työryhmämietinnöstä sekä vuoden 2013 oikeusministeriön selvityksestä. Ajallisesti viittaukset painottuivat vuoteen 2003, jolloin elinkeinovapaus mainittiin yhteensä kuusi kertaa. Vuoden 2013 selvityksessä siihen viitattiin vain kerran. Näissä yhteyksissä elinkeinovapausdiskurssi kytkeytyi lähes poikkeuksetta vapaaehtoisuuden

¹⁴⁴ PL 18 §

fasadidiskurssiin, jossa kyseenalaistettiin seksityön vapaaehtoisuus ja esitettiin, että seksin myynti tapahtuu vain harvoin aidosti omasta tahdosta. Tämän oletuksen vuoksi seksin myymisen tai ostamisen kieltämisen vaikutusta elinkeinovapautteen ei nähty tarpeelliseksi pohtia konkreettisella tasolla.

Esimerkkinä tästä voidaan käyttää seuraavia sitaatteja:

”Perus- ja ihmisoikeuksien osalta todettiin, että kriminalisoinnilla periaatteessa on liittymäkohtia useisiin perusoikeuksiin.” OM tr 2003/5 s. 58

”Kriminalisointi ei kuitenkaan olennaisesti rajoittaisi prostituoitujen perusoikeuksia. -- Myöskään elinkeinovapaus ei useimmissa tapauksissa ajankohtaistu.” OM tr 2003/5 s. 58

Ilmaus ”periaatteessa” voi tulkita toimivan rajauksena, joka viittaa mahdolliseen yhteyteen perusoikeuksiin, mutta samalla ohittaa sen konkreettisen arvioinnin. Sanavalinta ”olennaisesti” on vahvasti ilmaistu, vaikka asiakirjassa ei esitetä perusteluja sille, miksi rajoitus ei olisi merkittävä. Ilmaus ”useimmissa tapauksissa” kytkeytyy vapaaehtoisuuden fasadi-, rikoksen uhri sekä olosuhteiden uhridiskursseihin, joissa seksityö nähdään pääsääntöisesti pakottamisen tai haavoittuvuuden seurauksena. Tällöin elinkeinovapauden rajoittaminen ei näyttäyty ongelmallisena tai konkreettisena, koska seksityötä ei pidetä aidosti valittuna elinkeinona. Asiakirjassa ei perustella, miksi elinkeinovapaus ei ajankohtaistu, vaan oletus seksityön ei-vapaaehtoisuudesta jää rivien väliin lukijan tulkittavaksi.

Seuraava sitaatti toimii esimerkkinä elinkeinovapauden kytkeytymisestä vapaaehtoisuuden fasadidiskurssiin:

”Edellä esitetyn mukaisesti aidosti täysin vapaaehtoinen prostituutio lisäksi lienee äärimmäisen harvinaista. Elinkeinovapautteen kriminalisointi puuttuisi näin ollen vain erittäin harvoissa tapauksissa.” OM tr 2003/5 s. 57

Sitaatissa viitataan aiemmin esitettyihin näkemyksiin, joissa vapaaehtoinen seksin myyminen esitetään erittäin poikkeuksellisena ilmiönä. Samoin ilmaus ”vain erittäin harvoissa tapauksissa” tukee tätä tulkintaa, ja toimii perusteluna sille, miksi elinkeinovapauden rajoittamista ei nähdä merkittävänä ongelmana: jos vapaaehtoista seksin myyntiä ei juurikaan ole, sen kriminalisointi ei myöskään rajoita yksilön oikeutta valita elinkeinoaan.

Diskurssit rakentavat sosiaalista todellisuutta, jossa seksityön vapaaehtoisuus nähdään niin harvinaisena, että sen nojalla voidaan ohittaa mahdollisuus tarkastella seksityötä elinkeinona ja yksilön valintana. Tämän seurauksena seksin myymisen tai ostamisen rajoittamisen vaikutus perus- ja ihmisoikeuksiin jää käsittelemättä, ja kriminalisointi esitetään yhteiskunnallisesti perusteltuna ilman kriittistä arviointia yksilön oikeuksien näkökulmasta.

4.3.2 Henkilökohtainen vapaus ja koskemattomuusdiskurssi

Aineistossa perus- ja ihmisoikeudet-teemaan kytkeytyy puhetapa, jossa tarkastellaan seksityön sääntelyn vaikutuksia henkilökohtaiseen vapauteen ja koskemattomuuteen. Tätä kutsun henkilökohtaisen vapauden ja koskemattomuusdiskurssiksi.

Suomen perustuslain 7 §:n mukaan jokaisella on oikeus henkilökohtaiseen vapauteen ja koskemattomuuteen.¹⁴⁵ Tämän lähtökohdan perusteella kokosin tähän diskurssiryhmään diskursseja, joissa puhuttiin henkilökohtaisen vapauden ja koskemattomuuden perusoikeudesta. Lisäksi liitin tähän diskurssiin myös maininnat seksuaalisesta itsemääräämisoikeudesta, koska se on osa henkilökohtaisen koskemattomuuden perusoikeutta. Diskurssit käsittelevät seksityöntekijöiden henkilökohtaista vapautta ja koskemattomuutta yleisellä tasolla, mutta ulkomaalaisten asema jäi ulkopuolelle.

Tässäkin diskurssissa näkyi viittauksia vapaaehtoisuuden fasadidiskurssiin.

Henkilökohtaiseen koskemattomuuteen liittyvät diskurssit esiintyivät etenkin vuosituhatosen vaihteen alku- ja loppupuolella. Toisin sanoen oikeusministeriön vuoden 2003 työryhmämietinnöstä (2003/5) sekä vuonna 1997 annetusta hallituksen esityksestä (HE 6/1997) oli löydettävissä henkilökohtainen vapaus ja koskemattomuusdiskurssia.

Myös henkilökohtaiseen vapauteen ja koskemattomuuteen liittyviä diskursseja näkyi eniten vuoden 2003 oikeusministeriön työryhmämietinnössä (2003/5). Siinä aineistossa henkilökohtaiseen koskemattomuuteen vedottiin 11 kertaa. Muista tarkastelluista aineistoista ainoastaan hallituksen esityksessä HE 6/1997 esiintyi vastaavaa diskurssia, tosin huomattavasti harvemmin, sillä tässä siihen viitattiin vain kaksi kertaa. Tämä osoittaa, että henkilökohtaisen koskemattomuuden diskurssi esiintyy vahvimpana vuoden 2003 sääntelykeskustelussa, mutta jää marginaaliin muissa asiakirjoissa.

¹⁴⁵ PL 7 §

Vaikka seksuaalisen itsemääräämisoikeuden ja koskemattomuuden diskurssi korostuu erityisesti vuoden 2003 työryhmämietinnössä (OM 2003/5), sen juuret ovat havaittavissa jo aiemmassa sääntelykeskustelussa. Hallituksen esityksessä HE 6/1997 tuotiin esiin, kuinka seksin myyminen voi rajoittaa yksilön seksuaalista itsemääräämisoikeutta:

”... heidän (prostituutujen) seksuaalinen itsemääräämisoikeutensa (on) tosiasiallisesti rajoitettu, vaikka paritusta ei voitaisikaan osoittaa.” HE 6/1997 s. 168

Myöhemmin OM 2003/5 jatkoi tätä linjaa toteamalla, että seksuaalipalvelujen ostaminen voidaan nähdä loukkaavan prostituoidun ruumiillista ja henkistä koskemattomuutta sekä seksuaalista itsemääräämisoikeutta.

”Seksuaalipalveluiden ostamisen voidaan muissakin tilanteissa (kuin parituksen alaisena) katsoa loukkaavan edellä esitetyn tavoin seksuaalista itsemääräämisoikeutta sekä koskemattomuutta.” OM tr 2003/5 s. 52

Sitaatit rakentavat diskurssia, jossa seksin myyminen nähdään lähtökohtaisesti seksuaalisen itsemääräämisoikeuden loukkauksena. Sanavalinta ”*tosiasiallisesti*” toimii retorisenä vahvistuksena, jolla pyritään esittämään väite objektiivisena ja kiistattomana faktana. Se korostaa, että seksuaalinen itsemääräämisoikeus ei ole muodollisesti rajoitettu, mutta käytännössä se ei toteudu, koska seksin myynti ei voi perustua aitoon vapaaehtoisuuteen. Ilmaukset ”*vaikka paritusta ei voitaisikaan osoittaa*” ja ”*muissakin tilanteissa*” laajentavat loukkauksen mahdollisuuden myös tilanteisiin, joissa paritusta ei ole osoitettavissa. Tämä viittaa siihen, että seksuaalinen itsemääräämisoikeus nähdään rajoitetuksi myös silloin, kun rikosoikeuden määrittämää hyväksikäyttöä ei voida todentaa. Näin rakennetaan oletus, että seksin myymisen taustalla on lähtökohtaisesti rikollista toimintaa riippumatta siitä, voidaanko rikosta juridisesti osoittaa tapahtuneen. Diskurssi rakentuu jälleen oletukselle, että seksin myynti ei voi perustua aitoon vapaaehtoisuuteen, ja siksi seksuaalipalvelujen ostaminen on lähtökohtaisesti itsemääräämisoikeuden loukkaus.

Edelleen seuraavissa esimerkeissä seksin ostaminen nähtiin ihmisarvoa loukkaavana:

”Seksuaalipalvelujen ostamistilanteita voidaan myös osin pitää ihmisarvoa loukkaavina, erityisesti siinä suhteessa, että seksuaalipalvelujen ostamistilanteissa ihminen voidaan käsittää kaupan kohteeksi, mikä voidaan katsoa ihmisarvoa ja koskemattomuutta loukkaavaksi.” OM tr 2003/5 s. 69

”Seksuaalipalvelujen ostaminen tekona voidaan käsittää tätä koskemattomuutta loukkaavaksi. Lähtökohtaisesti ihmistä ei voida pitää kaupan kohteena.” OM tr 2003/5 s. 57

Molemmat sitaatit rakentavat diskurssia, jossa seksin myyminen ei näyttäyty palvelun tarjoamisena, vaan yksilön objektivointina ja ihmisarvon loukkauksena. Ilmaisut ”ihminen”, ”kaupan kohteena” ja ”kaupan kohteeksi” korostavat tätä tulkintaa, jossa seksin myyjä ei myy palvelua vaan itseään. Tällainen esitystapa vahvistaa mielikuvaa, jossa seksin myynti rinnastuu objektivointiin ja hyväksikäyttöön. Tässä yhteydessä sivuutetaan se, että seksiä myydään myös vapaaehtoisesti sekä se, että seksin myyminen voitaisiin nähdä jopa itsemääräämisoikeuden ilmentymänä.

Vuonna 2003 laaditusta asiakirjasta ilmeni myös pohdintaa seksin myymisestä seksuaalisen itsemääräämisoikeuden ilmentymänä:

”Perustuslain 7 §:ssä tarkoitetun henkilökohtaisen vapauden ja koskemattomuuden voidaan ajatella liittyvän tilanteisiin, joissa seksuaalipalvelujen ostamisen kriminalisoinnilla puututtaisiin seksuaalipalvelujen myyjän tahdonvapauteen ja itsemääräämisoikeuteen. Tällainen puuttuminen on kuitenkin mahdollista ainoastaan, jos myyjä toimii täysin vapaaehtoisesti.” OM tr 2003/5 s. 56

Sitaatissa tuodaan esiin se, että kriminalisoimalla seksin ostamisen, saatetaan vaikuttaa myös seksin myyjän tahdonvapauteen ja itsemääräämisoikeuteen. Tämä näkökulma kuitenkin sivuutetaan seuraavassa lauseessa, jossa todetaan, että puuttuminen olisi oikeudellisesti merkityksellistä vain tilanteissa, joissa seksin myyjä toimii *täysin vapaaehtoisesti*. Ilmaisut ”ainoastaan”, ”jos” ja ”täysin” rajaavat vapaaehtoisuuden mahdollisuuden lähes olemattomaksi. Näin kriminalisoinnin vaikutus seksin myyjän oikeuksiin esitetään poikkeuksena. Sitaatti rakentaa diskurssia, jossa seksin myyjän oikeus päättää omasta kehostaan ja elinkeinostaan jäävät oletusten varjoon. Tahdonvapauden ja itsemääräämisoikeuden mahdollisuus tunnistetaan, mutta sen toteutumista pidetään niin harvinaisena, ettei sitä katsota tarpeelliseksi huomioida lainsäädännön vaikutusten arvioinnissa.

Sama toistuu myös seuraavassa esimerkissä, jossa seksin ostamisen kriminalisoinnin nähtiin vaikuttavan perusoikeuksiin ainoastaan myönteisellä tavalla:

”Toisaalta seksuaalipalvelujen ostamisen kriminalisoinnin voitaisiin ajatella tosiasiallisesti vahvistavan prostituoitujen henkilökohtaista vapautta ja koskemattomuutta. -- Tältä kannalta prostituoitujen yleensä tosiasiallisesti rajoitettu henkilökohtainen vapaus ja koskemattomuus vahvistuisi seksuaalipalvelujen oston kriminalisoinnin myötä.” OM tr 2003/5 s. 56

Sitaatti rakentaa diskurssia, jossa seksin myyjien henkilökohtainen vapaus ja koskemattomuus nähdään lähtökohtaisesti rajoitettuna. Ilmaus ”tosiasiallisesti” toimii retorisenä vahvistuksena, jolla pyritään esittämään väite objektiivisena ja kiistattomana faktana: seksin ostamisen kriminalisointi ei rajoita perusoikeuksia, vaan päinvastoin vahvistaa niitä. Samalla ilmaus ”yleensä” viittaa siihen, että seksin myyjien vapaus on poikkeuksetta rajoittunut – mikä vahvistaa oletusta vapaaehtoisuuden harvinaisuudesta. Sanavalinta ”rajoitettu” henkilökohtaisen vapauden ja koskemattomuuden yhteydessä toimii retorisenä voimakeinona, joka korostaa väitteen painokkuutta ja moraalista latausta. Seksin ostamisen kriminalisointi nähdään keinona suojella yksilöä itseltään tai olosuhteiden vaikutukselta. Tällainen esitystapa vahvistaa uhrikeskeistä tulkintaa, jossa seksin myyjä asemoidaan haavoittuvaksi ja passiiviseksi yksilöksi. Samalla mahdollisuus tarkastella seksityötä osana yksilön itsemääräämisoikeutta väistyy.

Diskurssit rakentuvat oletukselle, jonka mukaan seksin myyminen loukkaa yksilön henkilökohtaista vapautta ja koskemattomuutta riippumatta siitä, onko kyse vapaaehtoisesta toiminnasta vai rikollisesta hyväksikäytöstä. Tällainen esitystapa hämärtää rajan vapaaehtoisen seksityön ja ihmiskaupan välillä, ja saattaa vahvistaa moraalipaniikkia, jossa seksin myynti näyttäytyy lähtökohtaisesti haitallisena ja paheksuttavana ilmiönä. Samalla sivuutetaan mahdollisuus tarkastella seksityötä yksilön itsemääräämisoikeuden ilmenemismuotona. Diskursseilla on vahva liityntä aiemmin kappaleessa 4.2.2 käsitellyyn vapaaehtoisuuden fasadidiskurssiin. Myös liitännät rikoksen uhri- ja olosuhteiden uhridiskursseihin ovat havaittavissa.

5 Lopuksi

5.1 Yhteenveto

Aineistossa ilmeni useita toisiinsa liittyviä diskursseja, jotka esittävät seksityön yhteiskunnallisena ongelmana — jopa vaarallisena, uhkaavana ja moraalisesti paheksuttavana ilmiönä. Rikoksen- ja olosuhteiden uhridiskurssissa seksityöntekijät esitettiin haavoittuvina yksilöinä, joiden autonominen toimijuus sivuutettiin ja joiden aseman nähtiin olevan rikollisuuden uhriksi joutumisen tai muutoin heikon sosiaalisen aseman seurausta.

Uhka- ja kontrollidiskurssi puolestaan rakensi kuvaa seksin myymisestä yhteiskuntaa uhkaavana ilmiönä, jonka kitkemiseen tarvitaan merkittäväällä tavalla seksin myyntiä rajoittavia lainsäädännöllisiä toimia. Vapaaehtoisuuden fasadidiskurssissa seksin myynti esitettiin näennäisenä valintana, jonka taakse hyväksikäyttö kätkeytyy. Tämä diskurssi marginalisoi ne, jotka kokevat toimivansa omasta tahdostaan samalla vahvistaen uhrikeskeistä tulkintaa. Järjestys- ja turvallisuusdiskurssi ja siihen liittyvä ”me – he”-asetelma sen sijaan korostivat seksityön häiritsevyyttä, uhkaavuutta sekä ulkomaalaisten seksityöntekijöiden erityistä vaarallisuutta, mikä oikeutti valtiollista kontrollia ja eriarvoistavia toimenpiteitä.

Elinkeinovapaus- ja henkilökohtainen vapaus- ja koskemattomuusdiskurssissa sen sijaan seksin myynti ei näyttäytynyt omana valintana, vaan olosuhteiden pakottamana. Koska vapaaehtoisuuden koettiin siten olevan harvinainen ilmiö seksin myyjien keskuudessa, perus- ja ihmisoikeusnäkökulma sivuutettiin kokonaan.

Lisäksi retorisia tehokeinoja, kuten olosuhteiden kuvaamista erityisen vakavina, käytettiin aineistossa runsaasti. Diskurssit myös täydensivät toisiaan, ja useiden diskurssien väliltä löytyi selviä yhteyksiä toisiinsa. Faktuaalistamisstrategiat osoittautuvat aineistossa keskeisiksi kielellisiksi keinoiksi, joiden avulla seksityöhön liittyvät diskurssit saavat vakuuttavuutta ja uskottavuutta. Kun väitteet esitetään faktuaalisina ja itsestään selvinä, ne ohjaavat tulkintaa ja sulkevat pois vaihtoehtoisia näkökulmia. Asiantuntijuuteen, sosiaalisiin normeihin, kvantifointiin ja vaihtoehdottomuuteen perustuvat strategiat eivät ainoastaan vahvista esitettyä kuvaa seksityöstä ongelmallisena ilmiönä, vaan myös rakentavat todellisuutta, jossa sääntely ja kriminalisointi näyttävät ainoina mahdollisina ratkaisuuina.

Tällainen kielenkäyttö toimii vallankäytön välineenä, jonka kautta seksityöhön liittyvä yhteiskunnallinen kontrolli saa oikeutuksensa. Diskursseilla voidaan myös vahvistaa

moraalipaniikkia, jossa seksityö yhdistetään tiiviisti rikollisuuteen ja sen sääntelystä rakennetaan kuvaa yhteiskunnan suojeluna. Seksityön sääntely näyttäytyy näin paitsi rikollisuuden torjuntana, myös kontrollinkeinona, joka rakentuu kansallisuuden ja oletetun vaarallisuuden varaan.

5.2 Keskustelu

Seuraavaksi kertaan tutkimuskysymykseni, jonka jälkeen vastaan niihin kysymys kerrallaan, ja lopuksi tiivistän keskeiset havainnot aineistosta.

Empiirinen päätutkimuskysymykseni on: Millaisia diskursseja aineistosta on tunnistettavissa seksityöhön liittyen, erityisesti ulkomaalaista seksityötä koskien? Tähän vastatakseni hyödynnän alatutkimuskysymyksiä, jotka ovat: a. Millaisia taustaoletuksia ja ideologioita diskurssit paljastavat? b. Miten moraalipaniikki ilmenee seksityöhön liittyvissä diskursseissa? sekä c. Mitkä diskurssit saavat hallitsevan aseman, ja mitkä väistyivät?

Tutkielmani päätutkimuskysymykseen, *millaisia diskursseja aineistosta on tunnistettavissa seksityöhön liittyen, erityisesti ulkomaalaista seksityötä koskien*, vastauksena aineistosta nousi esiin useita toisiinsa kytkeytyviä diskursseja. Nämä diskurssit rakentavat kuvaa seksityöstä yhteiskunnallisesti ongelmallisena, moraalisesti paheksuttavana ja turvallisuutta uhkaavana ilmiönä. Ulkomaalaisista seksityöntekijöistä muodostettiin johdonmukaisesti kuva erityisen haitallisena ryhmänä, minkä katsottiin oikeuttavan tiukemman sääntelyn yhteiskunnallisen järjestyksen suojelemisen nimissä. Diskursseissa korostui ”me – he”-asetelma, jossa ulkomainen seksityö nähtiin poikkeuksellisena ja vaarallisena, ja sen sääntely välttämättömänä. Tämä erottelu ei aineiston perusteella perustunut konkreettisiin haittoihin, vaan moraalisiin ja oletettuihin uhkakuviin siitä, että seksityö on lähtökohtaisesti vaarallista, paheksuttavaa tai yhteiskuntaa uhkaavaa. Tulkinta viittaa siihen, että sääntelyä ohjasivat arvopohjaiset käsitykset ja kulttuuriset normit, ei niinkään empiirinen näyttö.

Diskurssien kohdentuminen erityisesti ulkomaalaisiin seksityöntekijöihin vaihteli. Rikoksen uhridiskurssissa puhe kohdistui sekä seksityöntekijöihin yleisesti että erityisesti ulkomaalaisiin, jakauman ollessa tasainen. Uhka- ja kontrollidiskurssissa sekä järjestyks- ja turvallisuusdiskurssissa puhe kohdistui osittain myös suoraan ulkomaalaisiin seksityöntekijöihin, mikä vahvistaa tulkintaa siitä, että sääntelyä ohjaa huoli ulkomaalaisesta

seksityöstä yhteiskunnallisena uhkana. Sen sijaan olosuhteiden uhridiskurssissa, vapaaehtoisuuden fasadidiskurssissa, elinkeinovapausdiskurssissa sekä henkilökohtaisen vapauden ja koskemattomuuden diskurssissa puhe ei kohdistunut erityisesti ulkomaalaisiin, vaan seksityöntekijöihin yleisesti. Erityisen merkittävää on, että ulkomaalaislain käännytysperustetta (UlkL 148 § 1 mom. 6 kohta) koskevasta lainvalmisteluaineistosta puuttuu kokonaan pohdinta perus- ja ihmisoikeuksiin puuttumisesta.

Ensimmäiseen alatutkimuskysymykseen - *millaisia taustaoletuksia ja ideologioita diskurssit paljastavat* - vastaus kiteytyy siihen, että aineistossa seksityö esitettiin harvoin vapaaehtoisena toimintana. Seksityöntekijöiden autonominen toimijuus sivuutettiin, ja heidät asemoitiin joko rikollisuuden uhreiksi tai yhteiskunnallisiksi uhiksi. Lainsäädäntö näyttäytyi rikoksen- ja olosuhteiden uhridiskurssissa suojelun välineenä, mutta uhka- ja kontrollidiskurssissa se toimi kontrollin ja vallankäytön välineenä. Mitchellin (2016) mukaan tällaisen suojeluretoriiikan taakse voi kätkeytyä valtiollista kontrollia ja jopa väkivaltaa marginalisoituja ryhmiä kohtaan.¹⁴⁶

Erityisesti ulkomaalaislain 148 § 1 momentin 6 kohdan säätämisen yhteydessä perus- ja ihmisoikeusnäkökulmat jätettiin kokonaan käsittelemättä. Tämä eroaa seksin ostamisen tai myymisen kriminalisointia käsittelevistä aineistoista, joissa näitä näkökulmia on ainakin jossain määrin käsitelty. Diskurssit paljastavat ideologisen lähtökohdan, jossa seksityön sääntelyyn vaikuttaa moraalinen huoliin perustuva puhe, ei yksilön oikeuksien turvaaminen. Graham (2017) mukaan tällaisen retoriikan, jossa seksikaupan torjunta esitetään vakavan rikollisuuden torjuntana, taakse voidaan piilottaa todellisia motiiveja, jotka voisivat herättää vastustusta, jos ne tuotaisiin esiin avoimesti. Suomen kontekstissa tästä voidaan käyttää esimerkkinä ulkomaalaislain 148 § 1 momentin 6 kohtaa, jonka säätämistä perusteltiin aikanaan seksin myymisen aiheuttamalla häiriöllä, sekä yleisellä mielipiteellä.¹⁴⁷ Myöhemmin sen on kuvattu olleen keino hallita itärajalta tulevaa seksityötä.¹⁴⁸

Ylipäätään aineistossa seksityön vähentämisen tarvetta perusteltiin pääasiassa seksityön vaarallisuudella, sen aiheuttamalla häiriöllä yleiselle järjestykselle ja turvallisuudelle, sekä siihen liittyvän vakavan rikollisuuden, kuten paritus- ja ihmiskauppa, torjunnalla. Aineistosta kävi ilmi, että Suomessa valtiolla on suuri intressi kontrolloida seksityötä. Williams (2011)

¹⁴⁶ Mitchell 2016, s. 329

¹⁴⁷ Kimpimäki 2009, s. 76

¹⁴⁸ SM 2023:22, s. 64

mukaan valtiolla voi olla myös enemmän halukkuutta ylläpitää muita riistäviä työjärjestelmiä, jotka jollain tapaa hyödyttävät valtiota. Suomen kontekstissa tämä voisi merkitä esimerkiksi rakennusalan, ravintola-alan tai marjanpoiminta-alan ylläpitämistä. Nähdäkseni mitään edellä mainituista aloista ei olla pyritty kokonaan kieltämään, toisin kuin seksityötä. Tätä huomiota tukee lisäksi lainsäätäjien keskuudessa vallitseva uskomus seksityön luontaisesta haitallisuudesta verrattuna muihin elinkeinoihin.¹⁴⁹

Toiseen alatutkimuskysymykseen - *miten moraalipaniikki ilmenee seksityöhön liittyvissä diskursseissa* - aineisto tarjoaa runsaasti esimerkkejä. Esimerkiksi hyväksikäyttöön liittyvä puhetta esiintyy aineistossa keskeisenä ja toistuvana. Erityisesti rikoksen uhri-, olosuhteiden uhri- sekä henkilökohtainen vapaus ja koskemattomuusdiskursseissa viitataan suoraan seksin myyjien hyväksikäyttöön. Myös muissa diskursseissa, kuten vapaaehtoisuuden fasadidiskursseissa esiintyy epäsuoria viittauksia hyväksikäyttöön. Seksin myyminen esitetään aineistossa hyväksikäytön ja alistamisen seurauksena, ja moraalipaniikille tyypillisesti huomio kohdistuu pieneen osaan seksin myyjistä, jotka kokevat hyväksikäyttöä, samalla kun vapaaehtoinen seksin myyminen jää lähes kokonaan huomiotta. Nämä havainnot ilmentävät Weitzerin (2006) ensimmäistä moraalipaniikin teesiä, jonka mukaan seksityö nähdään usein miesten harjoittamana alistuksena ja hyväksikäyttönä.¹⁵⁰

Toimijuuden sivuuttaminen toistui aineistossa läpi kaikkien diskurssien, mutta erityisen selvästi rikoksen uhri-, olosuhteiden uhri- ja vapaaehtoisuuden fasadidiskursseissa. Rikoksen- ja olosuhteiden uhridiskursseissa seksin myyjät esitetään rikoksen tai muiden olosuhteiden uhreina. Nykyinen seksityösääntely keskittyykin Vanwesenbeeckin, 2016, mukaan ensisijaisesti ihmiskaupan torjuntaan, jolloin seksityöntekijät nähdään pääsääntöisesti uhreina eikä autonomisina toimijoina.¹⁵¹ Vapaaehtoisuuden fasadidiskursseissa vapaaehtoisuus kuvataan lähes illuusionomaisena, eikä seksin myyjien omaa päätöksentekoa tunnisteta. Samankaltaista puhetta esiintyy myös muissa diskursseissa, joissa seksin myyjistä rakennetaan kuva passiivisina uhreina. Tämä vastaa Weitzerin toista teesiä, jonka mukaan naiset esitetään seksityössä usein uhreina, ja ero vapaaehtoisen ja pakotetun seksityön välillä nähdään virheellisenä.¹⁵²

¹⁴⁹ Williams, 2011, s. 193

¹⁵⁰ Weitzer 2006, s. 33; Vuolajärvi, 2021, s. 173

¹⁵¹ Vanwesenbeeck 2016 s. 1634

¹⁵² Weitzer 2006, s. 33

Uhka- ja kontrollidiskurssissa seksityö esitettiin hallitsemattomana, vaarallisena ja uhkaavana. Seksien myymiseen liitettiin väkivalta olennaisena ja väistämättömänä osana ilmiötä. Ihmiskaupan ja parituksen osuus esitettiin liioitellusti, mikä vahvistaa käsitystä yhteiskunnan suhteettomasta reagoinnista koettuun uhkaan. Nämä havainnot heijastavat Weitzerin kolmatta teesiä, jonka mukaan seksityöhön liittyvä väkivalta nähdään rakenteellisena ja väistämättömänä osana seksityötä.¹⁵³

Vuonna 2013 laaditussa aineistossa (OM 39/2013) kuvattiin, kuinka seksikaupan tilanne Suomessa oli parantunut verrattuna 1990-luvun loppuun.¹⁵⁴ Vaikka aineistossa ei suoraan todettu, että muutos johtuisi ulkomaalaislain käännytysperusteen (UlkL 148 § 1 momentin 6 kohta) säätämisestä, tämä yhteys oli epäsuorasti pääteltävissä. Näin aineistossa korostettiin ulkomaalaisen seksityön kontrollin merkitystä. Tämä vastaa Weitzerin neljättä moraalipaniikin teesiä, jonka mukaan seksityön laillistaminen ja dekriminointi nähdään tilannetta pahentavana.¹⁵⁵

Aineistossa ulkomaalaiset seksityöntekijät esitetään toistuvasti uhkana yhteiskunnalliselle järjestykselle. Erityisesti uhka- ja kontrollidiskurssissa heistä muodostetaan moraalipaniikille tyypillisiä syntipukkeja, joiden katsotaan tuovan mukanaan ihmiskauppaa, paritusta ja järjestäytyneitä rikollisuutta. Ajatus seksikaupasta hallitsemattomana ja vaarallisena ilmiönä, jonka keskiössä on ulkomaalainen rikoksentekijä, ei ole uusi. Jo irtolaissääntelyn aikaan, 1800-luvulta 1900-luvun loppuun, ulkomainen seksityö nähtiin uhkana ”eurooppalaiselle rodulle”.¹⁵⁶ Aineiston puhetavat jatkavat tätä perinnettä, jossa ulkomaalaisuus ja seksityö kytkeytyvät toisiinsa uhkakuvien kautta, ja jossa yksittäiset ilmiöt laajennetaan koskemaan kokonaisia ryhmiä.

Aineistossa esiintyy myös moraalipaniikille tyypillisiä universaaleja ja todentamattomia väitteitä, kuten oletuksia siitä, kuinka suuri osa seksikaupasta liittyy hyväksikäyttöön ja pakottamiseen.¹⁵⁷ Tämä korostuu erityisesti vapaaehtoisuuden fasadidiskurssissa, mutta on läsnä myös muissa diskurssissa. Kuten aiempi tutkimus osoittaa ihmiskaupan osuus seksikaupasta on todellisuudessa pieni, ja suurin osa seksien myymisestä tapahtuu

¹⁵³ Weitzer 2006, s. 33

¹⁵⁴ OM 39/2013, s. 73

¹⁵⁵ Weitzer 2006, s. 33

¹⁵⁶ Vuolajärvi 2024, s. 7

¹⁵⁷ Weitzer 2006, s. 33

vapaaehtoisesti.¹⁵⁸ Vaikka aineistossa vapaaehtoisuutta kyseenalaistettiin, ja esitettiin seksityön aloittamisen johtuvan esimerkiksi päihderiippuvuudesta, Skaffarin (2010) mukaan valtaosa seksinmyyjistä toimii ilman päihderiippuvuutta tai ulkopuolista pakottamista.¹⁵⁹ Tämä ristiriita vahvistaa näkemystä moraalipaniikin vaikutuksesta seksityön sääntelyyn, sillä moraalipaniikin vuoksi yksittäiset ilmiöt saatetaan laajentaa koskemaan koko ryhmää.

Moraalipaniikkiin kuuluu myös seksityön kriminalisointi ja valtion toteuttamat rangaistustoimet, jotka esitetään naisten suojeluna. Esimerkiksi elinkeinovapauden osalta käännytysperusteen (UlkL 148 § 1 mom 6 kohta) lainvalmisteluaineistossa ei ole lainkaan pohdintaa siitä, miten käännytys voi vaikuttaa ulkomaalaisten seksityöntekijöiden oikeuteen hankkia toimeentulonsa valitsemallaan ammatilla. Elinkeinovapaus kuuluu kuitenkin myös ulkomaalaisille seksityöntekijöille. Käännytyksen uhka rajoittaa tätä oikeutta merkittävästi, mikä ilmentää ulkomaalaislain 148 §:n 1 mom 6 kohdan kriminalisoivaa luonnetta ja aiemmin esiteltyä laittomuuden efektiä: vaikka ulkomainen seksityö on periaatteessa sallittua, käännytyksen uhka tekee siitä rangaistavaa. Mitchell (2016) mukaan tällaiset toimet verhotaan usein ihmisoikeuksien puolustamiseksi. Todellisuudessa niissä on kuitenkin kyse valtiollisen kontrollin toteuttamisesta ja väkivallasta marginalisoituja ryhmiä kohtaan.¹⁶⁰ Huomionarvoista kuitenkin on, että myös seksin ostamisen ja myymisen kriminalisointia koskevissa aineistoissa perus- ja ihmisoikeusnäkökulma lähinnä sivuutettiin vapaaehtoisuuden fasadidiskurssin vuoksi.

Sen sijaan henkilökohtaisen vapauden ja koskemattomuuden osalta aineistossa korostuu käsitys, jonka mukaan seksin myyminen loukkaa henkilökohtaista koskemattomuutta ja vapautta, sillä seksin myyjän katsotaan myyvän itseään, eikä palveluitaan. Todellisuudessa seksin myyminen perustuu useimmiten palveluiden tarjoamiseen, ei ihmiskehon kauppaamiseen. Ihmiskaupan ja parituksen yhteydessä voidaan perustellusti puhua yksilön kauppatavaraksi kohtelemisesta, mutta kuten aiemmin on todettu, vain pieni osa seksikaupasta liittyy suoraan näihin rikoksiin.¹⁶¹

Kolmanteen alatutkimuskysymykseen – *mitkä diskurssit saavat hallitsevan aseman ja mitkä väistyvät* – voidaan todeta, että seksityöntekijät uhreiksi asemoivat diskurssit hallitsivat

¹⁵⁸ Vuolajärvi, 2016, s. 318; Skaffari, 2010, s. 182; Unger, 2024, s. 144-145

¹⁵⁹ Skaffari, 2010, s. 182

¹⁶⁰ Mitchell, 2016, s. 329

¹⁶¹ Vuolajärvi, 2016, s. 318; Skaffari, 2010, s. 182; Unger, 2024, s. 144-145

aineistoa. Diskurssit oikeuttavat sääntelyä esittämällä seksityöntekijät joko suojelun tarpeessa olevina uhreina. Sen sijaan perus- ja ihmisoikeuksiin liittyvät diskurssit jäävät marginaaliin: seksityöntekijöiden oikeuksia ei tarkastella syvällisesti, eikä heidän näkökulmiaan tuoda esiin lakihankkeiden yhteydessä.

5.3 Johtopäätökset

Tutkimukseni osoittaa, että aineistossa olleet seksityön sääntely rakentuu ensisijaisesti moraalisten huolien, oletettujen uhkakuvien ja yhteiskunnallisen kontrollin varaan, ei ihmisoikeusperustaiselle arvioinnille tai empiiriselle näytölle. Erityisesti rikoksen uhridiskurssi, olosuhteiden uhri sekä vapaaehtoisuuden fasadidiskurssi asemoivat seksityöntekijät pääsääntöisesti uhreiksi, joiden toimijuus sivuutetaan. Tämä luo perustan sääntelylle, joka oikeutetaan suojelun ja järjestyksen nimissä, mutta joka samalla luo, erityisesti ulkomaalaisista, seksityöntekijöistä uhan yhteiskunnalle.

Seksityöstä muodostettiin aineistossa myös kuva poikkeuksellisen haitallisena ja torjuttavana ilmiönä, jonka yhteydessä käännyttäminen seksin myymisestä epäiltynä (UlkL 148 § 1 mom 6 kohta) voitiin oikeuttaa ihmiskaupan ja parituksen ehkäisyn nimissä. Tämä hämärsi eron vapaaehtoisen seksityön ja hyväksikäytön välillä. Seksin ostaminen esitettiin lähtökohtaisesti yksilön koskemattomuutta loukkaavana tekona, mikä hämärsi eron vapaaehtoisen seksityön ja hyväksikäytön välillä. Tämän tulkinnan seurauksena elinkeinovapauden rajoittamista ei pidetty merkittävänä, koska seksin myymistä ei yleisesti nähty autonomisen valinnan seurauksena.

Käsitys seksityöntekijöistä uhreina vaikuttaa suoraan siihen, miten heidän oikeutensa tunnustetaan ja sivuutetaan. Toisin kuin aineistossa esitetään, nykyinen seksityön sääntely puuttuu merkittäväällä tavalla seksin myyjien perus- ja ihmisoikeuksiin, erityisesti itsemääräämisoikeuteen ja elinkeinovapauteen. Vaikka tutkimusten mukaan vain pieni osa seksin myyjistä on alalla pakotettuna, aineistossa rakennettiin moraalipaniikille tyypillinen kuva, jossa vapaaehtoinen seksin myyminen nähtiin harvinaisena poikkeuksena tai jopa mahdottomana.

Moraalipaniikin piirteet ilmenivät myös siinä, että seksityöhön kohdistuvat toimet olivat tiukempia kuin muilla dokumentoidusti ihmiskauppaan liittyvillä aloilla, kuten rakennus- tai

siivousalalla. Keskustelu painottui koko ilmiön kriminalisointiin, ei yksittäisten hyväksikäyttötapausten torjuntaan.

Näyttää siltä, että seksityön erityinen vaarallisuus on aineistossa rakentunut diskursiivisesti, ja sen avulla on oikeutettu seksityötä koskevan sääntelyn tiukentamista. Toisin kuin muiden alojen, joilla ihmiskauppaa ilmenee, seksityön osalta keskustelu on painottunut koko ilmiön kriminalisointiin. Aineisto osoittaa, että sääntely rakentuu moraalisisista ja oletetuista uhkakuvista, ei konkreettisista haittaperusteista. Samalla se ilmentää, kuinka sääntely voi ohittaa perus- ja ihmisoikeusnäkökulmat erityisesti silloin, kun on kyse ulkomaalaisista toimijoista. Tämä paljastaa lainsäädännön paradoksaalisuuden: seksin myyjää pidetään samanaikaisesti heikossa asemassa olevana uhrina sekä vaarana yhteiskunnan järjestykselle ja turvallisuudelle.

Tutkielmani nostaa esiin tarpeen tarkastella, miten seksityöntekijöiden oma ääni ja tarpeet on otettu huomioon lainsäädännössä. Jatkotutkimus voisi keskittyä ihmiskaupan vastaisten lakihankkeiden analyysiin: miten seksityöntekijöistä niissä puhutaan, millaisia oletuksia heidän asemastaan esitetään, ja miten sääntelyn vaikutuksia heihin on arvioitu. Tällainen tutkimus voisi osaltaan vahvistaa seksityöhön liittyvän sääntelyn läpinäkyvyyttä, oikeudenmukaisuutta ja ihmisoikeusperustaisuutta sekä tuoda esiin niitä näkökulmia, jotka jäävät helposti huomiotta julkisessa ja poliittisessa keskustelussa. Suomessa oikeudellinen seksityötutkimus on edelleen vähäistä, ja siksi olisi tärkeää tuottaa lisää tutkimusta, joka tarkastelee seksityöhön liittyvää sääntelyä kriittisesti ja monipuolisesti. Erityisesti ulkomaalaisten seksityöntekijöiden asemaan liittyvä sääntely ansaitsee lisää huomiota, sillä se kytkeytyy laajemmin maahanmuuton sääntelyyn, ihmisoikeuksiin ja yhteiskunnalliseen yhdenvertaisuuteen.

Yhteenvetona todettakoon, että moraalipaniikin johdolla seksityöstä on aineistossa muodostettu kuva poikkeuksellisen haitallisesta ja torjuttavasta ilmiöstä. Rakentamalla kuvaa seksityöntekijöistä uhreina, joiden perus- ja ihmisoikeudet vaarantuvat seksityön seurauksena, sekä esittämällä seksityö lähtökohtaisesti vaarallisena, ongelmallisena ja pakotettuna, on saatettu oikeuttaa lainsäädännöllisiä toimia, joiden seurauksena ulkomaalaisten seksityöntekijöiden yhdenvertainen kohtelu vaarantuu. Näiden havaintojen valossa voidaan perustellusti arvioida, että ulkomaalaislain 148 §:n 1 momentin 6 kohdan poistaminen edistäisi seksityöntekijöiden yhdenvertaista kohtelua ja vahvistaisi sääntelyn ihmisoikeusperustaisuutta.